

FÖLDI MIHÁLY

VALAKIT SZERETNI KELL

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült Sólyom László köztársasági elnöki támogatási keretéből.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-129-4 (online)
MEK-16792

TARTALOM
RÜGYEK A HÓ ALATT.
A FÖLD.
A FELESÉGEM BABÁJA.
KÉT APA.
ANYA.
A DIÁK MEG AZ ÁRNYÉK.
VALAKIT SZERETNI KELL.
A HÍVŐ.
A LEGSZEBB SZERELEM.
ROSSZ SZERELEM.
AZ ELVESZETT ARC.
A KÍSÉRTET.
A MENYASSZONY.
MÁRIA NŐVÉR.
ROMOK HŐSE.
MADAME STEIN.
IDILL.
HÁRI JÁNOS KALANDJAI.
DIADAL A HÚVÖS PIROS ESTÉBEN.

RÜGYEK A HÓ ALATT.

A halottas-ház udvarán, az ecetfa alatt gyülekezett a zenekar. Már sorra megtekintették a zenészek a koporsót és búcsút vettek halott karmesterüktől, az újpesti rezesbanda fejétől, szegény megboldogult Putnoki Gyulától, aki két nappal ezelőtt hirtelen árván hagyta barátait és alkalmazottait, az egész bandát. Más egyebet nem hagyott itt. Rokona nem volt, asszony, gyerek, semmiféle ingó holmi nem sírt utána, egy rozsdás vaságy, meg egy összeroskadó asztal volt mindene. Sokat keresett, de mindent elivott.

- Józsi bácsi, hé! Gyűjjön mán!

Ezt a bandából kiáltották be, az ecetfa alól, a napos kis udvari szobába, ahol a lezárt koporsó előtt még mindig ott ácsorgott az öreg Szipriszt József, aki pedig hat esztendővel mindig is öregebb volt Putnoki Gyulánál s most is él, - él és ott forog és tesz-vesz a fekete kis szekrénynél, melybe elzárták az ő legjobb barátját és karmesterét. Egy ideig azt számolgatta, mennyit is adtak össze összesen és egyenként a koporsóra s mennyit kellett volna még adni ahhoz, hogy egy szép babérkoszorút is vásárolhassanak, ami feltétlenül megilleti Putnoki Gyulát. Aztán többször leült a vetetlen, összegyűrt vaságyra, arra gondolt, hogy szegény Putnoki Gyula lepedő nélkül, huzat nélkül aludt, úgy is halt meg, ő is így volt abban az időben, amikor meghalt a felesége s még nem volt együtt Erzsivel. Mennyi ideje is annak? Akkor jött a bandához az új klarinétos és akkor történt, hogy berozsdásodott a trombitája attól a krigli sörötől, amit a rákospalotai állomásmester a trombitájába zúdított, május elsején, éjszaka. Öt forintot adott, de nagy pénz volt az akkor. Kié lesz a vaságy? A kollégák biztosan el akarják majd adni, a pénzt meg felosztják, hogy megtérüljön a temetés ára. De talán eltekinthetnek ettől s neki adják ajándékba, emlékbe, szegény Gyula is így akarná, biztosan. Képek is vannak a falon, persze, hogy őrizte őket! A katonai végelbocsájtó levele rámában, legfölül, s a nagy kampós szögről, ami tartja, szürkére fakult, sárga pitykés katonasapka is lóg. Hogy megbecsülte, milyen büszke volt rá! Jogosan. Megszolgált érte. Mind a három esztendőt leszolgálta. Egyszer már el is kéne olvasni, mi áll rajta.

- Józsi bácsi, mi lesz? - hallatszik megint az udvarról.

Valamit mormol az öreg Szipriszt, de nem mozdul. Kár volna elégetni ezt a képet. Valakinek meg kellene őriznie, ő majd felakasztja otthon, az Erzsi szobájában, szöveget se kell venni, csak ki kell húzni ezt, ami itt van a falban. Igaz, hogy Erzsi nem szereti a képeket és nem szeret szöveget verni a falba, azt mondja, hogy poloska nő meg a lyukban. De majd csak meg-egyezik vele. Azt a másik képet is el kell vinnie. Azon a banda látszik, ünnepi díszben. Elöl középen áll Putnoki Gyula, az ő izmos kis sárga trombitájával, mellette ő maga, Szipriszt Józsi s melléhez szorítja a díszes nagy szerszámot. A többiek is itt vannak a képen, még a fiatalok is, a dobos is, a Gerencsér is - mért ne volnának rajta - mindegyik tartja a muzsikáját, balkezükből meg egy krigli sör habzik. Az asztalon azonban egy *lízivel* áll. Az öreg Schiller, a mostani vendéglős nagybátyja, maga hozta az asztalra, az még tudta, hogy kell bánni a muzsikussal. Játsoztak is neki, hogy csak úgy reszkettek a falevelek a kertben s olyan kis gyűrűket látott az égre felhőzni az ember, ha szép tiszta volt az idő. Nem nézték a kialudt időt, mint ennél. Majd megöregszik ez is, akkor megtudja. Jogosan. Nem valami kép az ott a sarokban? Egy rakás por, szemét, meg pókháló is. Szegény Gyula, te is micsoda piszokban éltél. Ezt nem lehet megfizetni az Erzsiben, hogy olyan tiszta, meg rendes. Biztosan lelökték, amikor megmosdatták, meg öltöztették. Nem is megy az olyan könnyen.

Sóhajtott s odaigyekezett a sarokba, az ablak mellé. A Károlyi uccán most szaladt végig a villamos. Hogy csilingel a bolond! Biztos, valami fiatal gyerek hajtja. Majd lecsukják, jogosan. Régi kép, ez is. Valami asszony. De öregasszony. Hasonlít is rá. Biztos, az anyja. Így

van az. Mikor az ember megöregszik, leesik oda az anyja mellé, a porba. Jobb is ott talán. Ezt a képet mingyárt magához veszi, erre nem mondhatják, hogy el akarta vinni.

Az ajtóban megjelent Kollár, a bőgős. Nagy, zsíros ember, szinte gyerekruhának látszik a kabát, amit magára húzott. De nem tudott inget is venni ilyen tisztességes alkalomra, muszáj volt most is abban a horgolt trikóban jönni azokkal a nagy lyukakkal, - akarta neki mondani, de Kollár megelőzte a beszédben: - Indulunk mán, öreg, de elkámpicsorodott itt.

- Jogosan, fiam, - mosolygott az öreg Szipriszt. - Mert arra gondolok, hogy kocsi gyön érte. Látod-e, ezt az utat legalább nem kell gyalogosan megtenni, ha utolsó is.

- Ne álmélkodjon most, Józsi bácsi, gyűjjön csak, hadd menjünk ki innét. Dolgom van még máma azzal a Bacsánszkival.

- Az Ödönnel?

- Hát.

- A lakatossal?

- Persze.

- Hász' az ott lakik az én udvaromon.

- Akkor együtt mehetünk haza.

- Jó lesz, fiam, megyek mán, csak ezt a képet viszem.

Kollár azonban útját állta.

- Abbamaradtunk, Józsi bácsi, hogy most lezárjuk a lakást, oszt holnap úgyis vasárnap, reggel elgyüvünk és mindent számonveszünk. Addig minden szög a helyén marad.

Olyan nevezhetnékje volt most Józsi bácsinak. - Nincs itt más, csak szög. E meg az anyja képe. Olyan volt, mint az enyimé, csak az hibázik. Kinek köll ez másnak?

- Abbamaradtunk, hogy minden itt marad - mondta most jóval hangosabban Kollár s már ki is vette a képet az öreg kezéből.

- Nem veszekszek veletek, tartsatok meg mindent. Te rongyos, azt se tudad te, hogy a világon vagyunk, amikor én mán a bandájában játszottam. Tartsátok meg, ha utánam hozzátok, se kell mán.

Azzal peckesen kifelé sietett. Fekete ünneplő volt rajta, sötétkék ing, színjátzó gyöngyház-gombokkal. Fényesre kefélt cipőjén megcsillant a fény, mely lecsöpögött az ecetfa lombjai közül. Odaállt a többi közé, az első sor elé, felvette a fekete földről a trombitát és nyakába akasztotta. Szuszogott, egyet-kettőt keményen nyögött. Dús fehér bajsztát eltörölte szájáról s hozzáillesztette a hangszert. Gömbölyű nagy fejére, melyet hátul még vastag fehér pamacsok szegélyeztek, ráloccsantott a nap; tiszta kék gyerekszemek tüzesen, büszkén, elszántan ragyogtak. A feje fölött két poros veréb ugrándozott és csicssergett, de nem hallotta. Izgatott, ingerült volt.

Hátranézett. Kihívón, dacosan végigmérte társait, mind a tizenöt embert. Ő a legöregebb. Ki adja meg a jelt? Ki kezdi rá az indulót? Ki helyettesíti a karmestert? Ki lehet itt az új karmester, Putnoki Gyula utóda? Kicsoda?

A házbeliék most mind kitódultak az udvarra, a földszintes sárga ház széles udvara megtelik asszonnyal, gyerekkel, néhány férfivel. A házmester hosszú, erős léptekkel a kapuhoz siet s mindkét szárnyát feltárja. A kapu alól most beragyog a két fekete ló teste. A kapualja is benépesül.

- Kész? - harsant fel ekkor egy bomba erejével közvetlen az öreg Szipriszt mögött. A fiatal Gerencsér hangja volt ez, aki pedig csak nemrég nősült gazdagon s a feleségével rendes üzletet is kapott.

Minden hangszer a helyén volt e pillanatban. A trombiták és flóták az ajkon, a kéz a vonókon s a vonók a hegedűk és bőgők húrjain; a dobos egyik kezében a dobverőt, másokban ruganyos ütésre készen a cintányért szorította.

Hátrafordul Szipriszt Józsi és szemügyre veszi a bandát. Gerencsér Mihály tekintetét kerüli. Feddően hunyorog és önérzetesen vádol. S amikor Gerencsér az ő karcsú kis trombitájával kilép a sorból s feléjük fordul, hogy jelt adjon a kezdésre, Szipriszt József hirtelen megfújja a trombitáját. - Mi az? - mordul meg Gerencsér, - pillanatnyi zavar, - de az öreg már a második hanggal száll előre s a banda, a dühös és vérvörös Gerencsér is, gyorsan belevág a gyász-indulóba.

Vastagon, keményen zúg és recseg az öreg Szipriszt hangja. S amikor izgalma végül lecsillapodik annyira, hogy maga is meghallja hangja duzzadó teljességét, egy lépést, majd még egyet előre tesz s az ég felé emeli trombitáját, mintha egy nagy hegyen akarna átlendülni énekével. Gerencsér Mihály most kellemetlen és nevetséges helyzetbe került. Ott állt, egy lépéssel az öreg mögött, szemben a bandával s háttal Sziprisztnek; hirtelen megfordult s az öreg fejének irányította trombitáját. Erős fiatal tüdeje minden erejével beleharsogott Szipriszt Józsi fülébe.

Ez feltüzeltelte az öreget. Lábát szétvetette, előre dült; tág orrlyukakkal szedte, dobálta tüdejébe a levegőt, arca felfuvalkodott és lila vérfelhőkben úszott, szeme eltűnt a ráncok s hirtelen támadt kis hólyagok és daganatok közt. Széles és vastag orra most megtelt, fekete gödrök és hullámsárga dombok emelkedtek ki a sillerborszínű mélységből, az egész orr megnőtt és megérett s mint elszáradó fenyőtoboz jóleső lemondással borít a trombitára és hozzásímúlt. Káprázni kezdett az öreg Szipriszt szeme, fejében doboltak és dübörögtek az erek, szédült s hirtelen oly nehéznek találta testét, az egész életet...

Idegesen és sértődötten hátrafordult.

- Mi az? Muszáj bele a fülembe! - mordult Gerencsérre.

- Álljon odébb, öreg, oszt nem hallja, - súgta vissza a versenytárs.

Tovább fűjták a dallamot, hogy feleselésük meg ne zavarja az ünnepi hangulatot, de már a harmadik hangnál feldúltan kiáltott hátra az öreg:

- Én-e, vagy te?

- Mi a csudába állt oda ki vezérnek!

- Jogosan. Tán te vagy az az ember?

- Hát mi maga?! Maga süket ember!

- Látod, hogy hallom a rikácsolásod!

- De meggyűtt a hallása.

Hátulról rájuk mordultak. Éppen most mentek be a koporsóért.

- Tempó! - súgta előre Kollár, a bőgős. - Tempó! Tempó! - mormolták többen.

- Tempó, - morgott az öreg is s nagyot rándított a vállán. Reszkető kezével újra szájához szorította a trombitát s minden erejével belefűjt. Kenyérrel van itt szó, gondolta, semmi másról. Nem becsülnék ezek se istent, se embert, nem látják ezek sem a szegény Gyula legjobb barátját és akaratát, sem a legöregebb tudást. Mit értenek ezek a hangok árnyékolásához,

az átmenetek finomságához, a tempós felszárnyaláshoz s a hangok művészi fokozatos leejtéséhez? Ezek a jött-ment új fiatalok, akik nem tanulták meg a jogos tiszteletet, de csak a nagy hangot, a nagy szájat, a recsegő zengéseket becsülik. Annak van igaza köztük, akinek a szája jár s ki a legrosszabb hangot fújja ki. Hát majd ő kifújja. Azt is tudja. Azt is megmutatja.

Két ember hozza a koporsót, most lépik át a küszöböt.

Ki azzal a hanggal! Hadd reszkessen meg ott fent az a komisz kék ég, hadd fussanak rajta össze az összes bitang fellegek! Hallja meg szegény jó Putnoki Gyula az ő barátja hangját, mosolyogjon még egyszer elégedetten és boldogan, legyen meg az ő méltó búcsúzása és harsogja minden tüdő és minden trombita az ő életét és távozását.

Trombitáját a kifelé menő koporsó felé irányította s mélyen recsegő hangokat fújt ki rajta. Minden gyerek őt nézte, senki sem a koporsót. Süket - ő! Öreg - ő! A kopasz feje bőrében többet tud a muzsikához, mint ezek mind együtt az egész fejükkal. Lélek kell a zenéhez, a lélek felkutatja az utolsó csöpp erőt is s beledobja a trombitába.

A koporsó minden lépésénél hangosabban zúgott az öreg búcsúztatója. Egy hangot se veszít el, halott Putnoki Gyula! Egy görcsös feszültség volt már Szipriszt Józsi. Halántékán megcsomósodtak az erek, szeméből híg lé ömlött alá, egész teste reszketett és vonaglott s a levegő, melyet erős lökésekkel ütemesen a trombitába akart lökni, időnként a cső mellé szaladt és szuszogva, kajánul röppent a semmibe.

Már az utolsó taktusoknál tartottak, amikor egész testében megrázkódott Szipriszt József. Mintha valami megpattant volna benne. Megtántorodott. Felfúvott gömbölyű fejéből erőtlen pihegéssel szuszogott ki a levegő. Kezében a trombita lehanyatlott s valami meleget és puhát érzett az arcára ömleni. Vér volt, sűrű vörös vér. Patakokban dült az orrából. S nem a vér rémítette meg. A mellében érzett valami szokatlant. Úgy érezte, hogy teleszívta magát sok-sok, egész tenger levegővel s most nem tudja kifújni. Ott feszeng és áporodik ez a rengeteg valami. Fuldoklott.

- Minek erőlködik? - hallatszott Gerencsér ítélete.

- Ki erőlködik? - kiáltott rá az öreg.

- Mit erőszakoskodik, ha nem bírja, - szóltak többfelől szétoszlóban, mert már indulóban volt a menet.

Szipriszt Józsi az ecetfának dőlt s öklét az orrára nyomta.

- Ki nem bírja? - ordított a társai után.

- Üljön le, - mondta neki Kollár, a bögös - majd egy kis hideg vizet öntök a nyakába. Attól eláll.

- Nem köll, - mordult rá s megindult a többiek után. Beállt a sorba s ment a többivel a temető felé.

Orra vére rőt-re festette bajszát, fanyarrá tette szája ízét, lefolyt a nyakába, mellére s rozsdás foltokat ejtett kék ingére, fekete ünneplőjére. Aztán, amikor elhaladtak a téren a templom mellett, lassacskán elállt. Fáradt volt és kedvetlen. Olyan nehéz ez a trombita, olyan jó volna letenni. Minek is cipelni? Minek is dalolni? Minek itt a porban trappolni, ez a szegény halott úgy is eljut a földre. Jó hús a föld, jó lehet ott feküdni. Legyen Gerencsér a trombitás, ha akarják. Legyen ő a karmester. Mindegy. A végén őt is ide viszik. A buta állat, nem tudja. Szegény ember, úgy köll neki. Jogosan.

- Dobjon rá egy lapáttal, - szóltak neki.

- Jól van, - mormogta s otthagya őket. Kifelé indult. Villamosra szállt s hazament.

Erzsi bezzeg már hazajött a mosásból, a küszöbön ült s krumplit hámozott.

- Na, eltemették szegényt? - kérdezte.
- Mért szegény? - vetette oda s bement a szobába.
- Hát magának mi baja?
- Semmi, na.
- Hász' egy csupa vér. Mitől olyan véres?
- Mer' van.

Leült a hús szobában, térdére tette kezeit s nézte hosszan, hogy' reszketnek. Nagyon sajnálta őket. Szegények. Mint a gyerekek, akik félnek a veréstől, mint a galambok, akiket megkötözték. Ezek a nagy vastag erek, ezek kötözik meg őket, ezek az iromba csomók, ezek verik őket, tőlük félnek a gyerekek. - Hálátlan a világ és útálatos. Bolond, aki törődik véle.

Erzsi jött be. Kötényébe törölgette kezét.

- Mondja mán, milyen volt. Sokan voltak?
- Nagyon fáradt vagyok, Erzsi lelkem. Szeretnék lefeküdni. Adj valamit ennem, oszt vesd meg az ágyam.
- Rosszúl van?
- Hát aztán?
- Ki bántotta?
- A keserű nagy Úristen a mennyekben! Mit faggatsz itt!
- Ejnye, de... ki is mehetek, tőlem ugyan...
- Meg is dögölhetek, mi?
- Maga mondja, nem én! Nézd csak!

Az öreg nyelt egyet. Nagy ibolyaszemei könnyel teltek meg s a meleg vér csiklandós fátyolán át gyöngéden, enyhülőn, bocsánatkérően ölelték át a jó Erzsi csontos, barna arcát.

Erzsi megértette ezt a tekintetet. Odament a meggörnyedő öregemberhez, megsímogatta széles csontos tenyerével az arcát, aztán szó nélkül kiszaladt a konyhába, behozott vizesen egy tiszta mosogató rongyot s letörölte, lekaparta az öreg arcáról, nyakáról, melléről a vért.

- Kár ezért a sok vérért, - mondta - de majd főzök jó paprikást máma, egy kis bort is hozok, oszt' majd visszakapja. Vesse csak le a ruháját, kimosom. Ne menjen így holnap a bandába.
- Úgy se megyek, - vetette oda az öreg.
- Nem megy?
- Nem azt mondtam, hogy nem?
- Oszt' miért?

Vállat vont, nem felelt. Erzsi nem faggatta tovább, megvetette az ágyat s kiment a szobából. Az öreg levetkőzött s lefeküdt. Feje alatt ott volt a revolvere. Kemény, erős fegyver, még módos korában szerezte. Mindig ott tartotta a párnák alatt. Most a vánkos alá nyúlt s megtapogatta. Elő is vette s csendesen megnézte. Aztán szépen visszatette. Bolondság. Minek siettetni ezt a pár napot? Lehet még egy kicsit mérgelődni. Jobb is. S azok miatt a csirkefogók miatt? Az Erzsi is mit szólna, hogy' megijedne, oszt egyedül maradna, szegény.

Haragudott az asszonyra, mert kiment s abbahagyta a beszédet. Még egy kicsit kellett volna csak kérdezősködni, akkor megeredt volna a szava. Igaz, hogy rosszul bánt vele s félvállról felelgetett neki, de mért ne beszélhetne vele úgy, ahogy akar! A gyereke lehetne. A lánya. Ép ekkora volna a Juli lánya, ha élne. Az is ötvenhat esztendősen volna. De meghalt. Aztán meg úgyis éltek itt együtt, mintha az apja volna, Erzsi meg a lánya. Hasonlított is a lányához. Azért is költözött ide, amikor özvegyen hagyta a felesége s leapadt a keresete. Igaz, hogy így jobban futotta a pénze. Eladhatta bútorait - most is van még belőle. Erzsi is özvegyen maradt, de örült az özvegységének. Rossz ura volt szegénynek. Elitta mind a pénzét, azt is, amit az asszony keresett. Verte is. Egyszer egyingben kergette ki az udvarra, hóban, hidegben, ők fogadták be éjszaka idején. Mégis, hogy megsiratta, amikor temette. Nem tudja az asszony sokszor, miért sír, miért nevet. Így kerültek egy fedél alá, azóta élnek itt csendesen, békességben. Igaz, hogy a szomszédoknak jár a szájuk s hátuk mögött sok mindenfélét összehordanak. De jut is olyasmi az eszükbe! Szépen, nyugodtan élni, ez a fő. Öregemberek ők már. Örülnek, ha tiszta a vizük, nem bolondok megzavarni. Fiataloknak való az, akiknek még van idejük kiheverni a sebeiket és helyrehozni, amit elrontottak. Minek is tette be az az asszony az ajtót!

- Erzsi, hé!

- Mi az mán, na! - hallatszik a konyhából. Milyen teli még a hangja ennek a cudarnak! Be is les az ajtón.

- Itt hagysz, lelkem, mintha már én is ki volnék teregetve. Hadd legalább nyitva azt az ajtót. Sötét, mint a koporsófödél.

- De rossz gondolatjai vannak máma, öreg! Mingyárt kész a vacsora.

Nem tellett bele pár perc, hozta is már a frissen párolgó paprikás húst, s a kis szoba, melyet bevilágított a konyha lámpása, egyszerre megtelt a paradicsom, a hagyma, a paprika fűszeres levegőjével. Rácós gulyás volt s Erzsi jobban meg tudta főzni az öregnek ezt a kedves ételét, mint a meghalt felesége. Ropogós barnahéjú, puhabelű kenyeret is hozott az asszony, meg egy kis bort a korsóban. Mégis csak jó, ha nincs egyedül az ember. És még eszik meg iszik.

- Na gyűjjön, mer' kihül.

- Én-e, vagy a gulyás?

S nagyot nevetett. Az asszony segítségével kilábolt az ágyból, egyet-kettőt nyögött s nagyokat szuszogott, de azért mosolyogva asztalhoz ült s mohón beleharapott a kenyérbe, amit az asszony leszelt neki. A háta fájt, ha kiegyenesedett, s a mellét dagadtnak érezte, mintha valami súlyosat raktak volna belé, ami szét akarná feszíteni. Lélegzeni sem tudott rendesen, köhécselt és zihált és sípolt, de azért el lehet még jó pár esztendeig ezzel a nyűtt kasztnival is éldégléni.

Azt gondolta, hogy sokat fog enni; sokat akart, hogy ereje legyen. De néhány jóízű falattal is beérte. Mikor aztán belakott s néhány korttyal leöblögette torkát, újra elhallgatott s várta, hogy megint kérdezősködni kezdjen az asszony. Egypár faggatásra meg is indult belőle a beszéd. Eleinte csak úgy »foghegyről«, mintha csak azért nyitná ki száját, hogy a rózsaszín húsrastokat lepiszkálja kemény ínnyel és kiköpje, de aztán jólesett a szó és bőven ömlött belőle. Elmondott mindent, még annál is többet, meg-megtoldotta és kiszínezte a történeteket. Nem annyira arról mesélt, hogy megrokkant már s elgyengült tüdeje nem bírja a trombitát, mint inkább arról, hogy szegény Putnoki Gyula halálával nincs már sok keresnivalója a bandában, a fiatalok és tudatlanok közt, akik hálátlanok és komiszak és kitúrják az öreg embert.

Erzsi sokat bólogatott és sokat helyeselt. Jól tudott hallgatni s jól tudta beszédre buzdítani az öreget. Mikor pedig Szipriszt Józsi akadozni kezdett s hosszan el-elmélázva már többet

gondolt, mint mondott, az asszony vette át a szót. Hát hogy hogy' lesz ezután? Mit fognak csinálni? Miből élnek meg? Eddig úgy volt, hogy az asszony mosni, vasalni, takarítani járt, az öregnek meg még tartott a pénzéből, amit a bútoraieért kapott s a bandában is jócskán keresett. Számolgattak, számolgattak, egyszer csak felkiált az asszony:

- Hát a nyugdíj!

Persze, hogy a nyugdíj! Szegény Putnoki Gyula vagy tíz-húsz évvel ezelőtt nyugdíjat alapított a banda kiöregedett tagjai számára. Havonként kellett befizetni rá.

- Ezt is nekem köszönhetik! - mondta most büszkén az öreg.

- Inkább Putnoki úrnak.

- Nekem jutott eszembe, hova beszélsz! Teneked is úgy jár már a nyelved, mint azoknak a taknyosoknak. Nézd csak!

- Maga találta ki, Józsi bácsi? - mondta csöndesen az asszony s hosszú barna pilláival ráhunyorogott. - Az a fő, hogy van.

- De az is igaz, hogy én találtam ki. Áldhatnak érte.

- Jogosan, - hagyta rá Erzsi, aki biztosan emlékezik, hogy az okos Putnoki Gyula fejében fogamzott meg ez a gondolat. De az öreg még veszekedni tudna ma emiatt is. Inkább legyen igaza, jogosan.

Hát itt a nyugdíj. Az is valami. S még van valami.

Az asszony megfogta Szipriszt Józsi kezét s kutatón, félénken a szemébe nézett. Halántékon öszülő kemény barna haja lecsúszott a homlokára, s árnyékot vetett meleg, barna szemére, melyen duzzadó kis piros erek futkároztak. Kissé elsápadt, de rögtön habos véres felhők kezdtek gomolyogni kemény barna bőre alatt, mely már finoman ráncosodott a száj és fül körül. Kissé rekedten kezdte, de rögtön belemelegedett.

- Az a Bacsánszki járt itt délután, - mondta.

- A lakatos?

- Az. Az Ödön. Aszondja, hogy gondolkodott a dolgán, oszt meghányta-vetette. Nem tud eleget keresni, oszt nem is bírja már úgy a munkát. Ami igaz is, mert már ő is túllépte a hatvanadikat. Aszondja, hogy tanult magától és a Józsi bácsi példáját akarja utánózni. Úgyis egyedül maradt, hát eladja a lakását, fogadna egy fiatal inast, betanítaná a műhelyben és az dolgozna neki. Mit kell egy olyan gyerekek fizetni, nem igaz? Örül, ha tanulhat, nem igaz? Hát nem igaz, Józsi bácsi?

Az öreg nagy figyelmesen hallgatott és bólogatott.

- Na aztán azt mondja, hogy ide venném-e őtet is.

- Hova?

- Ide. Hallgasson csak ide. Én úgyis a konyhában alszok, maga meg itt a szobában. Eztán is így volna, csak hogy nem maga egyedül aludna itt, hanem kettesben, az Ödönnel... a Bacsánszkiival. Aztán ő megfizetne ezért a helyért, nem úgy, mint maga, meg a kosztra is adna, úgy, mint maga. Látja, Józsi bácsi, így aztán szépen kijöhetnénk, nem volna baj, semmi, és csak szépen éldelegélne három öregember, maguk ketten, meg én. Nem igaz?

- Igaz.

- Éppeg azér!

- Mikor gyön?

- Holnap.
- Hát már eladta a lakását?
- El.
- Én erről nem is tudtam.

Hallgattak. Az asszony teletöltötte az öreg poharát s koccintott vele. Szipriszt Józsi behúnyta a szemét s nagyokat ivott. Az asszony előrehajolt, visszafojtotta lélegzetét, úgy figyelt; vastag téglavörös blúzára szorította keresztül-kasúl barázdált kezét; gyűrűs újján tompán fénylett a széles ezüstkarika. Szája kissé kinyílt s erős sárga fogai kimeredtek. Valami ravasz mosoly lappangott a ráncosodó lila asszonyszáján.

- Nagyon hasonlít, Erzsi, ez a Bacsánszki a te uradra. Részezes és verekedő ember. Garázda. Nem félsz tőle?
- Ha garázdálkodik, kidobjuk.

Megint hallgattak. Még volt egy kevés bor a korsóban.

Az öreg ismét megszólalt, anélkül, hogy az asszonyra nézne.

- Persze, hogy nem vitte semmire. Minden pénzét elitta meg elkártyázta. Meg szoknyákra dobálta. Duhaj ember az. Nem könnyű vele kigyönni. Egy asszonynak. Nem tud egy asszony se békében megmaradni mellette.
- Öregember már az, mint mi, Józsi bácsi.
- Mit csinálsz, ha egyszer elfelejti, hogy öregasszony vagy, oszt beléd kap?
- Vének vagyunk mi már ahhoz, Józsi bácsi, hova gondol. Az a fő, hogy nyugodtan élhetünk.

Az öreg bólintott. - Vének...

Most aztán elhallgattak. Kiitták maradék borukat s maguk elé néztek. Az asszony nyakán nyugtalanul pattogott egy vastag ér. Az öreg ajkai érthetetlenül motyogtak valamit, mintha imádkoznák vagy pénzt számolna. Egyszerre lehúnyódtak a pillái. Erzsi ránézett s hirtelen elmosolyodott. Majd felállt, kiegyenesítette derekát, megnyújtóztatta, megropogtatta széles vállait s szép csöndesen az öreghez lépett, hóna alá nyúlt s felemelte. Szipriszt Józsi rányitotta kíváncsi kék gyerekszemét. Aztán ő is elmosolyodott s kényeskedő nyögéssel engedte, hogy ágyához vezesse az asszony.

Erzsi betakarta az öreget. Szipriszt Józsi lehúnyta szemét s fáradt tüdejével nagyot sóhajtott. Érezte, hogy az asszony hosszan ott áll az ágy előtt, mintha várna valamire; hogy megsímogatja homlokát és arcát; hogy ez a szokatlan símogatás ma különösen jól esik, mert olyan szokatlanul meleg az asszony keze. De amint eltűnődött ezen, már felhorkant és elaludt.

Az asszony felnevetett s kisietett a szobából.

Másnap, vasárnap, ágyban maradt az öreg Szipriszt. Hajnalban felébredt s bárhogya is akarta, nem tudott elaludni. Különösen déltájt hánykolódott nyugtalanul, melege volt, s izzadt, a melle is fájt, - ilyenkor gyülekezik a banda az »Esti csillag« vendéglőjének kertjében. Egyre csak be kellett szölogatnia Erzsit a konyhából; egy kevés pálinkát hozatott vele a Szeiferttől s leültette az ágyára, beszélgetni vele erről-arról, mindenféle fontos és nem fontos dologról, csak Bacsánszkiról hallgattak mindketten.

Estefelé beköltözött Bacsánszki Ödön. Az uccára nyíló szoba ablakát betették, az ajtót feltárta Erzsi és a konyhaajtót is kinyitotta. Az öreg most kilátott ágyából az udvarra. Először egy vaságyat tolt be a nyugalombavonuló géplakatos. Nyikorgott az ágy rozsdás kereke s olykor

egyáltalán nem akart forogni; Erzsi ilyenkor megállította Bacsánszkit, hogy fel ne szálkásítsa a frissen mosott padlót. A jókedvű lakatos rá-rávert az ágyra s biztatta a menésre, mintha fáradt, csökönyös konflisó volna. Nagy zajjal és hahotával lépte át a küszöböt. Szép és erős ember lehetett valaha, most már összeesett és elhízóban volt. Kicsiny tojásfejéről eltűnt már minden haj, de rótes bajsza és szakálla még sűrű, vad bozót módjára borította fénylő, kövér arcát, melynek rezgő zsírpárnájából, bal orcájából, - valósággal rezgett, mint a cimbalom, ha nevetett, pedig gyakran nevetett - diónyi kis sárgás-rózsás daganat emelkedett ki. Ingújjban volt, öregasszonyos ősz melle kiszürkéllett a zöldcsíkos ing nyílásából; rövid, ráncos vörös nyakán kanyargós csíkokban folydogált a verejték. Szúrós kis barna szemei voltak, mint az asszonynak, annak hosszú, kemény pillái nélkül. Nagy zajjal odasietett az elkomorodó Szipriszt ágyához s a hasára vert, háromszor is.

- Most aztán ki az ágyból! - hahotázta. - Most aztán vígan leszünk, nincs betegség és kopasz fej! Hihhi! Három víg öregek, bort iszunk meg mulatunk, meg huszonegyezünk. Tudod-e még megfogni kezébe a blattot, mi?

S megrázta az öreg vállait.

Szipriszt lehúnyta szemét. - Beteg vagyok - mondta nagyon csendesen. - Kérlek, ne rázz engem.

- Miféle beteg? - kiáltozott Bacsánszki.

- Mellbeteg - mormolta az öreg s nagy kék szemeivel az asszonyra nézett.

- Így néz ki egy mellbeteg, hahaha! Láttál-e már te hektikást? Mi?

- Én nem vagyok hektikás.

Erzsi elhúzta a lakatost. - Gyűjjön mán, hadd tegyük el a holmiját, oszt' nyugodjunk.

- Akkor meg kelj föl, oszt' mulass velünk. Itt most víg ünnep lesz, oszt' mulatunk.

S mindenáron ki akarta húzni ágyából az öreget. Lerántotta róla a dunyhát s megcsiklandozta a talpát; megragadta karját s ráncigálni kezdte. Szipriszt József végül is az izgatottan lihegő asszonyhoz fordult:

- Szólj vele, kérlek, mert ha nem hagytok békében, örökre elmegyek innend, oszt' mulathattok reggelig.

Erzsi kérlelni kezdte Bacsánszkit s ez hatott.

- Nem tudtam, hogy ilyen vén mán - nevette s az asszony derekára csapott. - Gyerünk akkor, komámasszony!

Az asszony elugrott előle s kiszaladt. Bacsánszki erős, öntelt léptekkel, kuncogva lépegetett, Szipriszt Józsi Erzsi után kiáltott. Visszahívta az asszonyt, egyik kezével megfogta a kezét, másikkal szája elé húzta a fejét s fülébe súgta:

- Má' most is részeg. Kellett ez nekünk?

Erzsi kicsit kelletlen izgalommal és gyorsan felelt:

- Hász' nem látja, hogy csak jókedve van? Nem lehet mindenki olyan csüggedt, mint maga!

- Hát minő ez, ha részeg? Mán az ő pártjára álltál? Még meg se melegedett itt.

Az asszony véresbarna szeme haragosan villant, de már nem felelhetett, mert Bacsánszki megjelent a ruháival, melyeket rádobott a vaságyra. Most megkezdődött a tologatás és rendezgetés. Erzsi kirántotta kezét Szipriszt kezéből, mely most langyos lüktetéssel kapaszkodott meg benne, s Bacsánszki segítségére sietett. A konyha felé eső fal mellől eltoltak egy öreg fekete szekrényt s helyére állították a vaságyat. Az asszony mingyárt kinyitotta s megvetette a

vöröskockás vánkosokkal, melyek lepedőbe csavarva addig elállták a konyhaajtót. A ruhákat, meg a pár darab fehérneműt Sziprisztéi mellé rakta az egyetlen szekrénybe. Nagyjából már készen voltak, már össze is lehetett söpörni a szemetet, amit behordtak. Bacsánszkinak eszébe jutott még, hogy a műhelyben felejtette a harmonikáját.

- Azt bizony hozza haza, mert arra itt szükség lesz.

Ödön már fáradtan ült le a fekete vászonhuzatos kanapéra a két ablak között, de az asszony biztatására még nehéz sóhajjal felállt s elindult érte.

- Minek ide az a harmonika? - kérdezte Szipriszt.

Erzsi hosszan nevetett.

- Maga fog trombitálni, Ödönke fog harmonikálni, oszt' legalább nekem is lesz egy kis zenebandám.

Az öreg fölült az ágyban.

- Ha én megfúvom az én trombitámat, abba neked belehasad a füled, fiam.

- Azt akarja tán, hogy megsüketüljek, no?

- Én mán nem akarok töletek semmit.

- Ejnye, de furcsa máma!

Bacsánszki belépett, elhallgattak.

Nagy vacsorát csaptak ezen az estén. Bacsánszki hurkát hozott, ezt megsütötte az asszony, ezenkívül fánkot sütött, gömbölyű, nagy fánkokat, amelyek megdagadtak ujjai forgatása alatt, mint a hízott malacok. Bacsánszki butykosában egy kis maradék pálinka kotyogott, de bort is hozott Erzsi a Szeifferttől. Szépen megterített az asszony, hímzett kék abroszon ettek ezen az estén, nem a csupasz repedezett barna asztalon, mint máskor.

Bacsánszki az asztalfőre ült s szokása szerint, mielőtt hozzálátott, a tenyerébe köpött s összedörzsölte kezeit.

- Éhes vagyok, anyjukom! - jelentette ki hangosan.

- Hát csak egyen, lelkem, - mondta az asszony. Főzésben átizzott arcán jóleső öröm reszketett.

Hívták, kérlelték Sziprisztet is. De az csak befordult a falnak s egy szót sem szólt. Nem igen fájt pedig már semmije s éhes is volt, de csak azért se mozdult ki az ágyból. Nyakig magára húzta a dunyhát, de minden szóra, neszre élesen figyelt. Homályos, kavargó fejében egyre felbukkant a sejtés: valami borzalmas disznóság készülődik a világban s neki résen kell lennie, hogy adott pillanatban felugorjék s jogos diadallal csapjon le az ocsmányokra.

Vacsora alatt nem beszélgettek. Bacsánszki mohón evett-ivott, Erzsi szaporán rakta tányérjába az ételt s töltötte poharába a bort, - szája gömbölyű mosolyra nyílt, véres szeme tüzzel és örömmel telt meg, ahogy elnézte a jóétvágyú öreg lakatos erős táplálkozását. Ha itt-ott egy-egy szó esett, halk suttogással ejtették ki, mintha Szipriszt aludnék s nem akarnák zavarni. Ez a suttogás még jobban felbőszítette Sziprisztet.

- Jó fogai vannak, - súgta Bacsánszkinak az asszony.

- Van egy pár.

- Nekem a múlt héten törött el egyik, de dühös voltam. Ez itt, látja?

- Ühüm.

- Józsi bácsinak már csak hat vagy nyolc van.

- A'mán baj.

A vacsora váratlan gyorsan befejeződött. Bacsánszki Ödön pipára gyújtott s elhelyezkedett vele a kanapén. Az asszony lerakott, csak a borosedényeket hagyta bent. Egyszerre csak azt látja, hogy elmaradnak a füstfellegek a kanapé felől s amikor odanéz, látja, hogy a pipa kiesett az öreg lakatos szájából. Elaludt. Egy ideig várt, de mert a csendes szundikálás mély hortyogásba sülyedt s Szipriszt Józsi is mintha megmerevedett volna, ingerülten felállt, kivette Bacsánszki szájából a pipát, az asztalra tette s megrázta az ember vállát.

- Feküdjön le, öreg, oszt ne égessük hiába az olajt.

Alig oltotta el a lámpát az asszony s alig szállt szét lassú, nehéz szárnyain a petróleum bensőséges szaga, megszólalt ágyában az öreg Szipriszt: - Erzsí, te!

Erzsí éppen az ajtónál állt s melléhez szorítva a lámpát, a konyhába akart menni, hogy nyugovóra térjen. Mintha nem hallotta volna, nem hederített a hívásra, de amikor még hangosabban süvített feléje s az is hallatszott, hogy az öreg felült az ágyban, megállt s visszaszólt: - hát maga most ébredez!

- Mondani akarok valamit, gyere ide.

- Mit akar mán tülem!

- Gyere csak.

Erzsí nagy csoszogva odalépett. Az öreg megfogta a kezét. Hallgatott s amikor türelmetlenül megrebbent az asszony keze, meleg és reszkető hangon így szólt: - Éhes vagyok, adj ennem valamit.

Az asszony most megtörte a suttogást s ingerült hangosan rászólt: - Mi lelte mán! Most jut eszébe? Nyűgös, mint egy várandós asszony.

Az öreg nyugodtan mondta:

- Tán hagyatok valami maradékot nekem is.

- Ugyan ne nyűgösködjön. Rosszabb a gyereknél. Látja, hogy mán mind ledöglöttünk.

Az öreg magához húzta az asszonyt.

- Neki adnál, ha szólna. Mondd, van valami köztetek?

- Elment az a csöpp...

De Szipriszt Józsi most hirtelen magához rántotta Erzsit s ahol éppen érte, arca közepére, ügyetlen csókot cuppantott.

- ... az esze! - susogta az asszony s ellépett az ágytól kuncogó nevetéssel.

- Erzsí! - súgta utána Szipriszt, de Erzsí kiment a konyhába s egy darab hurkával meg kenyérrel tért vissza, Szipriszt elvette tőle s únottan, lassan majszolni kezdte. - Nem jó ez hidegen, - jegyezte meg fojtott dühvel.

Az utolsó ajtónyílásra felébredt Bacsánszki.

- Te vagy az, Erzsí?

- Vagy a pócsi feszület.

- Van még egy kis borunk? Megszomjaztam.

Nagy lármát csapott erre Erzsí. Hogy már mit gondolnak, gyerekek-e ők s ő a szopós dajkájuk! Hogy ilyenkor ki vannak már dülledve lábán az erek s alig lesi az ágyat. Hogy vagy

rendet tartanak, vagy ő inkább felmondja az egyességet! De azért összeöntött még a korsó aljáról meg a poharakból egy pohár bort, a felit maga előbb felhörpintette, a másik felét pedig odaadta az öreg lakatosnak s szépen megvárta, míg az megissza.

A két öreg még jó ideig fülelt, neszelt az ágyban. Hallották, hogy az asszony kimegy az udvarra, majd meg bejön, hallották cipője koppanását a kőpadlón s az ágy reccsenését, amikor fáradt nyögéssel beledobta magát. S amikor már minden csendes volt, még mindig várták valami botrányos és borzalmas ocsmányságnak a titkos jeleit. De hasztalan várt mindegyik. Kelletlen, visszás érzéssel hanyattfeküdtek s nagynehezen elaludtak.

Másnap, hétfőn reggel nagyon restellte éjszakai gyerekcsínyjét Szipriszt Józsi. Alig mert az asszony szeme közé nézni. Csöndesen, elpirúlva ejtett ki egy-egy szót, ha kérdezett tőle valamit. És egyszerre segíteni kezdett Erzsinek a takarításban, a főzésben. Majd meg átment Bacsánszkihoz. Hogy hát ki vette meg a lakást, meg hogy, hogy' megy a munka. S hogy tudna ő segíteni egyben-másban a komájának, mert szívesen dolgozik, ha keveset is. S valamit kereshetne is a műhelyben, ha már egyszer abbahagyta a zenélést. Bacsánszki szívesen fogadta az ajánlkózást. Megmutatott néhány könnyebb munkát, betanította komáját a mester-ségnek egy-két egyszerűbb fogásába s kiszámította neki, hogy hetenként mennyit kereshet meg a műhelyben. Alaposan összebarátkoztak s délben derűs mosollyal tértek meg Erzs konyhájába. A zavartalan barátság láttára anyás örömben ragyogott fel az asszony csontos, barna arca. Délután pedig végleg megpecsételték a barátságot. Eljött látogatóba Kollár, a bőgős. Hogy hát mi van az öreggel, mért haragszik s mért nem jár a bandába. Szipriszt kelletlenül, sértődötten ümgetett, de annál többet beszélt Bacsánszki meg Erzs. Egészen az ő pártján voltak s úgyszólván kidobták Kollárt, az egész bandát. Azt is mondták, hogy inkább ők tartják el barátjukat, semhogy Szipriszt még egyszer visszatérjen a bandába. Szipriszt... úgy érezte, hogy megtalálta Bacsánszki a barátját.

Csöndes napok és csöndes hónapok következtek most. Lepergett rajtuk ez a nyár, elfutott mellőlük egy új ős is s megint tél jött, hideg és havas tél. Összebújt a három öregember a konyhában s alkonyatkor Szipriszt Józsi hamar bebújt az ágyba. Ha valami pénzt meg tudtak takarítani, bort s fűszereket vásároltak rajta s Erzs forralt bort készített. Melengették rajt' a kezöket s lassan szürcsölgették. Napközben Szipriszt kijárt a Károlyi-erdőbe, meg a Szűnyog-szigetre s rőzsét kotort ki a hó alól. Délben vagy este felé nagy rakomány fagyos, száraz gallyal szokott beállítani a konyhába. Fáradtan dől le ilyenkor a kályha mellé s amikor magához tér, elmeséli Bacsánszki komájának, meg Erzs lányának, hogy mit látott az uccán, kikkel találkozott, milyen az erdő, meg a sziget s kik haltak meg és kinek született gyereke.

Egy sötét decemberi napon a szigetről tartott hazafelé. Kicsit elmaradozott, hát szaporán lépegetett. De bárhog is fázott és sietett, erősen figyelte a szeneskocsit, mely telirakva szénnel, előtte vánszorgott a lucskos havon s amikor a kupac tetején ülő ember megmozdult s egy darab szenet véletlenül lerugott, leakasztotta hátáról a kötelet, a gallyak közé szorította a szenet s úgy ballagott tovább. Zsákszövet volt a cipője köré kötözve, hogy sehol meg ne csússzon, de a zsák most már teli itta magát vízzel, elnehezült s az öreg hajlott lábai téován reszkettek. Kék nagy szeme könnyezett, orrán csillogó víz szivárgott, mely csöppekben összegyűlt s megmerevedett a bajsán. A nyaka már erősen párázott a verejtékezésben.

Nagyot sóhajtott, mikor a kapujuk elé ért. S nagyot lökött az ajtón, hogy bedobhassa terhét. De meg kellett állnia. Az ajtó zárva volt.

- Hé, Erzs - mondta rosszkedvűen s megrugta az ajtót. Nem kapott feleletet. Oldalt hajolt, hogy lecsússzon válláról a rakás fa, - a kötél végét kezében tartotta, nehogy le kelljen hajolnia érte - s megrázta a kilincset. Az ajtó csak nem engedett s semmiféle jel nem mutatta, hogy van bent valaki. Hol mászhat ilyenkor ez az asszony? A műhely felé nézett, már zárva volt. Péterfiéknél, a szomszédban, égett a lámpa. Maga után húzta a kötelet s beszólt: nem látták-e

Erzsit? Nem látták elmenni, biztosan otthon van. Tán alszik. Alszik? Ilyenkor? Ilyen időben vacsorát kell főzni. Meg bort. Ma boros napjuk van.

Visszament az ajtóhoz s kétszer is belerugott. Fázott. S egyszerre csak megfordul belül a kulcs a zárban s szélesen kitárul az ajtó.

- Gyüvök mán, ki az! Ejnye de... - s az asszony háta mögül frissen pirított hagyma szaga üti meg az orrát.

- Hát te mit művelsz! - kiáltott rá dühös, reszkető hangon.

- Én?

- Te!

Egymásra meredtek. Az asszony sáppadó arcában nagy szürke folt gyűrűzött a szokatlanul csillogó barna szem köré.

- Mosakodtam. Tán valami baja van ellene?

- Nekem?

- Az.

- Hozd be azt a fát!

Becsoszogott az öreg s odabújt a tűzhöz. - De szégyellős lettél. Mintha még nem láttalak von mosdózni.

- Bent álltam a vízben.

Most vette csak észre Szipriszt, hogy egyszál ingben van az asszony, úgy kaphatta magára a nagykendőjét. A konyha közepén meg ott áll a vödör, teli szappanos vízzel.

- Nem tudtál kiszólni? Úgy rugdostam az ajtót, majd beszakadt.

- Azt hiszi, nem hallottam?

- Akkor mér nem nyitottad ki a szád?

- De nagy vallató kedvében van, hallja! - vetette oda az asszony s belökte a fát a kályha alá.

- Tán van mit vallani!

- Oszt ha van?

Szipriszt az asszonyra szögezte szemét, majd hirtelen, csöndesen azt kérdezte:

- Bacsánszki hol van?

Az asszony sietve kapkodta magára ruháit s nem felelt. Az öreg hallgatott egy darabig, majd újra megkérdezte: - Bacsánszki hol van?

- Kicsoda?

- Bacsánszki úr.

Erzsi hangosan nevetett.

- Bacsánszki úr bent alszik a szobában.

- Alszik?

- Beteg.

- Beteg, oszt mi baja?

- Mi baja? Meghibbant az esze.

- Meghibbant. Tán tetűled?

Az asszony megállt az öreg előtt és csípőjére szorította kezét, úgy nézett szembe vele. Aztán egyszerre elfordult, a tűzhelyhez lépett s megkeverte a hagymát.

- Kavard, mert odaég.

- Maguk közt nem is csuda.

- Hm.

Az öreg rákönyökölt a térdére s tenyerébe hajtotta fejét. Bolond gondolatok száguldtak át rajta. Ezek közt, biztos, történt valami. Ez a céda öregasszony, biztos, itt vetkezett a konyhában s az az ocsmány gazember, biztos, élt az alkalommal. Ezek itt megcsalják. Ezek itt becsapják. Jót mulatnak rajta. Jogosan. Ezek közt van valami.

Lábára nézett. Nedvességet érzett a talpa alatt. Jó volna levetni a cipőjét s a kályha alá állítani.

- Te, oldozd ki ezt a spárgát.

- Mingyárt.

Az asszony most vágta össze a májat s a vékony falapátról rászórta a sistergő hagymára. Pirított máj lesz, egy kis borral, jó friss kenyérrel, - az öreg szájában összefutott a nyál.

Erzsi leguggolt eléje s kicsomózta a madzagot, amely összetartotta a zsákot az öreg cipőjén. Szipriszt fogai egyszerre csak összevicsorodtak, két eres keze rázuhant az asszony fejére s megmarkolta a lazán feltűzött, tömött haját.

- Úgy-e, hogy ringyó vagy?

Erzsi felugrott. Arcát elfutotta a vér, szájából fröcskölt a habos nyál. Rácsapott az öreg kezére.

- Megkergült maga is, mint a másik! A nyavalya...

Az öreg is felemelkedett. Ütésre emelte a kezét. - Ne ordíjj úgy, mert...

- Tán még én kussoljak?

- Tán én?

- Mi az? - mordult fel bent a sötét szobában egy rekedt hang.

- Semmi, - mondta rá hirtelen az asszony.

Szipriszt a lámpa után nyúlt. A szobába akart menni.

Erzsi megfogta a lámpát. - Ha enni akar, hagyja békében. Ott a gyertya.

Éhes volt, hogyan akarna enni. Fog is enni, csak előbb itt rendezni ezt a dolgot. Levette a gyertyát a stelázi tetejéről s meg akarta gyújtani. Sehogy se ment. Reszketett a keze s szaggatott lélekzetétől egyre kialudt a gyufa lángja. Már a negyediket dobta el. Az asszony segített rajta. Meggyújtotta neki a gyertyát. Az öreg most még dühösebben vicsorgott. Tenyeréből tölcseért formált a gyertya köré s nagy csoszogással besietett a szobába. A gyertyát az asztalra állította s leült az ágya szélére. Bacsánszki is felült a kanapén. A bunda, mellyel takarózott, lecsúszott a válláról. Ránevetett Sziprisztre.

- Mi baj van, koma?

- Semmi.

- Akkor jó, - mondta rá Bacsánszki s nevetve visszadőlt. Magára húzta a bundát s kinyújtózott.

Szipriszt szétnézett a szobában. Nem talált semmi gyanusat, csak az asztalon állott két üres pohár, az nem tetszett neki. Ezek, biztos, ittak is. Együtt, ketten, bort. Jogosan.

- Adj egy kis bort, - szólt ki a konyhába.

- Nem adok, mert nincs, - kiáltott be az asszony.

- Dejszen máma boros nap van.

- Csak vóna.

- Miért csak vóna?

- Kérdezze meg a komáját.

Most már egész testében reszketett az öreg. Felállt. Meg kellett kapaszkodnia az ágyban.

- Te! Hallod! Bacsánszki Ödön!

- Mit zörögsz mán?

- Te ittag meg a bort?

- Én.

- Az Erzsivel?

- Ő is ivott egy kicsit. Majd kipótolom neked. Holnap fizetek neked egy spriccert.

- Nekem? Te koldus, te rosseb! Erzsi! Erzsi! Szaladj a Szeifferthoz és hozz nekem egy liter bort. Majd iszok én magamba.

Bacsánszki harsányan odanevetett.

- Ökör iszik magába, te.

Most aztán felfakadt az öreg sebe.

- Ökör vagyok, ügyi? Ökör vagyok köztetek? Vén, címeres ökör, akit ti visztek a szarvánál ki a vágóhídra, oszt leütitek, oszt megeszitek. Ne nézzetek ti engem olyan nagy ökörnek, tudom én, amit látok! Azt hiszitek, nem tudom, hányadán vagyok? Persze, a vén Józsi menjen ki az erdőre, cepekedjen, törje magát...

- Na, az a kis fa, - szólt az asszony.

- Nem is a fa köll nektek, de hogy szedjem az irhámát, oszt tiszta legyen nektek a levegő. Esztek-isztek itt, telitömitek magatokat, eleszitek előlem a jó falatokat, megisszátok a bort, jó lesz a vén ökörnek egy kis máj is, meg egy darab száraz kenyér, amit odadobtok.

- Hogy mondhat mán ilyet...

- Elment az eszed, koma?

- Tudom én, mit tartogattok ti nekem. Jól összeszűrtétek a levet. Még egy kicsit vártok, oszt kidobtok. Dögöljek meg. Csak útban vagyok. Átlátok én rajtatok. Együtt vagytok ti a hátam mögött, oszt annyit nyalakodtok egymással, amennyi csak belétek fér. Szeretkeztek, akár csak a verebek a fán.

- Megkergültél, koma?

- Jogosan! De én tudom, amit tudok. Majd meglátjátok. Én itt köztetek nem maradok. Erzsi, hozz nekem egy liter bort a Szeifferttől. Itt a pénz!

S már gombolta is ki a kabátját. Bacsánszki újra felült a kanapén s csöndesen nevetgélt. Erzsi Szipriszthez lépett s meg akarta simogatni. Az öreg ellökte.

- Az imént még a szeretődöt fogtad vele, nem méssz el tőlem! Bort hozzá, oszt mehatsz.

Az asszony kihúzta magát. - Ha még tisztességgel szólna, megtenném. Mert így beszél, nem megyek ki a hidegbe.

- Hozz neki, Erzsi, - szólt Bacsánszki - én fizetem.

- Neki hoznál, mi, te ringyó? Neki szót fogadsz?

- Józsi! Ha még egyszer ilyet mond nekem...

- Százszor, ezerszer! Az vagy!

- Ne vedd fel tőle, Erzsi, nem látod, hogy... - s hangyamódra mozgó újjait a homloka elé téve, azt mutatta Bacsánszki, hogy elment az öreg esze. Nevetett s ahogy most rápillantott az asszony, neki is egyszerre nevetnie kellett.

Most aztán valami váratlan dolog történt. Szipriszt álla leesett, úgy bámúlt a jókedvű nevetőkre. S hirtelen, szó nélkül felhányta az ágyat, előkapta revolverét, ráfogta az asszonyra, elsütötte, majd ráfogta Bacsánszkira s még egyszer elsütötte. Erzsi eltakarta az arcát s felsikoltott, Bacsánszki felordított s felugrott, Szipriszt, kezében a füstölgő revolverrel, az összedúlt ágyra hanyatlott és nyöszörgött.

Nem történt semmi baj. Az egyik golyó áthasította az asszony vastag barna kendőjét, a másik meg lyukat fűrt a kanapé fekete viaszos vásznába. Most kilátszott a gömbölyű lyukon át a zöldes kóc. Szipriszt Józsi reszkető keze nem látta a célt. Ennél nagyobb baj volt az, hogy a három öreg még magához sem tért riadt kétségbeeséséből, már betódultak a szomszédok s a sok ember mögött feltűnt és erélyesen utat tört magának a rendőr, aki éppen ügyeletes volt az uccán. Magas, kövéres, szőke ember volt a rendőr, rosszkedv és bosszúság motoszkált arcában s tiszta acélszürke szemében.

- Itt lövöldöznek? - kérdezte hangosan s keményen megmarkolta a kardját.

- Jézusom, megtébolyodott az öreg Szipriszt Józsi... - sápítozott a nyolcvanegyéves Péterfiné a szomszédból.

Jött a rendőr s egyenesen Sziprisztnak tartott, aki rémülten forgó szemekkel meredt maga elé. Kicsavarta kezéből a fegyvert, melyet az öreg rémülten szorongatott, vállára ütött, mire Szipriszt gépiesen felállt s az ajtó felé fordult. Csak azt érezte, hogy most őt el kell vinni s neki menni kell, ahova viszik. Jogosan.

- Maga lövöldözött?

- Én.

- Hogy hívják?

- Szipriszt Józsi.

- Hát magát?

- Bacsánszki Ödön.

- Magát?

- Balla Erzsébet.

Beírta a neveket egy barnafedelű noteszbe, s még fel sem ocsúdtak ijedelmükből és csodálkozásukból, Szipriszt Józsi és a rendőr már eltávoztak. Az ablak alól még behallatszik a rendőr kardjának csörgése, ahogy a falhoz ütődik s valami katonás vezényszó:

- Erre gyűjjön, nem hallja?

Mi történt itt? Hogy' is volt? Bacsánszki visszaült a kanapéra. Erzsi messzi elhúzódott tőle, - mindketten rémülten, fejfájósan hadartak. Mindent, mindent elmondtak a szomszédoknak, amit tudtak, ami ma történt, a záporként ömlő kérdésekre nagy szózuhatagokban válaszoltak. Az emberek végül eloldalogtak s ők egyedül maradtak. Hallgattak jó ideig s csak félve, lopva pislogtak egymásra.

- Látja, minek bolondozott maga, - kezdte síró szemrehányással az asszony.

- Én?

- Maga hát. Ha nyugton maradt volna, nem kellett volna az öregnek zörögni az ajtón, oszt' most nem volna semmi.

Bacsánszki félénken jegyezte meg:

- Nem csináltam én semmit. Egy kicsit udvaroltam neked. Azt se szabad?

- Nem hát.

- Nem szabad egy kicsit tréfálkozni? Hát ha így van, hogy szívesebben veszed az én udvarlásomat...

- Látja, hogy mingyárt féltékeny lesz.

- Tán ő is udvarolt neked?

- Tán csak akart. Csak gondolt rá.

- Azér' nem köll mingyár' megvadúni.

Az asszony ráhagyta s most megint hallgattak. Kisvártatva újra az asszony kezdte:

- Szegény Józsi. Étlen-szomjan bevitték. Itt a friss máj, pedig hogy' szereti.

- Biz' azt most lecsukják. Oszt ott nincs, aki májat pirítson neki.

- Tán bele is pusztul a börtönbe.

- Egész jól megvoltunk itt együtt. Ki gondolta volna.

- Ki gondolta vóna. Milyen jól megvoltunk. Csöndbe. Nyugalomba. Öreg napunkra.

- Az.

Rémülten kérdezte az asszony:

- Mit csinálnak vele? Lecsukják? Ott tartják? Tán hazaengedik.

Bacsánszki megcsóválta a fejét. Szomorúan bámult maga elé. A két öreg fáradtan, csüggedten hallgatott. Egyszerre nagyon öregnek érezték magukat s nagyon hiábavalónak az életet.

Az asszony meg csak felpattant:

- Most szóljon!

- Mit szóljak?

- Maga okos ember. Most süssön ki valamit.

- Most feküdjünk le. Alsunk egyet, oszt' reggelre majd eszünkbe jut valami.

- Én nem tudok aludni, - siránkozott Erzsi. - Én nem tudok nyugodni, míg ez az ember nem gyűtt meg.

Bacsánszki felsóhajtott.

- Én se.

Egyszerre csak felragyogott az asszony arca.

- Hallja! Bacsánszki Ödön! Ide hallgasson.

- Na.

- Mit gondol, hova vihették azt a szegény embert?

- Tán az őrszobára.

- Oda gyerünk.

Bacsánszki nem értette a dolgot. De Erzsi már noszogatta, leszedte válláról a bundát, rázta az ingét s közben izgatottan kiabált.

- Mér' tartanak ott szegény Józsit? Mit művelt? Mer' a levegőbe lődözött?

Bacsánszki elmosolyodott.

- Az hát.

- Nem akart az egy legyet se legyilkolni. Mér' nem kérdeztek meg minket? Mi tudjuk az igazat. Senki más. Igaz-e?

Most már megértette Bacsánszki a dolgot. Felderült az arca.

- Igazad van, Erzsi. Odamegyünk, oszt kiszabadítjuk. Nincs nekünk rá semmi panaszkodunk. Elvégezzük mi a magunk dolgát, ne üsse bele az orrát senki.

Nagy izgalommal útnak indultak. Bacsánszki vitte Szipriszt télikabátját is, melyet az öreg ott felejtett a riadalomban. Erzsi meg egy ételes csészét szorongatott a kendője alatt, az öreg vacsorája volt benne, máj, mely közben odaégett és megfeketedett, meg egy nagy karaj kenyér.

A kapu előtt őrségen állt egy rendőr. Nem ez vitte el Sziprisztet? Odasiettek, jól az arcába néztek, ez biz' már más rendőr volt. De azért csak elmondták, mi járatban vannak.

A rendőr megcsóválta a fejét.

- Hivatalos büntény az, kérem.

- Hivatalos? - rémildözött Erzsi.

- Van nekem egy jóbarátom az őrszobán, - mondta aggodalmasan Bacsánszki s megindult a templom irányában. Az asszony utána ugrott.

A kocsiuton mentek, az olvadó hóban cuppogtak, csoszogtak és szótlantul szuszogtak, lihegtak. Erzsi egyre nógatta a férfit: gyorsabban, elkésünk, Pestre viszik szegényt, - s egyre faggatta, ki a barátja az őrszobán s egyre tanácsokat adott, hogy mit mondjon a »kapitány«-nak. Bacsánszki meg keresgélte magában a szavakat, melyekkel előadhatja mondókáját. Mert mit is mondjon a rendőrkapitánynak, ha eléje kerülnek? Azt-e, hogy véletlenül sült el a puska s Szipriszt Józsinak eszeágában sem volt kárt tenni valakiben, vagy azt-e, hogy Szipriszt Józsi jogosan kapott a fegyver után, mert ők ingerelték, ők a hibásak és bűnösök s nekik kell megkövetniök szegény, ártatlanul szenvedő barátjukat? De vajjon hisznek-e majd nekik s elengedik-e Józsit? Belátják-e azok is, hogy ártatlan embert akarnak büntetni s három szegény öreg ember utolsó napjait dúlják fel s borítják gyászba, ha börtönbe dobják Józsit? Hogy minek kellett ez nekik! Hogy miért nem tudtak békében megmaradni...

- Ödön, - mondta az asszony - csak arra kérem az Úristent, hogy ez egyszer legyen jó hozzánk. És soha többet, soha, soha többet. De hát mit vétettünk?

- Semmit, lelkem.

- Hászen ha legalább hallgattam vón magára...

Igy értek az őrszobára. Vörös lámpa jelezte. Két lépcsőn kellett felmenni az uccáról. Ablakos ajtaja volt az őrszobának, de az egyik ablak helyét pléhvel vonták be. Ezen kopogott Bacsánszki. Nem kaptak feleletet. Benéztek. Bent égett a gáz, de nem láttak senkit. Benyitottak. A másik szobában két rendőr aludt a lócán. Az egyik az a rendőr volt, aki elvitte Sziprisztet. Odamentek hozzá, többször köszöntek neki, simogatták, költögették. Végül felriadt s megtámasztotta fején a lecsúszó sapkát.

- Mit akarnak?

- Biztos úr, kérem, Szipriszt Józsit keressük, - hebegte Bacsánszki.

- Kicsodát?

- Szipriszt Józsi, akit biztos úrnak tetszett elvinni tőlünk.

- Ja... Hiszen magukra lőtt.

- Nem úgy volt az, kérem.

- Nem jogos dolog volt az, kérem, - hadarták egyszerre.

A rendőr megdörzsölte szemét s nagyot nyújtózva feltápáskodott. Rájuk kiáltott:

- Dehát mit akarnak most maguk?

- Kezitsókolom, biztos úr, - kezdte az asszony.

Bacsánszki előlépett. - Tisztelettel megkérjük, biztos urat, erissze szabadjára Szipriszt Józsit.

- Dejszen le akarta lőni magukat!

- Jogosan, - kiáltotta most Bacsánszki s mert maga is megijedt a hangjától, többször pislogva rábólintott.

- Jogosan?

Elsápadt az asszony.

- Úgy volt az, kérem, tekintetes biztos úr, hogy - s harsányan felkiáltott - mi akartuk őtet meglőni.

Bacsánszki is, a rendőr is az asszonyra bámultak.

- A keziből csavartam ki a revolvert, - jegyezte meg a rendőr.

- Mer' hát az úgy volt, tetszik tudni, hogy kikapta a mi kezünkből.

Bacsánszki ijedten rábólintott. A rendőr meg tanácstalanul nézett egyikről a másikra. Végül is kibökte:

- Bekísértük a kapitányságra, itt már nincsen. Látják.

Körülnéztek, valóban nem volt ott.

- Akkor gyerünk a kapitány úrhoz, - mondta Bacsánszki. S nagy köszönések közt tovább indultak.

Jó egy óra hosszat ballagtak, míg megérkeztek. Már elmúlt tizenegy óra. A kapu aljában egy alacsony, sovány rendőr útjukat állta. Elmondták neki töviről-hegyire a dolgot, hogy babráltak a fegyverrel, meg hogy ők akarták lelőni, meg hogy nem is történt semmi. Az ügyeletes rendőr el akarta küldeni őket, hogy csak menjenek szépen haza, majd ha kihallgatás lesz, kapnak idézést, akkor mondják el, amit tudnak az esetről. De nem hagyták elküldeni magukat. Addig könyörögtek és sírtak és sóhajtoztak, míg a rendőr bevezette őket az ügyeletes tisztviselőhöz. Rövidre nyírt szőkebajszú sovány fiatalember volt ez. Köhögött és cigarettázott s amikor beléptek, már az íróasztalnál ült. A nyakán nyitva volt a zubbony, látszott rajta, hogy most ugrott fel álmából.

A fiatal rendőrtisztviselő egy darabig hallgatta őket, de aztán egyre türelmetlenebbül és egyre többször rájuk szólt. Egy szót sem tudott megérteni a két öreg előadásából. Hogy hát behoztak ide egy ártatlan öreg embert, akinek a kezében füstölő puskát talált a rendőr, dehát nem is füstölt a fegyver s egyébként is ők lődöztek vele, illetve nem is lődöztek, csak akartak, mert minek is lődöztek volna, ők, akik békességben élnek egymással és örülnek, hogy élnek és ma este is egész nap örültek a forralt bornak, amit Török Gergelyné, született Balla Erzsébet főzött, - valami ilyesfélét tudott csak kivenni bő beszédjükből. Végül elővette a rendőri jelentést, s mert azt olvasta ki belőle, hogy egy bizonyos Szipriszt József, aki hetvenhat éves és Kisújszálláson született, özvegy, revolvermerényletet követett el ma délután 5 óra 30 perckor a Nagyuvaros ucca 25. számú háznak egy földszinti lakásában, ingerülten azt mondta a két öregnek, hogy csak menjenek szépen haza s majd akkor jöjjenek el, ha hívják őket. A két öreg sírva fakadt.

- Instálom, nagyságos főkapitány úr...

A tisztviselő elvezettette őket. Aludni akart.

Erzsi kiszakította magát a rendőr kezéből.

- Nagyságos úr! Legalább ezt a kis ételt neki...

S mert rá se hederítettek az ételes csészére, elfogyott az ő türelmük és alázatuk is. Nagy lármát csaptak a folyosón. Hogy ártatlan embereket kínoznak és éheztenek, hogy itt halálra ítélnék egy szegény ártatlan öreg embert, mialatt ők, a gyilkosok szabadon járhatnak-kelhetnek. Hogy nem hallgatják meg a szegény embert, bezzeg másképp beszélnének egy kalapos nagyságával. Hogy ők bizony nem mennek el innét addig, míg a színtiszta igazság ki nem derül. Inkább düljön össze rájuk ez az egész ház. Jogosan.

Mikor ki akarták vezetni, majd ki akarták dobni őket, rátámadtak a rendőrré, Erzsi még a rendőr kardját is elkapta. Erre lecsukták őket. Kicsiny szobába vezették őket, melyben homályos petróleumlámpa pislogott a falba erősített dróton. A fal körül két lóca volt, az ablakon vasrács. A rácson át becsillogott a holdas, felhők közt gomolygó decemberi ég.

- Ha legalább Józsihoz vinnének ezek a hóhérok! - kiáltotta Erzsi, amikor rájukcsukták az ajtót.

Ott ültek egész éjjel egymás mellett a lócán. Néha megfogták egymás kezét és szomorúan felsóhajtottak. Éjfél után sercent egyet a lámpa, kanyargós sűrű füstkarikákat pöfékelt ki magából, majd lobogni és sziszegni kezdett, végül egy nagy vérköpéssel kiadta lelkét. Elaludt. Ekkor megéheztek. Néma tusakodás után hozzányúltak a zsírjában megfagyott májhoz s egyenként kitapogatták, kiásták és megették a hosszúkás májszeleteket.

Nagynehezen megvirradt. A rácsos ablakon álmosan betántorgott a reggel, gyűrött fakó nagykendőbe burkolva, mely alig fért be a rácsos ablakon. A két öreg fázósan összébújt.

A nyirkos hideg, az éhség, méltatlan szenvedésük fellázította őket. Kopogni, majd dörömbölni kezdtek az ajtón és siránkozva kiáltoztak. Pár perc múlva értük jöttek.

Még egy nagy megpróbáltatás várt rájuk.

Tíz óra délelőtt lehetett, amikor felvezették őket egy elsőemeleti szobába. Három aranycsillagos, nagybajszú egyenruhás ember ült az íróasztal előtt, túl lehetett már jóval a negyvenedik esztendején. Ráncos sárga arca rájuk mosolygott. Ez a jóakarató mosoly felbátorította a két öreget; újra előadták zavaros meséjüket s kezüket tördelve könyörögtek: mentse meg őket a nagyságos kapitány úr.

Felvezették Szipriszt Józsi is. Alig látott már, lehúnyódó pillái teli voltak vérrel és könnyel. Lábai reszkettek s térdei összeverődtek, arca zöld volt, mint a fal, a szája fehér, mint az aludt tej, de amikor meglátta két társát, dühösen elfordította fejét és reszketve kiegyenesedett. Megállt az asztal előtt és várta halálos ítéletét.

- Maga az, Szipriszt József? - kérdezte tőle a rendőrtisztviselő.

- Én.

- Mondja el, hogy történt a dolog.

Hosszú történet kezdődött most el, melynek eleje visszanyúlt Szipriszt Józsi házasságának idejébe, folytatódott az özvegységével, a zenebandával, Bacsánszki és Erzsi titkos találkozásaival, az ő megcsalásával és megrövidítésével ételben, italban, jóságban és szeretetben, s a sok beszéd nagy magasságban keringett-kóválygott a tegnapi események fölött.

- Azt mondja meg, mit csinált tegnap.

Szipriszt Józsi nyelt egyet s értelmetlenül rámeredt a kérdezőre. Majd eszébe jutott, hogy beszélni kell s így szólt:

- Hetvenhatesztendőös multam el ebben az évben, február tizenkettedikén. Sokat láttam és sokat szenvedtem, nagyságos bíró úr. És én tegnap azt mondtam, hogy elég volt és nem hagyom magam tovább gyötörni és kijátszani és megmutatom...

Itt közbevágott Erzsi.

- Meg akarta gyilkolni magát!

- Kicsoda? - kiáltott fel Szipriszt.

Bacsánszki is, Erzsi is, egyszerre kiáltoztak. - Ki akarta végezni magát! El akarta pusztítani magát! Volt egy puskája! Nem találta el magát, ez a szerencse!

- Én? - ámuldozott Szipriszt, de hirtelen elhallgatott. A három öreg egymásra nézett. Rémület és bánat volt az arcukban, de szemük sarkában ott csillogott valami okos és derűs mosoly.

Szipriszt lehajtotta fejét.

- Így volt, nagyságos bíró úr, - sóhajtotta.

Erzsi ráduplicált:

- Nagyon elszomorodott, de most már biztos, megbánta. Mégis csak jobb élni.

- Jogosan, - bömbölte Bacsánszki.

- Jogosan, - hagyta rá Szipriszt.

A rendőrkapitány is elmosolyodott.

- Hát nem fog ilyet többé tenni?

- Ha az Úristen is úgy akarja, nem, - suttogta rá Szipriszt.

A kapitány megdorgálta őket, a lelkükre beszélt, megfenyegette, majd elbocsátotta a három öreget. Nagy hálálkodások közt mentek kifelé. Erzsi megfogta Szipriszt kezét s maga után vonta az öreget, Bacsánszki hátulról simogatta, támogatta visszanyert komáját. Szótlanul támolyogtak a szürke folyosón, egy szót sem mertek szólni, míg az épületben voltak.

De alig hagyták el a kaput, Erzsi körülnézett, megállott s Szipriszthez hajolt:

- Józsi lelkem, öregek vagyunk már mi, nem igaz?

Szipriszt bólongatott.

- Ha köll magának valami, mért nem szól?

Szipriszt elmosolyodott.

- Nem köll nekem semmi.

De Erzsi még meg akarta magyarázni.

- Azér', mert hogy... nem kell mingyár' a fegyverhez nyúlni...

Bacsánszki közbeszólt:

- Érti ő mán, lelkem, hogy ityeg a fityeg. Megleszünk csak hármasba.

Szipriszt mosolygott és legyintett.

- Jogosan...

- Jogosan hát! - nevetett rá Erzsi is, Bacsánszki is.

Mentek egy darabig. Egyszerre csak felsikoltott Erzsi:

- Jézusom, nincs nálam a konyhakulcs.

- Hun van? - mordult rá Szipriszt.

- Otthagytam a felfordulásba! Tegnap óta tárva-nyitva mindenünk.

- Még ellopnak valamit, - mondta Bacsánszki.

- Még csak a' köll, - szidta Szipriszt az asszonyt.

- Futok előre! - kiáltott Erzsi s már szedte is nagy igyekezettel lábait, melyeken a zavaros éjszaka vastag kötelekben kidagasztotta az öreg ereket.

S a két öreg férfi egymást bátorítva és tüzelve, nagy sebbel-lobbal loholt az asszony nyomában.

A FÖLD.

Csak amikor elindult a vonat, vette észre, hogy egy állomással korábban szállott le. Kábultan, még mindig gondolataiba merülve, sárga kis kezításkáját a melléhez szorítva, futásnak eredt, de egy vasuti őr megragadta karját s durván rákiáltott:

- Mi az? Elment az esze! A vonat után akar futni?!

Megállott. Valóban, már késő. Mit tegyen most? Valami szekér után kérdezősködött. Sehol sincs egy sem. Kilenc óra már elmúlt, aludni tértek a gazdák, kocsisok. Maradjon itt Budapest közelében, három órányira a várostól, de mégis szinte az Isten háta mögött, ebben a faluban?!

- Mennyi az út gyalog?

Azt felelte a vasuti őr, hogy alig két óra a legközelebbi állomás, ahová kétnapi pihenőre, a barátjához igyekezett. Elmagyaráztatta a járást s nekivágott az országútnak, mely a fülledt nyári éjszakában bágyadt fehérséggel omlott lábai elé. Füttyöreshett. Vidám kis dalt dúdolt, mely most oly divatos volt a pesti uccákon.

Bosszankodott is, meg mulatott is. Micsoda szórakozottság! Hogy' történt, maga sem tudja. Amikor elolvasta az esti lapokat, kényelmesen hátradőlt és kinézett a vonat ablaka alá futó mezőkre, földekre. Azon csodálkozott, hogy milyen idegen neki minden, a nagy természet, - »természet«, igen, ahogyan mondani szokták. Nézte az esti színekbe öltözködő fákat, a mozdulatlanul váló vizeket, a fehér vidéki házak becsukódó ablakait, a távolból felcsillanó tompa fényeket s valami fölényes városi öntudattal állapította meg, hogy unatkozik. Még sohasem utazott egyedül. Huszonkét esztendőskorára ez az első kis kirándulása, amelyre nem kíséri el, sem mint régen, a nevelője, sem mint újabban, az apja, vagy valamelyik idősebb rokona. Így, a város közelében, még mindig beszélgetni szoktak az emberek s észre sem veszik a vidéket, amelyen átrobog a vonat. Most először pillantotta meg öntudatosan, hogy mily néma földek, fának, búzáknak, fűnek mily nagy erdői övezik sötét hatalommal a várost. Még sohasem élt falun. Városi fiú volt és csak nagy nyugati metropolisokba, vagy kultúrált üdülőhelyekre vitték eddig. A földdel még sohasem találkozott.

Könnyedén, ruganyosan ment, szinte futott a puha országúton. Mulatott, mily nagy lesz barátja s a család meglepetése, amikor az érte küldött kocsi üresen tér haza, ő pedig este tizenegy óra tájt váratlanul beállít. Milyen puha ez az út! Mindig úgy képzelte, hogy rögösek, göröngyösek a falusi utak, járni sem lehet rajtuk. Persze, por van. Jó falusi por. Szerencse, hogy nem fúj a szél. Finom burbury ruhája, elegáns sárga félcipője és fehér fiatalúros harisnyája azonban így is alaposan meg fogják sínyleni ezt az kénytelen sétát.

Szája gúnyosan lebiggyedt. Milyen unalmas itt minden! Milyen borzalmas volna itt élni! A messze távolban elszórtan bóbiskol egy pár viskó. A száraz tarlók kiégetten merednek rá. Egy-egy domb, itt-ott egy-egy árva kerítés és mező, föld, föld, semmi más. Egy pár jegenye áll glédában és nyújtja magányos karját az ég felé. Hangosan felnevetett. Ezt nevezik természetnek. Folytatta most azt a vitatkozást, melyet otthon maradt apjával, mint láthatatlan örök társával, már a vonaton megkezdett. Emiatt is ugrott le a vonatról, amikor a szomszédja kiszállt. Ment utána öntudatlanul. Igen, ebben az egész nagy természetben az egyetlen megnyugtató látvány a távíróoszlop. Az jelzi az ember, a kultúra, a munka jelenlétét. Ezek a poétikus jegenyék? Nevetséges, unalmas. - Persze, - vetette most oda távoli apjának - te itt nőttél fel, a gyerekkorod emlékei teszik neked költőivé a vidéket. De hozzám ezerszer közelebb áll ez a szürke távíróoszlop, mely városokat és kultúrákat köt össze. Mutatja az embert, aki házat épít ebbe a pusztaságba, városokat, amelyek mint szigetek...

A mosoly itt hirtelen elhervadt a száján. Meglassította lépteit, világító zsirardi-kalapját levette a fejéről. Valami szomorúság koppant a szívére. Körülnézett és fojtó szorongást érzett. Emberek? Hol vannak az emberek? Hol a városok? Messzi, messzi, amerre fiatal szeme ellát, sehol egy ember, sehol egy ház. A távíróoszlopok eltűntek a rejtélyes távolban. Hol vannak? Most egyszerre úgy érezte, hogy láthatatlan kéz feldobta a levegőbe s gomolygó, szürke párák közül veszedelmes magasból néz le az életre. Kis, nagyon kicsi kis foltokat látott. Uccákat, kirakatokat, sápadt villanyfényt, a várost. Rohanó embereket. Ez a város. Aztán messze, nagyon messze még egy várost. Köztük, körülöttük semmi. Úgy emelkednek ki, mint szigetek a tengerben. A sziget - a város, a tenger - ez az ijesztően sok, rejtélyesen nagy, fenyegetően végtelen föld. Nem ez a több? És nem ez az örök? És a másik, a város, nem az az új, a fiatal, a gyenge, a mulandó?

Hol van?

Megállt. Felnézett az égre s végigfutott rajta a hideg. Szemben állott az éggel. Riadtan mormolta, hogy ezt még sohasem látta. Ezt. Ezt az eget. Az eget. Ezt a végtelen szürke harangot, a csillagoknak ezt a kifogyhatatlan hadseregét. Ezt a néma birodalmat a feje fölött. Nyugodtan, megközelíthetetlen némaságban hajolt le rá az augusztusi nyár csillagos ege, s úgy érezte, hogy le kell rogyania. Földhöz lapítja ez a súly. Ekkora darab eget még sohasem látott.

Szorongva, csüggedten ment tovább. Már nem dalolt, a füty meg halt az ajkán, frissen borotvált, még rizspos fiatal arcán sápadt verejték gyöngyözött. Megrázkódott. Zajt hallott, de nem tudta kivenni honnan ered. Körülnézett. Senkit sem látott. A füle tájékán megfeszültek az idegek. Fejében egy kis ér izgatottan dobolt. Mi az? Nincs egyedül? Jár itt valaki?

A pénztárcájához nyúlt s azzal vigasztalta magát, hogy mingyárt a támadás kezdetén oda fog adni minden nála lévő értéket. Pénzt, órát, papirost, aranyat. Nem jött senki.

Lihegett. Megkettőzte lépteit. Helyes úton jár? Fennhangon elismételte a vasuti őr útbaigazítását, hóna alá kapta táskáját, vállába húzta fejét és futni kezdett. Csak nem állít be késő éjszaka?

Megtorpant. Mi az?

Az éjszakai homályban valami nyikorgás jött vele szembe. - Ki az? - kiáltott fel és megrémült a hangjától, melyet nem vert vissza semmi: nyomtalanul elszaladt a semmibe, mint egy cigaretta füstje.

Két lépés távolságra egy szekér baktatott. Jött vele szemben. Két ember ült a bakon és szótlánul pipázott. Elballagtak szó nélkül.

Ment tovább. Bosszantotta, hogy nem szólította meg őket. Meg kellett volna kérdeznie, jól jár-e. Mindegy. Megnézte az óráját. Tíz óra. Már egy órája botorkál? Nem tévedt el? Mikor fog odaérni? - Mindig balra tartson, mondta az őr. Szétnézett. Hol itt a bal és hol a jobb? Ebben a lapos végtelenségben...

Most vette csak észre, hogy nehéz szagok borulnak rá. Lélezkzik a föld. Kábító, súlyos szaga van. Olyan, mintha egy óriás pálinkás szája bódító, mérges szagokat lehelne rá. Az óriás vidám mámorban lélezkzik tőle, - őt megfojtja. Összerezzen. Az út mentén, a domboldalon homályos tömeg hevert. Ember?

Lassan ráhajolt. Ember. Alszik? Vagy halott? Agyonütötték? Várt. Nem lélezkzik. Még lejjebb hajolt s kinyújtotta kezét. Aztán hirtelen tovább sietett, vissza sem nézett. De a verejték hidegen rátapadt a testére.

Szél kapta most oldalba, lomha, langyos nyári szél, mely a föld felett bujkál. Szédült. Zöld és sárga karikák gomolyogtak szeme köré. Az út kettévált, s a mezőn, melynek szögletében állott, fehér komondor rohant át. Farkát a lábai közé kapta s vadul száguldott egy láthatatlan cél felé. Hangtalanul. Talán nem is kutya. Talán nem is rohant semmi. Káprázik csak a szeme?

Ő maga kezdett el rohanni. Dőlt róla a víz, szőke haja lehullt az arcára, megérezte saját gőzölgő testének szagát s megundorodott tőle. A ruha lucskosan hozzátapadt. Az út emelkedett, lábai nyomán magasra szállt a por. És amikor felért a lejtő tetejére, babonás rémületben megállt. Szinte odaszögezte a látvány, mely most eléje tárult. Néhány fa, talán egy erdő tetején ott lógott a hold. Sárga telihold. Puffadtan, mint egy rothadt narancs. Részegen, mint egy dorbézoló állat kidülledő szeme. Majdnem leesik az égről. Mingyárt rázuhan és lesújtja. Nincs is fénye. Nem világít. Csak vörös, mint az alvadt vér.

Állt a domb tetején és lihegve körülnézett. Már nem tudta, hol van, nem tudta, honnan jött, merre kell mennie. Két út mögötte omlott a homályba, öt út előtte kígyózik, a hold, a millió csillag, az ég felé. Micsoda őrző, néma hangverseny! A hold itt lóg az arcába, dőlnek a szagok, a lomha szél altató zenével simogatja fejét, kékes fényben borul eléje egy ismeretlen, végtelen világ... eszébe jut a tegnap, az otthon, a város és minden olyan messze van, olyan valószínűtlen, olyan elérhetetlen, olyan hazug... álom, hazug álom... mi az? Egy ember áll ott? Vagy fa siratja árvaságát? Ezt a kegyetlen, közönyös, hatalmas, értelmetlen életet, akit ez a föld, ez a rejtélyes kék állat lélekzik fel magából, hogy egyszer talán egy mosolyával elfújja?

Emelgette a lábát, mintha égne alatta a mező. Borzalmas! Mintha megmozdult volna... Mi volna, ha egyszer nyújtózna egyet a föld és egyik oldaláról a másikra dőlné?

Megrázta a rémület.

Felordított. Mint egy vadember. És rohanni kezdett. Homályosan úgy érezte, hogy átrohan a mezőn s ezzel megrövidíti útját. A hold rámosolygott. Elfordította fejét. A domb aljáról felnézett rá az ég. Hol van? Ő fent - az ég lent? Hol a föld, ez az alattomos, forró dög, ez a fekete kutya, amely szakadatlanul leheli rá meleg páráját. Hol van? Hol az ég? Hol a világ? És hol van ő?

- Isten! Isten!

Kacagó, síró, kétségbeesett kiáltások szakadtak ki belőle. Kitámolygott az útra, lehúnyta szemét és rohant. Futott, rohant, megállás nélkül.

Amikor egy óra múlva betántorgott barátja birtokára, erőtlenséggel dőlt a kastély falának. A kertész megfogta, hogy el ne essen. És ő megragadta az öreg kertész kemény kezét és belekapaszkodott. Dideregve pillantott hátra, amikor kimerülten átlépett a küszöbön. Mint akit üldöztek. Mint aki megmenekült...

És megkönnyebbülve dőlt le az asztalhoz, amelyet villany világított be s amely körül emberek ültek.

A FELESÉGEM BABÁJA.

Sokáig ödöngtem feleségem születésnapján a városban. Mit vegyek neki? Furcsának találtam ezt a kérdést, amelytől már reggel óta nem tudtam szabadulni. Ködös fejjel ébredtem, zavartan néztem a szemébe, mintha szégyelném magam valamiért; amikor pedig a reggelinél ültünk, lopva sokszor és hosszan reá sandítottam és kutattam örökre jóságosan mosolygó arcában: nincs-e benne valahol valami szemrehányás? Nem találtam semmit, ám különös! - arcának ez a változatlan nyugalma, teli sárga szemének ez a rendületlen okos mosolygása egyáltalán nem nyugtatott meg. Valóban boldogtalan?

Adósa vagyok. És ez borzalmas érzés.

Mit vegyek neki?

Valamely drágaságot? Gyűrűt, gyöngyöt, - ékszert, amelyet fölényes mosollyal fogadna; szinte némi lenézéssel, mintha azt mondaná: meg akarsz fizetni engem? Sohasem vette át elragadtatottan az ilyen tárgyas ajándékokat. Hoztam neki tavaly karácsonykor finom, hímzett kendőt. Anyásan megcsókolt, maga elé terítette, vállára dobta, a tükör elé sétált s mialatt érthetetlen hangokat mormolt, láttam, hogy nem a kendőt s nem önmagát nézi a tükörben, hanem az én arcomat lesi, az én szememet keresi. És láttam, jól láttam, hogy percről-percre sápad a szája, hogy kínlódo ajkát becsípi a foga közé s hogy az ő bámulatos akaraterével megfeszíti testét: nehogy észrevegyem válla reszketését az aranyszövésű szép új kendő alatt. De mért nem meri bevallani, hogy boldogtalan?

Mit vegyek neki? Benéztem egy pár könyvesboltba, de csakhamar otthagytam valamennyit. Eszembe jutott, hogy egy idő óta semmit sem olvas s csak az én írásaimat gyűjti össze, szinte már ideges sóvárgással. Maholnap már teljes lesz a gyűjteménye, amely minden más író és könyvet kiszorít szekrényéből. Az én könyveimet kötetbe ötféle kötésbe, az én elszórt cikkeimet és novelláimat szedi össze az ég minden tájáról, s néha észreveszem, amint görcsösen megtapad okos, becsületes sárga szeme egy-egy soron, hogy a holt betűkből még élő és megfogható arcomra vesse tekintete horgonyát: itt van a nyitja annak az embernek, akit ő titokzatosnak tart s akivel lemondóan, bánatosan és dacos erővel örökre összekovácsolta életét?

Igy botorkáltam az esős őszi uccákon és már rám esteledett. Mingyárt hat óra, bezárják az üzleteket s ha még néhány percig tovább habozom, üres kézzel mehetek haza. Egy kis iparművészeti bolt előtt állottam ekkor s elkomorodva nézegettem kirakatát, amelyben retikülök, csészék, tálak, tárcák, hímzések és egyéb szép holmik közt három bábu üldögélt. Egy szerezsen bábu, egy rokokó-baba, meg egy magyar parasztbábu. Nézegettem őket s mialatt szórakozottan megállapítottam, hogy egyik sem tetszik, magam sem tudom, hogyan, ködös agyamon átvillant egy furcsa emlék. Hajnali félálomban feküdtünk egyszer, egy tavaszi napon, a feleségem hirtelen felült az ágyban és az ő különös megbocsátó mosolyával, halkan és álmodozva pálinkát kért tőlem. Megkérdeztem, milyet akar; azt felelte, meggyet. Adtam neki egy kis pohárkával s azt is megkérdeztem, hogyan ébredt fel ezzel a szokatlan kívánsággal. Mosolygott, aztán még kissé alélt kézzel megsímogatta arcomat és az alvásból átütözött szájával megcsókolta gyöngéden a szememet. És komolyan így szólt: - Azt álmodtam, hogy kislányom született. - Alig mondta ezt ki, máris hangosan felnevetett s hátat fordítva nekem, gyorsan elbújt a takaró alá. Válla mozgásán észrevettem, hogy még most is nevet. Mint aki azt mondja: csacsi, úgyis tudom, hogy hazugság.

Megborzongtam erre az emlékre, de mosolyogtam is hozzá. Mosolyogtam, de el is pirultam és a szememet lesütöttem. Így mentem be a boltba és meglehetősen zavartan, bábút kértem.

Elém tettek egy párat. Gyorsan megnéztem merev arcukat, megfogtam piros kis kezüket, megvizsgáltam cifrálkodó ruhákba bújtatott hideg testüket és egyre borúsabban és szórakozottabban kiválasztottam egy meglehetősen jelentéktelent, de mégis kedveset. Kicsiny bábu volt. Egyszerű, hétköznapias baba. Gömbölyű fejét szorosan szőtt sárga haj borította, de a nyaka hátul is szabadon kilátszott. Kis testét egyszerű ruha fődte; a mellét horgolt sötétkék blúz, a combjait sötétkék szoknya. Rövid, fehér harisnya volt rajta, mint a kislányokon, lábai pedig finom lakktopánkába voltak bújtatva. Gyorsan becsomagoltattam, kifizettem az árát és hazasiettem ajándékommal, amely sehogy sem fért meg a kezemben: valahogy nem tudtam határozottan megfogni s egyre attól féltem, hogy megsértem.

Még soha ilyen nagy örömet nem láttam ezen az asszonyon! Ült a szobájában és várt, mint ahogy kora délutántól késő éjszakáig mindig várni szokott, díszesen előkelő házi ruhájában, feldíszített fejjel, estélyien kiöltözött arccal. Szinte megérezte, mi van a csomagban, mert nála szokatlan mohósággal nyúlt utána s ezúttal még az a szemrehányó-megkönnyebbülő sóhaj sem szakadt fel melléből, amely egyébként mindig elkésett hazatérésemet fogadni szokta. Letette a csomagot a sezlónra, letérdelt eléje s vigyázva kibontotta, mint egy pólyás csecsemőt. Aztán halkán felsikoltott, arcához szorította, szívére ölelte, nevetett, hálálkodott, a nyakamba borult és össze-vissza csókolt, körültáncolta a szobát, majd elkomolyodott, elmélyült örömmel megállt a szoba közepén, messzire maga elé tartotta a buta kis jószágot és hosszan nézte. Furcsa látvány volt! Magas, komoly, lady-s alakja, a méltóságos, karcsú, fekete ruhában parancsolóan és finoman kiemelkedve - és ez a bábu! Mi történik itt? Ott álltam, kabátban, kalapban s nem tudtam szóhoz jutni. Örültem, hogy örül és mégis, valami összeszorította szívemet. Rossz volnék, akit elszomorít a mások, még a legkedvesebb emberem öröme is? Vagy ostobán képzelődő, aki a legjelentéktelenebb dologban is kettős értelmet érezek?

Ezeket a kérdéseket még sokszor felvetettem magamban az ezután következett hónapokban, amelyek véleményem szerint jelentősen különböztek addigi életünktől. Különös nyugalom töltötte meg az asszonyt. Foglalkozást talált, amely valahogy áthúzódott egész napján és éjszakáján. Mikor másnap éjjel hazamentem, már nem várt rám anyám karosszékeiben, amelyet mindenhová magammal vittem, hanem az ágyban feküdt, a falnak fordulva. És a jobbkarján ott hevert a bábu. Nem is sóhajtott, nem is köszöntött, hanem a babához beszélt: - Köszönj szépen az apukának. - És rám sem nézett.

Nem tudom pontosan megmagyarázni, miért futott végig rajtam a hideg. De megborzongtam. És egy jó óra hosszat nem tudtam magamhoz térni. Leültem az asztalhoz és hámozni kezdtem éjszakai gyümölcsömet. Feleségem kiugrott az ágyból s mindenféle szöveteket és selymeket rakott elém. - Ruhákat kap a gyerek, szép új ruhákat, - mondta komolyan és nevetett. - És tudja, mi lesz a neve? Mary. Vagy jobb lesz, ha Maribabának hívjuk?

Nem tudtam, mit feleljek; rosszkedvű lettem. Ő meg egyre csak azt hajtogatta: mi legyen a neve és milyen ruhát készítsen neki először a szabónő? Házi ruhát vagy kimenőt? Kéket vagy fehérét? Később kiment, hogy elkészítse a fürdőt. Maribaba ott feküdt az ágyban, mint egy királykisasszony, csak a feje látszott a magas párnákon a takaró alól. Nézett rám mosolyogva, ártatlanul, - nem szégyellem: igen, megrázón. Ez volt az első este, hogy feleségem nem kérdezte meg, hol jártam, hol maradtam el ilyen sokáig, miért váratom meg, amikor pedig »tudhatom, hogy a várakozás megöli«. És ez volt az első este, hogy a feleségemet nem láttam boldogtalannak.

A fürdővel ezen az estén én készültem el hamarabb. Felöltöttem éjszakai ruhámat s le akartam feküdni. Maribaba ott feküdt az ágy közepén s komolykodva az ablakra nézett. Óvatosan megfogtam a nyakát és letettem a szőnyegre. A feleségem bejött és sírva fakadt. - Ledobta a földre? Csókolja meg, rögtön! Hogy tehetett ilyet! - És kényszerített rá, hogy megcsókoljam.

De ez még nem volt elég. Odavette az ágyba és kettőnk közé fektette. - Maribaba csöndesen fekszik, nem sír, mert ő jó gyerek, - mondta gügyögő, selypítő hangon és megsímogatta és megcsókolta a bután vigyorgó bábút. Egyáltalán: olyan gügyögő nyelven kezdett el beszélni, aminőt el sem tudtam képzelni nála. Selypített, maznáskodott, fuvolázott, torka mélyéből és orrából zsibongtak elő a hangok, mialatt ezt a kis állatot becézte, de csakhamar már nem tudott megállni nála, hanem engem is belekötött a gügyögésnek ebbe a kísérteties pólyájába és keblébe dugva Maribabát, átölelt engem is és rámborult és hozzám is gögicsélt: - Bojondtám, vijádom, Majibaba olyan ájva id ejedül, tell neti ed tisz teszvélke. Tejemts neti ed kisz tesztvélkét.

- Micsodát? Mit akar?

Most vettem csak észre, hogy önmagából is kisleányt alakít. Haját lebontotta és széles nagy szalagba kötötte. Megriadtam. Elém állt régi élete, leánykora és első házassága, egész idegen és távoli férfiakkal teli, talán boldogabb multja. És csúfolódva nézett rám; sárga, teli szemében gúnyos kis mosolyok villantak meg, míg szép asszonyos száját gügyögésre vonta pöttyöm kicsivé össze. Így magyarázta, hogy vegyek fiúbabát. - Davajjéjt... - Mert hogy Maribaba szomorú és azt súgta, hogy testvérke kell neki. Akit Lajosnak hívnak és aki hosszú nadrágot fog viselni. És nekem, feltétlenül nekem kell »megteremtenem«; merthogy mindig az »apuka« gondoskodik a testvérekéről.

Nevettem, pedig semmi kedvem nem volt hozzá. És nevettem még heteken és hónapokon át, pedig egyre mélyebben terpeszkedett el bennem valami érthetetlen ingerültség. Alapjában véve: mi közöm hozzá? Miért bánom? Miért ne kislányoskodjék, ha mulattatja és miért ne parazolja el fölösleges gyöngédségét és kielégítetlen anyai érzéseit egy bábura? Vagy éppen az fájt nekem, hogy annyi fölöslege van ebből a drága érzésből? Csak nem leszek féltékeny egy kócállatra?! Vagy éppen ez a titka ennek az asszonyi boldogtalanságnak és ennek a boldogtalanságnak a vádja most már nyíltan engem sújt? Pótszeres bábút adok ennek az asszonynak a kezébe, forró, teljes élet helyett?

Néhány héten át szinte elhidegülten éltünk egymás mellett. Minden délben azzal bocsátott el, hogy »Lajoszt« hozzam haza és minden este azzal fogadott, hol a »Lajosz dejek«? »Lajosz dejek« minden tiltakozásom mellett is betöltötte egész életemet; kénytelen voltam rágondolni. Ahol egy gyereket láttam az uccán, ahol elém került egy babás kislány, zakatolni kezdtek fejemben az erek és kopogásuk azt nyögdécselte: - Hol a Lajosz dejek? Majibabának tell ed ifijúj! Hol a Lajosz dejek? - Azért sem vettem új babát. Ám egy este hárman feküdtek a hitvesi ágyban. A feleségem, a Maribaba, meg egy elegáns új gavallér-baba. Itt a Lajos! És a feleségem szomorú gögicseléssel adta tudtomra: - Tatutfióta. Tőjvéntejen dejek. Ninc apja, én hosztam, az anutája. Tatutfióta...

És velük kellett aludnom.

Egy tavaszi éjszaka nagyon rosszul aludtunk. Hánykolódtam, fájt a szívem, a két kölyök hol a nyakam, hol a derekam alá gurult, hol meg belebotlott a lábaim közé. Korán ébredtem, kint esett az eső. Úgy volt, hogy délben elutazom, napos földre, szórakozni, vigasztalódni, megnyihülni időnként gyógyíthatatlanná váló bánatomban. Íróasztalom előtt ültem, elővettem az útra a revolveremet. A feleségem szótlánul készítette elő dolgaimat; egyedül szoktam utazni; nem panaszkodott már régóta az ilyenkor rászakadó magányosság miatt.

A ködös reggelben utána néztem magas, izmos alakjának. Valami beleszúrt a szívembe. Csönd volt. Maribaba az ágy szélén ült és rám mosolygott. Kárörvendő, vad, diadalmas gyereketetés vigyorgott rám az arcáról. Szememet előntötte a vér. Ráemeltem a revolvért és fejbőlöttem.

A feleségem borzalmas kiáltással rohant a szobába. Ott látott engem a szoba közepén, kezemben a füstölgő revolver, az ágyon a szétszórtfejű Maribaba. Rábukott a Lajos úrfi zsakettjére. Egy pillantást vetett rám, meg a babára, aztán sápadtan, zokogva a mellemre borult. Átölelt, magához szorított, megint oly erővel, szenvedéllyel, hittel, mint valaha és sírt, sírt, sokáig sírt. Én is sírtam.

Aztán abbahagytuk a sírást. Egymásra néztünk. Fehér volt az arca és szomorú. Egy kis keserű vonás is árulkodott szép szája szögletében. Elárulta a boldogtalanságot. A megnyugodott, a végleges, a megfélebbezhetetlen boldogtalanságot.

Én pedig nem utaztam el. Többé sohasem, egyedül.

KÉT APA.

A férfi a fiával beszélgetett, akit ma először vitt el az Operába. Mignont játszották, az első felvonás véget ért. Most hárman állottak a büfében, az apa, az anya és a tizenkésztendős fiú.

- Nos, tudod-e Goethe versét? - kérdezte az apa és sovány, ideges újjáival végigsímítva fia hosszú, barna haját, már mondta is a szélesen hömpölygő sorokat:

»Kennst du das Land...«

A fiú felemelte fejét s kissé elpirulva, lelkesen folytatta: »Wo die Zitronen blühn... Im dunkel Laub die gold Orangen glühn«.

S az anya, kiegyenesedve és jólesően, belezenélt a harmóniába: »Ein sanfter Wind vom blauen Himmel...«

A férfi fogta a fiú fejét és szeretettel nézte felesége verset mormoló száját, meg-megvillanó szép fehér fogait, de hirtelen elkomorodott és szorongva nézett az egyik ajtó felé, ahol az asszony valami rendkívülit láthatott, mert feltűnően elsápadt. Meleg, szürke szeme mereven kidagadt, nemes orra riadtan megfeszült s nyakán a bőr megreszketett.

A baloldali ajtóban két férfi jelent meg. Apa a fiával. Mosolyogva, jókedvű beszélgetésben érkeztek s mentek a büféasztalok felé. A két férfi egykorú lehetett, a most megjelent fiú egy-két évvel fiatalabb a Goethe-vers szavalójánál. Talán észre sem vették volna a hármas csoportot, ha nem nézik őket. Így azonban néhány lépés után a férfi a rászegeződő pillantások irányába tekintett s amikor megpillantotta az asszonyt, megállt. Egy-két másodpercig tehetetlenül, tűrhetően palástolt zavarral egyhelyben állott, aztán hirtelen mélyen meghajolt s továbbsietett. Gyorsan végzett. Fiának cukrot vett, ő maga felhajtott egy pohár limonádét, sietve fizetett s már feltűnő sebesen kiment a teremből.

Ezek hárman csöndben állottak s egymást nézték. A férfi a feleségét, a fiú az apját meg az anyját. A férfi már le is vette szemét az asszony kérdő, feledtető, esdő szeméről s csak mellét figyelte, azt az egyre szélesedő vörös foltot, az izgalom néma pírját, amely kivirágzott a mellcsont fölött.

A fiú megszólalt: - Apa, ki volt az a fiú, akit anyával néztetek?

Nem kapott választ.

- Menjünk, mert csöngettek, - mondta a férfi s megindult. Az asszony is lépett egyet, aztán megint megállt. A fiú az apja után sietett s meg akarta fogni a kezét. Az apai kéz hideg volt s nem szorította át a fiú ujjait. A gyerek szólt hozzá, nem hallotta. Sietett előre, hátra sem nézett. Bement a nézőtérre s elfoglalta helyét. Összezsugorodott, mint akit megvertek, meg-szégyenítettek. Fejét lehajtotta, szemét lesütötte, mint aki fél, hogy kiolvassák titkos, vagy nagyon is nyilvános szégyenét az arcából.

Pár pillanat múlva helyet foglalt mellette az asszony is, a fiú is. Már a fiú sem beszélt. Hallgattak mind a hárman.

Alig sötétült el a nézőtér, az asszony helyet cserélt fiával s a férfi mellé ült. Kezét kinyújtotta a férfi keze felé, de az elvonult, makacsul, fagyosan eltávolodott tőle.

- Mi bajod? - súgta ekkor az asszony.

A férfi vállat vont.

- Én nem tehetek róla, hogy köszönt. Nem tilthatom meg neki. És nem fogadtam. Elnéztem a feje fölött. És nem láttam már tíz esztendeje, véletlenül sem. Mi bajod? Ez már betegség!

- De a fiát láttad? - tört ki a férfi kissé hangosan, úgyhogy az előtte ülők hátrafordultak.

Vártak, míg elterelődik róluk a figyelem. Akkor megint az asszony szólalt meg.

- Láttam. Mi van vele? Tehetek róla, hogy neki is van gyereke? Hogy talált asszonyt, akit szeret, akivel boldog?

Most már odafordította fejét a férfi. - De arról tehetsz, hogy a gyereke pontosan olyan, mint az én fiam. Erről te tehetsz.

- Szörnyűség! Ez betegség!

- Miért betegség? Betegség az, hogy látok? Látom, hogy egy fának gyümölcse mind a kettő. Egy a nézésük, egy a mozdulatuk, egy a termetük, a testtartásuk. Orruk, szájuk, szemük, még a lábuk is annyira egyforma, hogy csak testvérek hasonlíthatnak így egymáshoz.

- Minden gyerek hasonlít kicsit a másikra, - sóhajtott az asszony.

- Főként akkor, ha közös apjuk, vagy anyjuk van.

- Hát sosem lesz ennek vége, Józsi? - fuldoklott az asszony.

- Hát lehet ennek vége! - s megszorította és ellökte felesége kezét.

Többet nem beszéltek. Elmélyedtek gondolataikba, érzéseikbe; régi esztendők emlékei rajzot-
tak fel körülöttük. A fiú árva-magányosan ült mellettük, ők ketten messzi eltávolodtak egy-
mástól. Néha egymásra pillantottak az emlékek ködén át, mintha kémlelnék, mit lát a másik?
Van itt egy kérdés, van itt egy titok, amelyről már sokat beszéltek, amely miatt már sokat
csatáztak, de amelyről bizonyosat talán senki sem tud.

Ki az apja gyereküknek?

Tizenhárom esztendővel ezelőtt, házasságuk második évében szakadt rájuk ez a bizonyta-
lanság, ez az enyhíthetetlen gyötrődés. A férfi megbetegedett s egy álló esztendeig tehetetlen
roncs volt. A fiatal asszony önfeláldozóan ápolta, a szerelmes, élni vágyó, okos és nyugha-
tatlan nő hosszú, fájdalmas, hónapokon át lemondó, békés ápolónőnek látszott. Látszott, vagy
az is volt?

A Tátrában éltek akkor, ott kellett visszanyernie egészségét, életerejét a férfinak. Heteken át
velük volt egy régi barátjuk, az az úr, aki ma este gyermekével együtt eléjük bukkant. Akkor
még legényember volt. Gyanakodott; szótlanul féltékenykedett. Mozdulatokból, szemek
járásából, hangok rebbenéséből akart szíveket látni. Semmit sem tudott, de mindent elképzelt.

Lassanként meggyógyult s a lelkiismeretes ápolónő ismét szerelmes feleség lett. Barátjuk
akkor váratlanul, kissé feltűnően elbúcsúzott. Búcsúzni akart-e, vagy belekényszerült az
elutazásba... ki tudja? Itt kezdődik az örökké megoldhatatlan rejtély. Aznap korábban tért
vissza sétájáról, a megszokott öt óra helyett már egynegyed öt órakor hazatért szanatóriumi
szobájukba. Ezen a napon az asszony nem kísért el, azt mondta, fáradt és pihenésre vágyik.

Két embert talált a szobában. Az asszonyon kívül a barátját is. Az asszony karosszékekben ült, a
férfi előtte térdelt. Egy szavukat sem sikerült ellesni, csak azt, amit már akkor mondtak,
amikor megpillantották őt. Az asszony látta meg és egy pillanat futó sápadtsága után nyugod-
tan, az erős nők végtelen nyugalmaival mosolygott. - Képzeld el, - mondta - barátunk elutazik
s csak térdénállva tud búcsúzkodni. Nem tud leszokni arról, hogy királynőnek nézzen.

- Úgy van, királynőm, - nevetett a barát is és tréfás mozdulatokkal verdeste nadrágját, mintha
beporosodott volna.

Nem beszéltek és nem találkoztak többet. Még a szakításról sem beszéltek; a férfi arca a búcsúzásnak ezen a délutánján megközelíthetetlen, szinte parancsoló kívánságot árult el; a hallgatás parancsát. És egy hónappal később az asszony tudtára adta férjének, hogy anya.

Anya... de ki az apa? dobbant bele a kérdés a férfi életébe. Ma este, annyi sok más éjszaka megfojtott dühe, elaltatott kétsége után ismét azt hiszi, hogy nem ő, hanem a másik. A léleknek lehetnek sejtelmek és csalódásai, lehetnek illúziói és rögeszméi, a test igazat beszél és mindent elárul. Ez a fiú nem öreá hasonlít, ez a fiú annak a testével, annak a testéből él.

Együtt vacsoráztak, színház után, otthon, feszült csöndben. Vacsora után a férfi szivarra gyújtott, fejét füstbe burkolta. A fiú hozzá lépett egy sereg könyvvel, füzetekkel, iskolai ügyekkel.

- Apa, még nem hallgattál ki, - mondta. - Kész a magyar dolgozatom is. Címe: Egy téli este falun.

- No, olvasd fel, - vetette oda s összeszorította fogát.

A fiú olvasni, az apa pedig egyre élénkebben figyelni kezdett. Nem nézte a gyerek arcát, csak hangját s a szavai értelmét leste. Saját gondolatait hallotta visszacsengeni gyerekhúrokon. Egyszer arról beszélt a fiúnak, hogy más szemmel nézi a világot a falusi s másként a városi ember. Azt magyarázta akkor, hogy a városi embernek kevesebb kapcsolata van a földdel s hiányzanak életéből azok az örömök, melyeket a falusi embernek a levegő, a nap, az eső, az erdők és mezők közvetlensége ad. A fiú kicsit nagyképűen, városi fölénytel most ezeket a gondolatokat írta meg iskolai dolgozatában.

- Tetszik, apa? - kérdezte, amikor a végére ért.

A férfi lehajtotta fejét. Mellében kábító melegséget érzett, kezében a szivar reszketett. Érezte, hogy szeme megtelik könnyel. Most odapillantott a fiú arcára s látta rajta a szorongó várakozást: tetszik-e a dolgozat vagy sem.

Lehet, hogy nem a fiam - muzsikált most szíve körül a melegség - lehet, hogy nem én indítottam életre. De én tanítottam beszélni, én tanítottam gondolkodni, az én szavaimat ejti ki, az én gondolataim élnek benne tovább. A nyers formát én gyúrtam szoborrá. Ki az apja, ki az igazi apja?

- Tetszik, - röppent el ajkáról és kinyújtotta kezét. Mellére vont a fiút és megsímogatta a fejét. Feje a fejére hanyatlott, a két test forrósága egymást melegítette.

Az asszony pedig lassan hozzájuk hajolt és megcsókolta a férfi kezét.

ANYA.

Igen, a friss fehérneműt kell a szekrényekbe osztani. Most jött a mosásból, - az új ingek és zsebkendők is, melyeket az urának varratott. Ilyen tétlenül ülni... Már egész nap... Istenem.

Kint a verandán állott Helén asszony, a vadszőlővel telifuttatott oszlopnak támaszkodva. Keze lehullott a lankadó futórózsák közé, szeme az országúton révedezett. A levegő megállott, levél se rebbent. A fullasztó hőségben lélegzeni alig tudott az élet.

A kerti út fehér szalagjai szikrázva égtek a kora délutáni napfényben. Levelek, ágak, bokrok és fák, virágok és sárguló fürtök csüggedten húztak a föld, az átizzott, porrá omlott föld felé. Bent a pázsiton, a vékony és hegyes kerti fű rétjén, már órák óta fecskendezik alacsony ezüst sugárban a víz a kígyózva elnyúló fekete gumicsőből... el kellene zárni a vizet, napszálltáig úgysem lehet segíteni, a virágon sem. Szegények.

Segíteni, segíteni... A kis kerti ajtó tárva-nyitva, mint aki vár. Kilincset kinyújtja a villasorra, mint aki hív. Csak tegye rá gyűrűtlen, kesztyűtlen kis kezét, a dísztelent, melyet csak az ifjúság királyi dísze ékesít. Tegye rá s már be is húzhatja az ajtót. Aztán már nem várunk senkit, semmit... Semmit. Vajjon eljön-e?

Helén elmosolyodott. Mért ne jönne... Csütörtök délután. Minden csütörtök délután megérkezik a kisasszony. A doktorkisasszony. Nagy aktatáska a hóna alatt, a hóna alatt, melynek öble elősötétlik a könnyű nyári szövet mögül. Milyen elegáns, milyen divatos mindig a kisasszony. A ruhája, a haja, a bőre... finom tavaszi illat száll fel belőle, mikor a tanár úr mellette ül s *az anyagot* vizsgálják. Az anyagot. A képeket, rajzokat, lenyomatokat, levonatokat. Cocotte-arcán a tudomány pápaszemével. Kis alمامellét elődomborítja a divatos öltözködés, de a kisasszony a legújabb német vagy angol művészttörténetet tartja maga elé. Mentségül? Védőpajzsul? Kerítőül? Mindegyikül?

Ó, démonok a tudományban! Férfirablók az egyetemeken és múzeumokon! Kis nőstény-tudósok, akik megbecstelenítik a tudomány szentségét és emelt fővel ejtenek ki szavakat, amelyek nem, nem, sohasem hangozhatnak tudománynak, ha szép a szátok és férfiszem tapad a szájra...

Helén felsóhajtott. Nem szabad rossznak lenni... Mily csúnyák voltak ezek a gondolatok, mily megalázók. És hátha téved... Fáj a feje. A melegség, bizonyosan. A hőség. Ez a rettenetes kábulat. Beleszédül az ember. A fehérneműek, igen. A mosás. Az új ingek, zsebkendők.

Hátralépett a korláttól s üres szemmel maga elé meredt. Az ingek. Magas, okos homlokából kisimította tompafényű szőke haját, - csontos, hosszú keze ott felejtődött a homlokán. Milyen régóta nem mondta már az ura, hogy »milyen szép és okos homloka van, Helénkém«. Régen. Úgy rajta szokta felejtetni a szemét, húsos szája kissé felnyílik, gyerekes csodálkozás mosolyog az arcán, rövidlátó szeme elhomályosul az üveg mögött, úgy mondja: »Milyen szép és okos homloka van, Helénkém«. Mondja. Mondta. Régóta nem mondja. Mióta?

Az ingek! Sietett be a szobákba. A harmadikban, hűs, nyári szobában, homályban megállott. Kis napsugárt kell beeresztetni, így alig látni. Jó ez a sötétség. De az ingek... Kissé felhúzta az egyik ablakon a zsalut, a homály felhigúlt. Egy sugár beleszúrt a szekrény tükörlapjába. A sárgára pácolt szekrény előtt leült a földre. Mellette egy kosár fehérnemű. Az ágyon a friss ingek. Nem is férnek el ebben a nyári lakásban.

A tükörből visszanézett rá az arca. A negyvenéves asszony? Még az sem. Öt év hiányzik. S a problémák sem belőle indulnak ki. Ő fél az öregségtől, ő borzong a távozó szerelem kínjaiban? Ő-e vagy az ura? A tanár úr. A szem szép, de foglalta ráncos. A homlok szép, de

bőre redős. Az arc szép, metszése nemes, kifejezése tiszta és vonzó, de harmincöt esztendő már beleírta minden kusza betűjét. A fogai sohasem tetszettek, neki magának sem. Rendesek. Vastagok, szélesek, férfiasak.

Kinyitotta száját, felhúzta az ínyét, még a nyelvét is kinyújtotta. Oly közel hajolt most a tükrökhöz, hogy csak a szemét látta. Aztán ismét hátrahúzódott és simogatta az arcát, nyakát, a mellét és derekát. Nem elfogult. De mért nem elfogult az ura? Volna szerelem, ha nem volna elfogult férfi? És a szerelem, amely egymáshoz hozta őket, boldog órák és esztendők közös emlékei, egy együtt töltött élet... semmit, semmit sem számít?

Nem elfogult. A doktorkisasszony szebb. Fiatal. És nőbb. Még talán most kezdje festeni magát, kendőzni az arcát? A kis macska. Ember, embernyi nő - kényes és finom macska ellen. Harc ez? Olyan, amelyet csak el is lehet kezdeni?

Igen, az ingek... Fölemelkedett, kinyitotta a szekrényt, szédülögve állott meg a tiszta fehérnemű kiözlő fölé, nyári szagában. Végigfuttatta újjait a polcokon... hova is férnek az új ingek, nadrágok, zsebkendők... oly szűk ez a nyári lakás, jó volna már hazamenni... Talán le, az alsó fiókba.

Megint leguggolt s kihúzta a fiókot. Elmosolyodott. Karja révetegen kinyúlt s tétován elmerült néhány finomszövésű holmi csipkehabjában. Gyerekruhák, csecsemőkelengye. Kis főkötő, hervadó kék szalag, sárguló ingecske, horgolt mellényke, még egy gombolyag pólya is. Régi készülődések, elmúlt felbuzdulások, egy termékenynek vélt szerelem szétrebbent álmai, egy jobb életnek semmiben maradt indulásai... Kicsit gúnyosan, kicsit mosolyogva és már teljesen rezignálódva, de még mindig makacs és szent női álmodozással mindenfelé magával vitte, utaztatta a hervadó holmikat, svájci gleccserekre, afrikai partokra; bihari birtokukra, feledhetetlen nizzai karneválokra. Csak ő tudja, senki más. Csak neki hiányzik tán, amiről a *másik* nem is tud. Nem is gondol. A tudomány... Megvetően és fölényesen elmosolyodott. Ha olykor egy doktorkisasszonnyal is édeskedik! És a világ minden tudománya és minden tudósa mit tud, mit ér, mit jelenthet egy gügyögő, aranyhajú gyerek eleven teste, egy új élet rügyfakadása, egy szebb, egy külön ember rózsanyílása mellett. Hogy *ez* milyen, már tudjuk. Hogy *az* milyen lehetne, remélhetjük. És ha semmilyen sem lesz, még akkor is. Akkor is.

Eldőlt a fiók mellett, karját, fejét beleejtette a puha ruháscskába. Gyerek, kisgyerek... Kisanya, anya: Anya! Anyának lenni. Szülni, jónak lenni. Mit ér a fa, ha nincs gyümölcse, mit ér a nő, ha nem áldja meg jó szülés...

- Helén fiam... mi az? - hallatszott fölötte meleg, jóindulatú hangon. - Alszik? Nem jól érzi magát?

Felriadt. Belökte a fiókot s talpraugrott. Arcát vérhullám borította el, két kezét maga elé kulcsolta, mint szégyenkező kislány. - Nem, semmi. Csak a ruhát rakom el.

Milyen friss a tanár úr! Pápaszeme helyett ma a csillogó csíptetőjét vette elő, arca frissen borotvált, kékesen fénylik, elegáns kék zakójából finom illat árad. Készülődik! Milyen eleven, milyen jókedvű, milyen ünnepélyes! Milyen undorító... Nem kellene-e kiseprűzni azt a vékony macskát? Aztán menjen vele ez is, ha vele akar. De tűrni kell, hogy itt, az ő szeme előtt, az ő házában?

- Aludtál, fiam? - kérdezte összeszorított fogsorán át a férfitől, aki mosolyogva, de szemét lesütve, pislogva állott előtte.

- Igen, szundikáltam egy kicsit. Jól esett.

- Nem volt zaj, nem zavartak?

- Nem. Csönd volt. Az Anna ma nem verte egymáshoz a tányérokat. Hiába, én szólhatok, tekintélyed néked van... Izé, Irén kisasszony ma kijön. - S már hadart. - Hozza a friss levonatokat. A második kötet. Tudod, úgy félttem, hogy az a Veronese-reprodukció...

- Igen, uzsonna?

- Velünk uzsonnázol, úgy-e? Van málna?

- Van, fiam, van! Nem felejttem el, hogy a kisasszony szereti. Meg te is.

- Kinevetsz?

- Kis nyalánk, te... - s megveregette férje finom, telt, kissé nőiesen gömbölyű arcát.

- Utána nézek, - s már ki is sietett. Könnyek gyűltek a szemébe.

Nem kellene fülönfogni ezt a mosolygó kisdiákot, mint aki csínyt követett el? Az orrára koppintani: hazudsz! Tilosban jársz... Rohant le a konyhába s rendelkezett. Az uzsonna. Egyszerre csak belenyúlt a mosogató medencébe s elkezdte törölgetni a tányérokat. - Méltóságos asszony, kérem... - Hagyja csak. Olyan soká tárt ez maguknál!

És dolgozott, tisztogatott, rendezkedett. Verejtékezett, a haja kibomlott. Érezte, hogy arcán fénylő zsírossá válik a bőr. Nem baj. Már fáradtan lihegett. Egy jó félóra múlva a tanár úr leüzent, kéreti az uzsonnát. Az uzsonna...

Kissé rendbeszedte magát s a szobalánnyal együtt jelent meg a verandán. A kisasszony már ott volt. Háttal a lépcsőnek ültek, közel egymás mellett, a fejük összeért, ahogy a képek, levonatok fölé hajoltak. Két gyerekfej... A kisasszony hollófekete, rövidrevágott fürtjei beleolvadtak a tanár úr hosszú göndör hajába. Mert fönt ugyan már kopasz volt a tanár úr feje, de oldalt és hátul még csigásan omlottak le régi dús hajának emlékei.

Úgy látszik, megismerték a lépteit, mert szétrebbentek. A tanár úr vörvörös arcához kapta a kezét, a kisasszony felugrott s Helén elé sietett. Ajka reszketett, a keze is, ahogy most tétován meghajolva Helén felé nyújtotta. És hogyan történt, hogyan nem, alig hallhatóan ez a kis szó röppent el a doktorkisasszony ajkairól: - Kezitcsók... - S zavart pirulással elhallgatott.

Helén is elpirult. - Csak tessék... ne zavartassák... Az uzsonna...

A szobaleány abroszt terített a kerek asztalra, a kisasszony féltő gonddal kapta össze a szét-hulló levonatokat, betördelt íveket, kliséket. A tanár úr megfogta Helén kezét s gyantássárga fényben átmelegedő szemmel nézett fel felesége sápadt, remegő arcába. Az ő szeméből is kiszólt a kérés, az alázat, a gyónás, a bocsánatkérés: kezitcsókolom...

Nem volt szavuk egymáshoz. Csak kínálták egymást csokoládéval, málnával, tejszínnel, kaláccsal és mosolyogtak, mint sápadt, vörös lárvák. Helén maga elé nézett. A torka égőn száraz volt, szemére szürke, röpdöső fátyol ereszkedett, fülében ott dobolt a kicsi kis szó: kezitcsókolom. Kezitcsókolom, az emberi hang, az emberi szív ezer húrján. Sértőn és sebzőn, gyilkosan és kegyetlenül, lágyan és sírbahullón. Kezitcsókolom: halj meg, öreg vagy. Kezitcsókolom: öreg vagy, menj és ne ügyelj fölöttünk. Kezitcsókolom: az élet köszönt, az ifjúság, nevetséges vagy, ha útjában állsz. Kezitcsókolom: kinevetlek, kigúnyollak, átrepülök rajtad. Kezitcsókolom: szeretlek, alázatos vagyok, meghajlok előtted, ne bánts, ne verj meg, te vagy az erős, de ne élj a hatalmaddal, te vagy az úrnő, de ne légy rossz egy kis cselédhez, aki örülni akar és örömet hoz a házádba, melyet te úgysem tudsz már megadni *neki*. Kezitcsókolom: ne haragudj, hogy élünk, ne haragudj, hogy nevetünk, ne haragudj, hogy gyerekek vagyunk, akik rosszak vagyunk hozzád. Kezitcsókolom: ne haragudj a gyerekekre...

Könnyek gyűltek a szemébe. Megenyhült. A visszafojtott könnyek meghozták a szavait. Egyszerre beszédes lett. - Sok munkájuk van. Mikor lesz kész a könyv? Hallom, nagyon szép lesz... - Alig tudtak válaszolni sok kérdésére, megjegyzésére.

És hirtelen felállt. Szédült, habozott. Aztán már maga sem tudta, mit csinál. Maga is csak messziről látta, hogy odalép hozzájuk s megcsókolja a kisasszony homlokát és megcsókolja a tanár úr arcát. Röpkén, anyásan, mint a gyerekeket. S már siet is. - Csak ti... Nekem a ruhát kell elraknom...

S karcsu sovány alakja eltűnt a verandáról. Ment a hűs szobába, ment elrakni a friss fehérneműt. A gyerekruhákat is elrakta. Összekapta őket egy csomóba s szépen elrejtette a szekrény mélyébe. Többet már nem fognak vele utazni.

A gyerekek... kint ülnek a verandán.

A DIÁK MEG AZ ÁRNYÉK.

Rendesen este hét óra tájt érkezett haza a diák. Addig tanult és tanított. Orvostudományt tanult s két második gimnazistát tanított, az egyik magántanuló volt és kissé hülye. Dél előtt elméleti előadásokat hallgatott, délután gyakorlati vizsgálatokat végzett; vizesszürke szemét a gyulladásig meresztette sejteket mutató mikroszkópok fölé és fanyarszagú hullákat hámozott szét vékony késsel és csillogó csipesszel, melyet oly keményen szorított balkezebe, hogy csuklóján megrepedt a vézna ín s az ínhüvelyből kiszivárgott a bőr alá a savó, magasra emelve diónyi helyen a vékony bőrt. »Tipli«-nek hívták maguk között a diákok s hetenként egyszer tanulmányosan szét pattintották.

Ebédet egyik tanítványánál, a nagyfejű, mosolygó hülyénél evett Ákos diák, akit itt nevelő úrnak szólítottak; az apa, aki ügyvéd volt, korrepetitornak is nevezte. Vacsorája különféle szokott lenni. Néha semmi. Legjobban szerette a »hideget«. Ezt vásárolni kellett szanaszét a városban, hentesboltokban, csemegéseknél, péknél, e téren tervezni és választani lehetett s széles világa nyílt a foszladozó papírkoronákkal viaskodó fantáziának.

Néhány nap óta különös izgalommal sietett haza a semmivel vagy a hideggel Ákos diák. Kint lakott a külső Ferencvárosban, malmok és gyárak közt, végtelen háztömb földszintes szobájában, melyet egy rendőrtől bérelt. Ablaka szűk uccára nyílt, melyet a másik oldalról szintén ötemeletes bérház szegélyezett, teli pislogó kislakásokkal. Odébb malmok borultak az éjszakába; falukban vörös és zöld lámpák hunyorogtak.

A diák ablaka egy másik ablakra nézett. Az is földszintes volt, de világosabb és szebb. Legalább is szebbnek vélte az ember, ha nem is láthatta; a pontos tájékozódást meghiusította az ablakra boruló viruló zöld függöny. Ez a függöny sohasem rebbent szét, de mögötte nagy világosság lobogott s egy csábító árny élte titokzatos életét.

Amikor Ákos hazaért, már ragyogott az izgalmas, ó izgalmas szoba, mely a rendesnél nagyobbaknak is látszott. És bizonytalan időközökben karcsú árnyék suhant végig a zöld függönyön. Valaki, egy nő, fel-alá járhatott a nagy és fényes szobában, amelyben bizonyára sok villanylámpa ég. Karcsú és magas nő lehet, szabályos és finom termetű, látszik az árnyképéből is. A csöndes, korán nyugvó külvárosi éjszakában néha éjfélig is rejtélyes tűzben égett ez a zöldfüggönyös szoba; a nő alakja rá-rávetődött a függönyre s a hosszú karcsú árnyék szinte szembe nézett Ákossal, aki a tavaszi enyhülésben ingujjban, kigombolt nyakkal, nyitott szájjal állt az ablakában s fehér bőrével, kárminos fejével, sápadt rózsaszín szájával, vizesszürke szemével órákon át bűvölten meredt rá. Az árnyék nem volt bőkezű. Néha csak dúshajú, mindig rendezett fejét mutatta, néha csak egy karját. Mozgása lassú volt és szabályos. Ákos néha úgy gondolta, hogy áll a tükör előtt s igazítja arcát. Talán vár valakit. De sohasem jött senki, két árnyék sohasem látszott.

Ákos szerelmes volt ebbe az árnyékba. Nem tudta, ki lehet a nő, de érezte, hogy fiatal, szép és szomorú. Talán színésznő, aki most indul a dicsőség felé s éjszakánként első nagy szerepére készül. Talán fiatal asszony, akit elhagyott a férje, talán szegény leány, akinek gazdag bankárbarátja van s nemsokára palotába költözik. Ákos káprázatos illatokat érzett és csodálatos színeket látott. Éjszakánként néha fűtyült vagy bánatosan átdalolt, bánatosan s halkan, hogy a szomszédos szobában alvó rendőréket föl ne keltse.

Néhány nap óta Ákos különösen boldog volt. Határozottan észrevette, hogy a tündéri árnyék tudomást szerzett róla. Érezte, hogy hallgatja fuvalázó dalát s nézi a függönyön át. Az árnyék meg-megállt, karjai felnyúltak a magasba, néha előre is szálltak, mintha Ákos felé úsznának. Ákos lelkesebben, bánatosabban énekelt; tompított hangjában egy zenekar fuldoklott, az

ifjúság, az ábrándok tomboló zenekara. Elragadtatása határtalan volt, amikor érezte, hogy az árnyék int neki. Az árnyék teljes nagyságában állt a függönyön, feje előre hajolt s karja hívón begörcbült. Ákos kinyúlt az ablakon s szédülten susogta: - Én?... Én?... Jöjtek?

Biztos volt benne, hogy az árnyék hívja. Két estén át meggyőződött róla. A harmadikon már korán őrt állt. Fullasztó tavasz volt, a Dunáról nedves, fűszeres szél portyázott szét. Nehéz, szagos por hintázott a kis uccában, a malmok vörös és zöld lámpái úgy pihegtek, mint fájó kis szívek. A függönyös szoba elvarázsoltan ragyogott s az árnyék teljes nagyságában és szépségében Ákos elé állt. Nézte és hívta. - Én? - reszketett Ákos. - Én? Megyek.

Felállt az ablakpárkányra. Érezte, hogy hívják. Látta is. Az árnyék, mintha meghajolt volna, kissé kisebb lett, feje bólintón lehanyatlott, derekában megroppant. Mint egy hölgy, aki szemérmességében szégyelli, hogy megadja magát. Ákos átrohant az uccán, a függönyös ablak előtt megállt, senkit sem látott. Beugrott a szobába, elrántotta a függönyt. A vágyak, a teljesülés, az ifjuság függönyét.

Egy hang sem szakadt ki a torkából, csak elfödte az arcát.

- A szűk és üres szobában rozzant asztal meg egy szalmafonatos szék állott. A sarokban rongyok. Az ajtón vastag kampós szög, rajta halálra éhezett, hosszú, sovány öregasszony, aki most akasztotta föl magát. A haja ősz, piszkos, fehér szája fogatlan és mosolyog. Hosszú szürke ing volt rajta, sovány lába lengett, koppant, mint száraz ág a télben.

Ákos fogai összeverődtek. Válla közé kapta fejét s rohant vissza a szobájába. Befúrta magát az ágyába, fejére húzta takaróját, vizes szeme kidagadt. Vacogott. Rázta a hideg rémület.

VALAKIT SZERETNI KELL.

1.

Este tíz órakor Erzsi asszony elkészült a dolgaival, elmosogatta az utolsó tányért is, bedagasztotta a kenyeret, friss fehér kendőt borított rá, elsöpörte a lehullott lisztszemeket, aztán lecsavarta a villanyt a konyhában, megtisztálkodott a fürdőszobában, még bement a hálóba s megnézte, hogy anyja jól alszik-e s nincs-e kitakarózva, aztán lábújjhegyen a másik szobába vonult, ölébe készítette a varrását, papírost, borítékot, tintát tett maga elé, mosolygott és sóhajtott és írt.

»Drága, egyetlen kisuram, mindenható szerelmem, örök csillagom! - írta. - Mindenki alszik már a házban, csak én vagyok ébren és neked írom leveletem, hogy vigye el hozzád csókomat és szerelmemet és forró áldásomat a te szőke fejedre. Úgy-e, tudod, hogy nincs perc, melyben rád ne gondoljak és ne kérjem Istent, hogy vigyázzon minden léptedre és védjen meg minden bajtól és gondtól? Nehéz az én életem nélküled, azt hiszem, nem is élek, azt hiszem, hogy csak nyomasztó rossz álmom van, melyből amikor felébredek, itt találak téged ölelő két karomban, itt találok aranyos szőke fejedet, mosolygó piros szádat, a te csodálatos kék szemedet, ragyogó ifjúságodat az én ifjúságomban, áldott szerelmedet az én sírig tartó szerelmemben, szívedet az én szívemen, forró szádat az én kicserepesedett ajkaimon és sírok és nevetek és oly boldog vagyok, ismét oly boldogok leszünk... Mit írjak neked, egyetlenem? Nincs semmi ujság. Anya kissé gyöngélikedik, sokat köhög, megint gyötri az asztmája. Gyermeinket mindennapra várom, azt hiszem, két-három nap múlva megjön. Mit gondolsz, fiú lesz vagy leány? Isten fiút fog nekünk adni, gyümölcsöt nékem a te gyönyörű fádról, hogy téged lássalak minden percben s hogy zálogom legyen a te gyors hazajövedre. Az orvos pihenést ajánl, de lehet így pihenni? Hivatalba már nem tudok járni, a fizetést rendesen kapom. Ha meglesz a gyerek, itthon hagyott katonasapkádát teszem a fejére és nevetni fogok. Azt fogom gondolni, hogy te vagy itt nálam, Jancsim, pólyában és te gügyögsz és sipítsz és te kérsz enni. Ó, hogy adnék neked, ó, hogy bubálnálak és pólyáználak, én mindenségem... csak vigyázz magadra, ne igyál hideget s ha rosszul érzed magad, jelents beteget. Jó volt a szvetter, amit küldtem? Két napja nem kaptam már levelet, a szívem megreped...«

Itt felemelte fejét a papírosról s fáradt szemeivel belenézett a csupasz villanykörtebe. Szép kék szeme megtelt könnyel s a könnyek lassú egymásutánban rácseppentek a levélre. Ujjain számolgatta, hány napja nem kapott már levelet. Ez a harmadik nap! Mi történhetett? Beteg? Meglátott s megszeretett valakit? Nem kézbesítik rendesen a leveleket? Holnap talán majd négy levelet kap egyszerre... Boldogan elmosolyodott. De a mosoly hirtelen megfagyott szelíd, sovány kis arcán. Eszébe jutott a nagy esemény, amely reá várakozik. Talán már holnap, talán csak holnapután. Milyen lesz az? Hátha meghal s talán többé sohasem látja a kisurát? Mire szabadságot kap s megérkezik, ő már ott fekszik a koporsóban s nem hallja, hogy egy drága kéz tébolyodottan kopog a feje fölött. Istenem...

Könnyei megeredtek, hátradőlt a székben s elaludt. Vézna kis teste belesüppedt a székbe, világos szőke feje lebukott a mellére. Szája mosolygott s néha keservesen felzokogott.

2.

Másnap nem jött levél, de harmadnapra kettőt hozott a postás. Erzsi asszony felsikoltott, berohant a szobába és sírva, kacagva olvasta őket. Búgó, susogó hangok, értelmetlen felkiáltások, a boldogságnak könnyes és mámoros szavai röppentek ki sovány melléből. S mialatt ily

heves örömmel olvasta a leveleket, melyeknek értelmét boldogsága eltakarta, szédülni kezdett, csípőjét gyilkos fájdalmak szorították és tágították s az alig huszonegyesztendős fiatal asszonyka tompa nyögéssel kapaszkodott meg az asztalban.

Amikor ágyba fektették, még mindig kezében szorongatta kisérséges leveleit.

Egész nap kínlódott, hánykolódott az ágyban, éjfél után egy órákor végre nagy nehézségek árán életre segítette gyermekét az orvos. Bágyadtan nézett a rekedten sírdogáló gyerekekre. Leány volt. Megdöbbsen. A csenevész kis gyerek ájultan kapkodott és forgolódott, mintha még mindig visszakívánoznék az anyatest sötét melegébe. Satnya és csúnya volt. Vöröses arcára fájdalommal és keserűséggel nézett. Nem ezt várta. Kisérséges arcát hasztalan kereste benne, ez a siránkozó gyermek senkire sem hasonlított. Aztán, amikor mellé fektették s a csöppesség gyámoltalanul megérintette gyűrött újjáival az arcát, nagy melegség áradt ki szívéből s eddig ismeretlen gyöngédséggel szorította magához életének kínját, szerelme fájdalmát.

Elmult az első nap s a második nap új szenvedéseket hozott. Anyja, aki éjjel-nappal ott virrasztott ágya mellett, mellére tette a gyermeket. A gyerek nem akart enni s nem volt mit ennie. Amikor végre a késő délutáni órákban ráfanyalodott az evésre s megkapaszkodott hideg csőrével a mellében, szűró fájdalmat érzett. Riadtan figyelt. Mintha üres tömlőt szivattyúznának. A verejték kiütött a testén.

- Egyél, kicsim, gyöngyöm, egyél... - mondta s reszketve szorította mellére a gyerek puha fejét. Testét megfeszítette, mintha minden csepp vérét, minden elmult s jövődő életét a mellébe akarta volna préselni. Egy félóra múlva aléltan dőlt el. A gyerek kibukott kezei közül s mindkét mellén egy-egy vércsöpp piroslott. Fölsikoltott s elájult.

Anyja sápadt arca hajolt föléje s ő meg akart halni.

- János! János! Jancsikám! - kiáltozta s ki akart rohanni az ágyból.

3.

Ismét a másik szobában ült, kis asztalánál s levelet írt.

»Kedvesem, nem tudom, fogsz-e még szeretni engem. Úgy lefogytam, úgy megcsúnyultam, alig fogsz rámismerni. És oly csúnya gyereket szültem neked, nem is fiút, ahogy kívántad, hanem leányt. És oly beteg szegényke. Nem tud enni, és nekem nincs tejem, ami meggyógyítaná szegénykét. Úgy tápláljuk mindenfélével, amit az orvos rendel. Folyton sír, szegény, egyre csak panaszkodik és szenved. Beteg. Oly boldogtalan vagyok, úgy odaadnám az életemet az életéért, csak segíthetnék rajta. Fogod-e szeretni s fogsz-e még szeretni tudni? Nézd, oly fiatalok vagyunk még, te huszonhárom, én huszonegy, úgy-e, nem szabad még lemondanunk az életéről? Ha téged láthatnálak, megerősödnék hitemben s erőm volna ehhez a borzalmas küzdelemhez, melyet a halállal folytatok a mi kincünkért. Mert, úgy-e, te is szereted, ha beteg is?... Holnap újra bemegyek már a hivatalba, annyi sok pénz kell most, boldogságom. De ezt nem azért mondom, hogy nyugtalankodj. Ezt talán nem is kellett volna megírnom. Te csak vigyázz magadra s gyere minél előbb haza. Nem kérhetnél szabadságot? Ölel, csókol milliószor a te egyetlen kisanyád«.

4.

Egy áprilisvégi estén kábultan távozott el a hivatalból. Ilyenkor este mostanában már alig bírt állni a lábán; csüggedten vonszolta magát hazafelé. A friss tavaszias szél, mely legénykedve szaladgált az uccán a csinos és jókedvű asszonyok és fiatal emberek közt, a pirosas és kékes színekben csillogó szívárványló levegő, a zaj, a por, a zavartalanul sürgő-forgó városi élet eleinte elszédítette, de mire a körútra ért, már lázasan feltüzelt. Lilás karikákkal övezett fátyolos kék szemében beteges tűz gyulladt ki, apácás fehér orcáin szemérmes tűzrózsák virítottak. Megállt egy percre, tétován körülnézett az élet, a gondtalanság, az öröm után, de aztán egyszerre eszébe villant a beteg gyerek s mintha bűnös mulasztáson kapta volna magát, megkettőzte lépteit. Szegény boldogsága talán meghal az éjszaka s ő itt időzik... Édes jó Isten.

Alig tett néhány lépést az uccájukban, gyors lépteket hallott maga mögött s mire megfordult, már bele is szédült kisura karjaiba. - Jancsi! - Erzsikém! - Te vagy? - Édes... - s a kis ucca zengett, harsonázott a két fiatal szív hörgő, újjongó felkiáltásaitól.

- Szabadságra jöttél?

- Hozzád. Két hétre.

- Istenem... Tudod... - s itt beszélni akart. El akarta mondani mindazt, ami vele történt s amit gondolt, amióta János bevonult. De annyi szó és érzés futott össze a szájában, hogy ajkai csak értelmetlenül mozogtak s végül hangos zokogásban törtek ki. János átkarolta a derekát s vitte magával.

Egy kis cukrászda előtt megállott. - Ide bemegyünk, - szólt János - veszek neked cukrot, süteményt. Szereted még a csokoládét?

Erzsi megcsókolta a kezét. - Szeretem, egyetlen, de sietnünk kell haza a gyerekhez. Nagyon beteg, talán... én nem is tudom, hátha ma... éppen most... És te még nem is láttad. - Könnyezett és simogatta kisura arcát. Hirtelen felkiáltott s a nyakába vetette magát. - Te olyan szép és fiatal vagy még, János!

János hangosan nevetett s mert néhány bámészkodó ember köréjük gyűlt, erősen átfogta asszonya derekát s bevitte a cukrászdába.

- Előbb itt megetetlek, madaram, - mondta határozottan. - Soványka lettél. Enned kell sok cukrot és csibehúst, én meg foglak hizlalni. Tudod, hogy nem szeretem, ha ilyen sovány vagy.

S már le is ültette Erzsit egy sarokasztalhoz, ő maga pedig, ledobva hátizsákját és sapkáját, a süteményekhez ment s alaposan megrakott tányérokka l tért vissza. - No, egyél, - mondta s megsímogatta Erzsi fehér lánykezét. - Én is eszem.

Erzsi tétován nyúlt a falatokért, melyeket ifjú férje felé nyújtott s zavartan morzsolta szét szájában. De a csokoládés torta csakhamar kidőlt az ajkain, lehullott az ölébe s ő boldog bánattal borult János kezére.

- Milyen szép vagy te s erős, János!

Aztán mereven felállt s alig hallható szavakkal kérlelni kezdte a jóízű izgalommal falatozót, hogy menjenek már a beteg gyerekhez. János becsomagoltatta a megmaradt süteményt s megindult a türelmetlenül sóhajtozó asszonyka után.

Nyöszörögve feküdt bölcsőjében a gyerek. Erzsi anyja könnyesen tett-vett, csak annyit mondott, hogy az imént ment el az orvos, s búsan legyintett. János és Erzsi megálltak a bölcső előtt s megfogták egymás kezét. A kis palánta most abbahagyta a nyöszörgést, oldalt fordította aggodó fejét; alig pihegett.

- Majd meggyógyul, - mondta elérzékenyülten János s átölelte feleségét. Fölemelte fejét, megkereste a száját s megcsókolta. Hosszú idő óta első csókjuk volt ez. A fiatal asszony odasímult egy fejjel magasabb férje vállára, arca kitárult eléje s szája nedvesen szétnyílt. Lassankint lábujjhegyre emelkedett, egész testében megnyúlt s fölhúzódott a szomjas férfiszájhoz, mintha forró mágnes vonná ellenállhatatlanul a magasba. Hirtelen összerázkódott az asszony s kibontakozott az ölelő karokból.

- Nem szabad, édes... - susogta kábultan s megcsókolta János kabátját. - Isten is... A gyerek.

- Szegényke, - sóhajtott János s megsímogatta gyermeke homlokát. Az fel se nyitotta rá a szemét.

- Evett ma valamit, anyám? - kiáltotta át anyjának Erzsi.

- Kicsi teát, sóval, - hallatszott. - Gyere, teríts meg, lányom, egyetek legalább ti. Én úgy se tudok már.

- Én se tudok...

- Nem szabad így elkeseredned, kisanyám, - mondta János. - Majd szépen rendbe jön minden. Teríts csak meg, én meg leszaladok egy kis borért. - S ismét megfogta Erzsi kezét és magához vonta.

- Nem szabad, - susogta az asszonyka.

- Csacsi, te... - nevetett a fiú s borért szaladt.

Leültek aztán az asztalhoz, de alig ettek. János eleinte evett s kínálta az asszonyt, de csakhamar elakadt az ő étvágya is. Inkább ivott s mesélt a katonaéletéről. Aztán felállt s megfürdött. Amikor visszatért, anyósa már lefeküdt s Erzsi sóhajtván lépett a szobába. A gyerektől jött s kezét tördelte.

- Meg fog halni, - s sírva borult az asztalra.

A fiú ott állt ingrevetkőzve, az asszony érezte, hogy friss illatos melege előnti. Tétován engedelmeskedett hívó karjának, mely az ölébe vonta. Ez jól esett. Ott ült a térdén, János simogatta, csókolgatta és vigasztalta. Elkábult s elaludt.

Arra ébredt, hogy János vetkőzteti s ágyba fekteti. Késő éjszaka volt már. Megcsókolta félálomban János kezét s kérte, hogy menjen aludni. A villany kattant egyet, sötét lett a kis szobában. Nyugtalanul nyitotta fel szemét. Érezte, hogy a sötétben ott áll ágya előtt a szeretett férfi. Megborzongott.

- Alszol, kisfiam? - suttozta s remélte, hogy nem fog választ kapni. János ráborult, Erzsi összeszorította a fogát, hogy fel ne sikoltson.

- Az istenre kérlek, - könyörgött, de a forró csókok elnémították száját. Belemarkolt a fiú hajába. Felzokogott. Karja zsibbadtan hanyatlott le, érezte, hogy János átszorítja. Felsikoltott s váratlan erővel kiugrott az ágyból.

Eszeveszetten ordított.

- A szomszéd szobában haldoklik a kölyked s te itt...

Felcsavarta a villanyt s belemeredt a ragyogószemű fiatal férfi arcába.

- Erzsi... - kérlelte az.

Az asszony felelni akart, de nem talált szavakat.

- Állat! - ordította végül s lebírhatatlan utálattal fordult el tőle. Az ajtóban megjelent az öreg-asszony. - Mi az? - dadogta rémülten.

5.

János elrohant s hajnaltájt, amikor visszatért, diadalmasan vágta oda a virrasztó asszonynak, hogy megcsalta. Erzszi nem válaszolt.

A kétheti szabadság letelt s a szakadék csak megnövekedett közöttük. Néhány hónap múlva meghalt a kislány s a temetés után Erzszi kijelentette anyjának, hogy elválík Jánostól. Útálja és megveti.

6.

Anyját is eltemette alig egy év múlva. Egyedül járkált a kis lakásban esténként, amikor megjött a hivatalból s gyászába temetkezett. Büszke volt magányára s édesnek találta a fájdalmat. Szemközt fiatal házaspár lakott, időnként magukra húzták a függönyt. Erzszi sajnálkozva mosolygott. - Piszkosak. Állatok, - gondolta. A hivatalban fagyos megvetéssel tartotta távol magától a szemérmes ajánlkózásokat s az éhes pillantásokat. Egyedül akart maradni.

A kopasz irodavezető két szál virágot tett egy nap az asztalára s azután egy hétig nem mert a szeme elé kerülni. Erzszi mosolygott, egy hét múlva megsajnálta. Ekkor egy levelet talált az asztalán. Ezt olvasatlanul lehajította a földre, úgy hogy az irodavezető észrevehesse.

Kevéssel utóbb levelet kapott Jánostól, melyben közölte, hogy leszerel s hazajön. Arra kéri, hogy készítse ki a holmiját, el fogja vitetni, ha nem akar együtt élni vele. Nem válaszolt a levélre.

E napon az irodavezető szakadatlanul diktálta neki a sürgősebbnél-sürgősebb leveleket. Hat óra már elmúlt s ő még mindig írt. Egyedül voltak a hivatalban. A kopasz, de alig harmincöt-éves főnök hangja egyszerre csak szokatlanul elmélyült, reszketővé és rekedtté vált s a következő percben nagy zuhanás hallatszott. A férfi odavetette magát Erzszi lábai elé. - Legyen a feleségem, boldoggá teszem, - sóhajtotta s a szeme kifordult, a szája egy hab volt.

Erzszi nyugodtan lenézett rá. Egy másik arc jutott az eszébe, kísérteties éjszaka emléke, az is így habzott és vonaglott. Csak fiatalabb volt és szebb. És most már egyiket sem útálta. Miért? - ezen tűnődött, mialatt felállt s egykedvűen lezárta íróasztalát.

- Ne szégyenítsen meg, - kérlelte a férfi.

- Keljen fel, s legyünk továbbra is jóbarátok. Szégyelnem nekem kell magamat.

Hazasietett. Az irodavezetőtől, aki hazakísérte, türelmetlenül elvált. Valami hajszolta, nyugtalanította, valamit keresett, amit a szobájában sem talált meg.

Nagy ürességet érzett. Hiábavalóságot és céltalanságot, ami minden eddigi érzésénél gyötrőbb és elviselhetetlenebb volt. Úgy érezte, hogy egyedül van a világon és semmi köze a világhoz. Rémülten bámult az esti napba, mely most rázuhogtatta bíboros, kegyetlen, közönyös sugarait. Felnézett az égre, mely kék volt és nagy. Megtántorodott. Ó, néma nagy ég és föld, messzi és magányos!... Szívtelen. S kinyújtotta karjait, mintha keresne, hívna, várna valakit.

- Szeretni kell valakit! - sóhajtotta. - Szeretni kell! - kiáltotta s zokogva borult az ágyra.

S amikor János másnap megjelent, némán hajolt meg előtte.

A HÍVŐ.

Csöngetett. Várt. Már beesteledett.

Az ajtó csendesen felnyílt, a nehéz függönyök megmozdultak.

- Parancsol a nagyságos úr? - hallatszott a holt asszony cselédjének hangja. Könnyes volt a hang, kissé vádló is.

- Fiam... - mondta idegesen a férfi - keressen valahol egy kalaptűt.

- Kalaptűt?

- Kalaptűt. Hosszú, hegyes tűt, a nagysága holmijai közt. Hosszú, hegyes, keressen.

- Felgyujtsak?

- Ne.

Már alig lehetett látni a szobában, a sötétség beborított minden élő és holtat. Egynapos friss fájdalomával, étlen-szomjan, széles karosszékben ült a férfi, fáradt, száraz szeme rátapadt a sötétségben megnövekvő halottra. Az asszonyra, aki tegnap alkonyatkor megölte magát. Megborzongott. Tegnap ilyenkor, ezekben a percekben bénította meg szent testét a méreg.

Keze ökölbe szorult, ujjai közt papiros reccsent. Az asszony búcsúlevele. A gyötrelmes mondatok megint, századszor a fülébe sípoltak: »Itt a halál küszöbén nem emlékeztetek régi ígéreteidre, sok szép egyességünk közül azt tartsd meg, amelyet jónak látsz. E szép és messzi utamon annyira kövess, amennyire tudsz, amennyire hiszel. Én megyek. Nem kételkedhetel abban, hogy szeretlek, hogy rajtad kívül senki mást e világon soha nem szerettem, áldalak, hogy velem voltál, áldom a Teremtőt, hogy voltál s nekem adott, nélküled eddig sem vittem volna a keresztet, melyet csak letenni jó. Most is rádmosolygok, tehetetlen kezem most is feléd nyúl, hogy simogasson és áldjon, szeretlek most is, mint mindig, de egy életre ez sem, te sem vagy elég. Most már csak egyre kérlek. Ahogy mindig megígérted: szúrd át a szívemet, amikor már mindenki holtá nyilvánít. Megdöbbenek a gondolattól, hogy megbujhatik benne valahol valami e makacs és máris hosszú életből, mely fáj, mindig fáj. Kálmán, ne feledd, megígérted: még ha utánam jössz is, szívemet előbb átszúrod...«

Még ha utánam jössz is...! Hogy' hív és csalogat. Soha ily nagy és varázslatos nem volt ez az asszony, mint most, a halálában. Ahogy mosolyogva meghalt és ahogy mosolyogva emlékezteti: megbeszéltük, hogy együtt élünk, együtt halunk s ha az egyik előre megy, követi a másik, mint félláb a tehetetlen másik felet, mint félszem a magában gyöngye párját. És előbb átszúrod a szívemet. Ezt tudod? Megígérted. Emlékszel?

Fiókok nyíltak, zárok pattantak, selymek suhogtak, kulcsok csörrentek, szekrények roppantak; a szobalány - fel-felzokogva - kutatott egy kalaptű után. Végül talált egyet. - Tessék, nagyságos úr - s feléje botorkált a sötétben. - Mit parancsol vele?

Bágyadtan kinyújtotta kezét. Végül hozzáért a tű hegye. - Semmi. Köszönöm. Adja csak.

A lány még állt.

- Most menjen, fiam.

- Nagyságos úr, ha megengedi... Szeretnék elmenni. Egy órára.

- Hova megy? Menjen.

- A templomba. Husvét! Feltámadás!

Elmosolyodott. Feje lehanyatlott. - Menjen, fiam, a feltámadásra. Csak menjen. Ó siessen.

- Egy óra múlva...

Lépteit elnyelte a nehéz függöny, az ajtó halkán bezárult.

A férfi megmozdult. A gyűrött levél kihullott a kezéből, már csak két darab vas maradt a kezében, hidegek, szótlanok. A tű, melyet most kapott, s egy hosszú, hegyes papírvágó lándsza, melyet még délután markolt meg. Elképzelte a mozdulatot. Meg kell szorítania a tű fejét, vagy a lándsza markolatát, hegyüket a szív fölött két ujjá közé kell illeszteni, s aztán erőiesen lenyomni a borda mentén.

Teljesítenie kell ezt az ígéretét? Ígéretet, melyet mosolyogva tett s melynek megszegése semmin sem változtat? A halott halott s a boldogság mindig szomorú volt, mézét mindig könnyek higították. Virágaira mindig sóhajok vetettek gyászfátyolt... nem lehetne-e idegen is az egyetlen halott hóhéra? Egy orvos? Barát, akinek keze hűvösebb, akinek szemét nem homályosítják el emlékek és halálba fulladt vágyak...

A néma asszony felé fordult, aki széles ravatalán egy lépésnyire feküdt tőle, hatalmas kereveten, melyen életének nagyrésztét elálmodta. A sötétben feléje virított a lepedő fehérsége, feléje emelkedett az asszony gyűrűs keze, nemes, sovány arca szemrehányón kidomborodott az este feketeségéből. Mindig szótlan maradt, ha valami nem tetszett neki, csak sápadt ajka szokott megrándulni, akármi nagy fájdalom érte. És a borongó sötétben látta most a férfi, hogy a fehér száj kissé megnyílik és valami átfut a bőrén. Rebbenés, egy mozdulat. Intés és figyelmeztetés. Tiltakozás. Ennyire sem kísérsz el utamon?

Sohasem tudott megtagadni tőle semmit. És le tudott mondani mindenről, amit kívánt; még róla magáról is, egy évvel ezelőtt. Bűvös hatalommal uralkodott fölötté; barátai azt mondták rá, hogy az asszony megbabonázta. Hipnotizálta. És nem értették.

Most is gépiesen felállt. A tűt és lándsát jobb kezébe fogta, bal kezét kinyújtotta. Balra tőle kis asztalka állott, ezt tapogatta ki a sötétben. Megtalálta a gyufát, meggyújtott egy szálát. A szivaros dobozba nyúlt, kivett egy cigarettát. Rágyújtott. Nyelve már szárazon koppant a rengeteg dohánytól, orrában savanyú szagok bujkáltak; egy napja már csak dohányt evett. A tál a kisasztalon zsúfolásig megtelt hamuval, cigarettavéggel, szivarcsutkával. Most puha házikabátja zsebébe tette a két vasdarabot s kezében a gyufával megindult a holt asszony felé. Letérdelt a heverő elé s megcsókolta kis kezét, mely szinte odanyúlt hozzá. Aztán gyorsan a fejéhez állt, meggyújtotta a két nagy álló gyertyát és marokra fogta a kalaptűt.

A két szál gyertya lobogva égett. Sárga fényük élénken röpi szét a nagy szobában s pirosas foltokat vetett a tengerkék színű falakra. Az asszony szívére, az asszony szobájára. Ott az ágya, fehér nagy ágya, bevetve; hosszú csipketerítője búsan esik a földre. Falon a képe, melankolikusán, mosolyogva minden és mindenki fölött. Kényelmes foteljei, melyekben nap-hosszat szótlanul ült, könnyvei, selymes finom könnyvei, melyeket már jó ideje nem lapozott. Tükre, éles és tiszta, kegyetlen és nyílt, amilyen a szeme, csodálatos kék szeme volt, a mindent meglátó és semmit meg nem bocsájtó. A szőnyeg, a dióbarna vastag takaró, melyen elhal minden zöreje, az ablakon sok függöny, mely elzárta e csalódott, csalódva született világot minden más élettől.

A két szál gyertya meglobbant. Fényében megcsillan a feszület, szemben a férfivel, a holt asszony szüzi ágya fölött. Krisztus szent feje a kereszten szembenéz a falról a holt asszonnyal, aki itt fekszik némán és mindent feledve a heverőn. A megbicsaklott rézfaj, melynek mesteri vonásait oly bánatos szeretettel szokta nézegetni az asszony, ide veri vissza a gyertya rőt fényét a ravatalra.

A férfi elmosolyodott. Szép vonalak, művészet... kínban megbicsaklott fej. Kint a templomban most zendül a feltámadás imája, a szent gyászból fel fog harsanni az alleluja diadala. Feltámadás... És a legkedvesebb, az egyetlen, halott. Hit - hitetlenség? A halott lábainál...

Megrántotta a könnyű fehér takarót, egy pillantást vetett a megnyúlt, zárkózott, nemes arcra, aztán felhúzta az inget és ráborította a fejre. Rögtön be is takarta a testet, csak a melle maradt szabadon a hűvös tavaszban. Most megrázkódott. Egy esztendő óta nem látta már e húsgyümölcsöket, a néki legdrágább emberi, asszonyi testnek e karcsú, fehér virágait, e rózsaszín kagylókat, melyekben most a halál bűg. Micsoda zenéket kell hallani e különös úton, melynek élet is a neve...

- Engedd el e kegyetlenséget nekem, - tört fel a férfiből - az életemet feszítéd keresztire egy kalaptúvel... De már balkeze kissé feltolta a végre túlságosan engedelmes mellett, két ujjá kitapintott két bordát, s jobbkezeből leszaladt a tű a puha húsba. Állt feszesen, gúnyosan, vigyorogva a gyertyafényben. És a férfi lehullott a szőnyegre.

Könnytelen zokogás rázta testét. Micsoda élet volt ez, mily fájdalmas, mily szép, mennyi kín és mennyi feszült öröm ezzel az asszonnyal. Ötévi házasság után itt állnak a halál partján. A zavartalan nagy boldogság sohasem egyesítette őket, az asszony nem volt e világra való. Nem tudta elviselni az életet, nem tudott megbékélni vele, nem tudta meglátni célját, értelmét, fájdalmait felháborították, örömeiben kételkedett. Nem adhat nekem az élet annyit, amennyivel tartozik nekem azért, hogy megszülettem... - mondogatta, amikor faggatta napokig tartó kétségbeesése felől. Megkapott mindent, ami emberi korlátai között elérhető volt. A férfit, akit legtöbbre becsült az emberek közt, kikkel magányos útján találkozott; otthont, szépet, zárkózottat, művésziest, aminőre vágyakozott; barátokat, akik alázattal és szeretettel vették körül s majdnem teljesen neki éltek; gondtalanságot, múltó élvezeteket, luxust. És boldogtalan maradt, aminőnek született, aminő egész életében volt. És elment.

Most itt fekszik, szívében a tű, melyet követelt.

A férfi ránézett a türe. Egy esztendő óta már úgy éltek egymás mellett, mint testvérek, mint örök barátok. Az asszony elvonult tőle. Már készülődött. Csak mosolygott, mint aki tisztán akar eltávozni. És a férfi keze egy esztendőn át szótlán fájdalomban ökölbe szorult. Várt, remélt, túrt. Hitt. Most már csak a hitetlenség maradt.

Kint a templomban öblösen megkondultak a harangok. Búgtak, döngtek, zúgtak, remegtek. Kis csengetyűk is zenéltek, széles, himnuszos hangok szárnyaltak be a zárt ablakon, a sok nehéz függönyön át. Ének, emberi ének ölelkezik az érc dalával, magasra röpíti mindkettőjüket a hit, a feltámadás hite.

A férfi felordított. Hit! Feltámadás! E bűbajos halott lábainál! Szőke fejénél, eltűnt kék szeme csodájánál! Átszúrt szívénél! Az életnél, melyet néki is el kellene dobnia. Már néki sem szabadna élnie. Nem megígérte, hogy együtt halnak meg? Nem megegyeztek, hogy nem élnek túl egymást? És tud még élni, tud még itt fájdalomban fetrengeni, van még panaszos szava, mely ha panasz is, de élet, élet, görcsös, alázatos, becsstelen ragaszkodás az élethez. Mire vár? Miért nem veszi elő a revolvert, miért nem lövi főbe magát úgy, ahogy százszor, ezerszer elgondolta, ahogy százszor, ezerszer bekiáltotta a zárt hálósobába, fenyegetésül, kérésül, ígéretül?

Csüggedten nézett körül.

Meghalni. Meg kellene halni. Úgy kellene itt feküdni sírás nélkül, társtalanul, ahogy ez a titokzatos asszony itt elterült, itthagya testét mint romlandó emléket. Most van a próbája szerelemnek, ígéretnek, rajongásnak, most kellene bebizonyosodnia, hogy valóban nem élet az élet nélküle, hogy valóban értéktelenné válik számára e föld minden kincsével, mihelyt nélküle kell járnia közöttük. Meghalni... ó igen! De nem élni!? Így feküdni itt s lehullani a

földbe... fiatalon, erővel, életkedvvel, még arra sem emlékezni, hogy volt és ő vele volt. Nem látni több napot, nem írni több verset, nem látni több szépséget, nem hallani zenét, nem ülni itt, e kék gyászban, és siratni, sírni, ami még mindig több, jobb a semminél... Hova lehet menekülni e halál, e csalódás, e lelkiismeretfurdalás elől?

Fiatal fekete fejét kétségbeesetten emelte fel. Hogy meneküljön e holt asszony elől, aki el tudta hagyni, aki még sem volt egészen az övé, ha nem tudott vele élni, s hova fusson el magától, aki még mindig élni akar és tud ebben a mérges édes tragédiában? Hova fusson ebből a halálszobából?

Felállt. Néhány tétova lépést tett, aztán ismét zokogva visszaesett a karosszékbe. Az uccáról erősebben zengett fel a templomok és emberek éneke. Alleluja! Feltámadás! - Ezt a halottat támaszd fel, Krisztus, vagy engem is válts meg kínjaimtól! - kiáltott fel s öklével verdeste fuldokló nyakát.

Csönd volt a szobában, csak a Feltámadás éneke reszketett. A tű az asszony szívében rácsillogott. Ebben a kínlódo pillanatban sóvárogva és vádló panasszal tapadt a férfi szeme a feszületre. Csodát látott. A nemes arc megnövekedett, a szeretet töviskoszorús feje megmozdult, az egész test meghatalmasodott, majd mintha leolvadt volna a feszületről: a fal mellől légies és határozott léptekkel, átlukgatott testtel Krisztus megindult a halott nő felé, egy pillanatra megállt a heverőnél, kezét kinyújtotta és a tűt kihúzta az asszony szívéből.

A férfi előrehajolt és dermedten meredt a látományra. Aztán felugrott és kirohant a szobából. Futott le a lépcsőn, bele a tömegbe és harangzúgásba, mely ünnepelte a Feltámadást. Torkaszakadtából énekelni kezdett. Énekelte a halált, mely életre kel, az életet, melyet megvált kínjaitól és becstelenségeitől, gyávaságától és reménytelenségétől a hit. Ünnepelte az Urat, aki megbocsát és új életet ad az elrontott, a megjavíthatatlan helyébe.

Sodorta az ár, az ének, a felszabadulás. Aztán kiszakadt a tömegből s dalolva, egyedül futott tovább. Mosolygott, nevetett. Egy külvárosi kiskocsmában megpihent. Mohón kapott az étel, a kenyér után: áldott megváltó husvéti kenyér volt.

A LEGSZEBB SZERELEM.

Arra ébredtem fel, hogy valaki a vállamat rázza.

- Na, mi az? - dörmögtem méltatlankodva s szigorúan ránéztem arra a valakire, aki álmomban megzavart. Első pillanatban azt hittem, hogy otthon fekszem, ágyamban, s jóleső pihenésből kelt fel az inasom, hogy munkához lássak. Riadtan néztem szembe egy egyenruhás emberrel.

- Kérem, nagyságos úr, - mondta - öt óra elmúlt, már mindenki elment.

- Bocsánatot kérek, igaza van, - mormoltam s feltápáskodtam. Hogy' is történt velem ez a furcsa kaland? Ingadozva álltam a szolga előtt s mialatt ügyetlenül keresgéltem az órát, azon töprengtem, hogy hogyan kerültem ide, ebbe a félhomályos, sőt már egészen sötét emeleti páholyba, ahol sikerült mély álomba zuhannom a szezonnak egyik legnagyobb mulatságán, a mulatságok szenzációján, a nagy Opera-bálon...

Mert az Operában aludtam el. Egy elsőemeleti páholyban, szemben a nézőtérrel. Nem tudom, hogy' történt. Arra emlékszem csak, hogy valami kesernyés bánat hozott ide éjszaka egy órakor. Éjfélkor még otthon voltam s igen elégedetten olvastam Montaigne-nek egy essay-jét a derűs halálról. Egyszerre valami koppanás hallatszott a kályhából, valószínűleg egy égő fahasáb lebukott a parázsba. Odapillantottam íróasztalom mellől, amelyen a lámpa égett: a sötét sarokban idegesen vibrált a tűz lángja. Megrázkódtam. Eszembe jutott valaki, akit már két esztendeje nem láttam s akiről éppen tegnap - Rabelais-t olvasva - állapítottam meg, hogy sikerült végkép letörölnöm szívem érző idegeiről. Na, na, - csodálkoztam rosszat sejtve s megfedtem magam - csak nem? Lehetetlen! Mi jut eszedbe, öreg barátom, csak nem akarod kinyújtani kezéd régi keserűségek únt itala felé... Magyaráztam magamnak gondolataim nevetségességét, szándékaim botorságát, vágyaim hiábavalóságát, de közben már ujjaim be is csukták a megbocsátó gúnnyal mosolygó Montaigne úr szkeptikus bibliáját, lábaim pedig bevittek a hálószobába, ahol megálltam a ruhásszekrény előtt s kivettem belőle a frakkomat. Örültség! Minek? Hátha ott lesz?! Látni őt.

Rossz tanítványod vagyok, nemeslelkű Montaigne! Arra megtanítottál, hogy kételkedjem, de én közben nem tanultam meg tőled a mosolygást.

A lépcsőn lefelé már rohantam, az uccán pedig taxit fogadtam. Beledobtam magam a bál kacagó lázába s egy órán át botorkáltam a kigyózó embercsoportok közt. Nem találtam. Lemondón és kimerülten bíztam rá magam három kis színésznőre, akik nevetve csimpaszkodtak belém s akik szinte a nevetésükön, mint egy hintán, felröpítettek a páholyba, ahol már kétségbeesetten hajoltam ki még egyszer a korláton. Hiába.

Lerogytam egy piros plüss-székre s kiújult bánatomban elaludtam. Valószínűleg megúnták az álmos gavallért s magamra hagytak.

- Öt óra mult öt perccel... bocsánatot kérek... - mentegetőztem még egyszer a szolga előtt, aki ugyancsak álmosan bejárta a színházat, mielőtt lent becsukják a kapukat. - Nem tudja, hol a felöltőm, kalapom?

- Lent lesz a ruhatárban.

- Igaza van.

Bosszúsan néztem körül. Mit takarékoskodnak ennyire a világítással! A páholy már teljesen sötét volt, a nagy csilláron ebben a pillanatban aludt ki egy sor lámpa. Már csak néhány körte égett, fényük pirosas reflexszel tört meg a csiszolt üveglapokon. Bódultan néztem le a föld-

szintre. Micsoda látvány! Tele van minden konfettivel, szerpentinnel. Ott fekszik a sok színes papiros árván, holtan, fagyosan, hirdetve meleg kezek szorítása, szép vállak érintése után a nappal sivárságát.

De mi az? Igen, ott lent... a második földszinti páholynak támaszkodva... baloldalt... ki az? Messze kihajoltam - a szolga utánam nyúlt - s önkénytelenül integetni kezdtem. - Annie! Annie! - doboltak repesve ajkaim s rémülten vártam. Egy jelt! Egy intést! Egy mozdulatot! Mi az? Itt van, itt vár, de nem hív? Szemem meggyöngült két esztendő magányos olvasásában s arra gondoltam, hogy képzelődöm és egy idegen, ismeretlen hölgyön lelkesülök. De mégis!? Lehetetlen! Ott áll lent, egyedül s ide néz fel. Határozottan ide, a pillája meg sem rezdül. És ez az arc, ez a tearózsás szín, melyen átsüt a vér feketesége, ez a csillagos fekete szem, ez a hullámos, piros, porhanyós száj... már rohantam lefelé, félrelökve utamból a szolgát.

Átgázoltam a szerpentin és konfetti hullamezején s mert vigyáznom kellett arra, hogy a papiros-tenger hullámai örvényükbe ne rántsanak, fel sem pillantottam, míg a hölgy elé nem értem. - Annie! Annie! - reszkettem, amikor két lépés távolságra értem, de ekkor már borzadva és szégyenkezve rögtön meg is álltam. Csalódtam. Nem, ez nem Annie. Valaki más, aki szebbnek, bánatosabbnak, jobbnak látszik, de mégsem ő.

- Bocsánatot kérek, - dadogtam - összetévesztettem valakivel.

Állt mozdulatlanul, könyökével a páholyra támaszkodva. Éreztem, hogy az alatt sem mozdult meg, míg én áthajóztam a földszint szerpentintengerén. Csak nézett rám éjszakás szemével, lágyan, alig kíváncsian, bánatosan, mint egy régi ismerősre, aki sok, mindig megbocsátott fájdalmat okozott. Ajka kissé szétnyílt s a kialvó fényben gyöngyös fehér fog csillant elő. Így néztük egymást egy-két pillanatig, én zavartan, ő nyugodtan, míg végre mosolyogva megszólalt:

- Hátha nem tévesztett össze senkivel...?

Végigsimítottam a homlokom: álmodom? - Hogyan... méltóztatik...?

Ő leejtette karját, de még mindig hanyagul állt előttem. - Hátha én vagyok az, akit keresett, ön pedig az, akit vártam?...

Kiegyenesedett. Karcsú, előkelő alakja egész nagyságában élém emelkedett. - Ketten vagyunk itt az utolsók, - tette hozzá.

- Ketten, - mormoltam még csodálkozva, de ez a csodálkozásom épúgy eltűnt egy pillanat alatt, mint ahogy elpárolgott az a merev idegenkedésem, amely csúfos csalódásaim után két esztendő óta állandó, makacs félszeggel távoltartott az emberektől. Bizalmat éreztem e nagyon szép és nagyon úri megjelenésű hölgy iránt. Úgy tűnt fel nekem, mintha már évek óta ismerném s közös bánataink, közös mosolyaink egymáshoz szenteltek volna. Nem a kaland útszéli vágya idézte elő bennem az érzékeknek ezt a csalódását, mely minél inkább csalódás s minél jólesőbb, annál múlóbb és kijózanítóbb lett volna, hanem a szeme, sötét májusi szeme, melyben végtelen sok el nem sírt könny fagyhatott meg a fájdalom örök mécsesévé. Egyszerre úgy éreztem, valami gyermekes örömmel és váratlan vigasztalással, hogy ez a magányos hölgy a nagy bál romjain barátom, akit szeretek.

Néhány élénk és fölösleges kérdés hangzott még el közöttünk. - Egyedül van? - Egyedül. - Merre megy? - Mindegy. - Nem várja senki? - Senki. - Nem vágyik sehová? - Nem. - Szomorú? - Nem. - Valami fájdalma van? - Nincs. - Elkísérhetem? - Én is magát.

Kinyújtottam a kezem, hogy bemutatkozzam. A nevem akartam mondani. Elhárította. - Nem fontos. Látom, hogy kicsoda. Ismerem. - Én mindennapibb voltam. Régi rossz óráim emléke megkockáztatta velem az óvatos kérdést: - Maga... kicsoda? - Megrázta fejét, mosolygott s nem felelt. Én pedig éreztem, hogy szintén ismerem s fölösleges tudnom a nevét.

A szolga a hátam mögé botorkált. Felöltömet, kalapomat hozta. Rámsegítette, én pedig karomat nyújtottam ismeretlen ismerősömnek s megindultunk.

Hajnalodott. A két kőoroszlán körül az Operaház előtt rózsaszínű párák libegtek s már mialatt lefelé haladtunk a zajosan kopogó lépcsőn, rongyokra szakadoztak a reggel szürke világosságában. Hideg és elhagyott volt az út, de én most barátságosnak találtam. Karja melegen pihent a karomon, elegáns fekete cap-je a térdemet simogatta, izmos kicsiny válla a vállamra nehezedett. Úristen! Nem voltam egyedül, mily jó vagy hozzám! Montaigne-em, mesterem, hidd el, kételkedni te tudsz, mosolyogni én. Imádom a boldogságot, ne vedd rossznéven rossz tanítványodtól...

Szótlanul, egybehangolt léptekkel, ruganyosan mentünk Budára: a boldogság, az egymáshoz szokottság, a harmónia rugóin jártunk, mintha már hosszú szép esztendők óta édesítenők meg egymás életét. Lakásom előtt nekidőlt a zárt kapunak és álmodozva mosolygott. Egyáltalán, a tekintetében, egész arcában mindig ott kóválygott az álom titokzatos rejtélye.

Mikor megérkeztünk, ledobta cap-jét, bundámat pedig, melyet hanyagul az íróasztalra dobtam, öntudatlanul letakarva Montaigne gúnyos fejét, kivitte az előszobába s a fogasra akasztotta. S úgy, ahogy volt, tündöklő fekete estélyi ruhájában, gazdag gyöngysorral a nyakában, megkereste a szamovárt s teát főzött.

Olyan élet kezdődött most el, amelynek alig voltak hangjai és mozdulatai; egy állandó, boldog, békés mosoly volt. Alig mozdultam el hazulról s megtaláltam végül az írás boldog célját is: magamnak s neki írtam. Hogy tudta élvezni, ami szép volt, hogy megérezte, ami hamis és elnagyolt! S ha lelke mélyén ott settenkedett is valami gyógyíthatatlan bánat, napjaink és éjszakáink megteltek mosolyával, derűjével. Ha hallgatott s órákhosszat egyhelyben ült is, lábát keresztbe vetve s könyökét térdére pihentetve, valami kimondhatatlan édes béke sugárzott belőle. Dúdolt, dalolt, kedves gyerekdalokat, s mozgott, elevenen, néha ficánkolva. Műveltség áradt az idegeiből. Tökéletes dallamossággal beszélt franciául s angol tudományomat ő tette teljessé.

Könnyes mosollyal hárított el minden kérdést, mely régi életét feszegette. - Anniét kerested, - mondta - hívj Annienek... - Sohasem tudtam meg, mi a neve, honnét jött, hol élt. Úri volt, előkelő és művelt. És szemérmes és leány. Az első héten valami aggódó félelemmel tért ki csókjaim elől, egy hét múlva könnyek gyűltek a szemébe, lehúnyta világító szemét s leejtette karjait... Hajnalban térdre vetett előtte az ősi ösztön. Hangos, vad, artikulátlan kiáltásokban köszöntem meg ennek az ismeretlen jóságnak, szépségnek, lányságnak azt a kegyet, amelyet nem lehet megköszönni, csak imádni. Ezek voltak életünk egyetlen hangos szavai, ezek is belőlem hasadtak ki; azontúl hallgattunk és boldogok voltunk.

Sehova sem akart elmenni, nem vágyott sehova, nem akart látni senkit. Velem szöveget hozatott s maga varrta ruháit. Fantasztikus, kissé ügyetlen ruhákat, amelyek oly jól illettek fantasztikus boldogságunkhoz... Éjszaka mentünk sétálni. Szótlanul. Fel a hegyekbe, le a Dunára.

Nem akart senkit sem látni... Orvost sem, amikor egy márciusi éjszakán láz borította el csodálatos testét. Mosolyogva tűrte a betegséget, mely ágyhoz szögezte. Azt hiszem, tüdőgyulladás volt. A harmadik napon, amikor ólmos sápadtság nehezedett arcára, kegyetlen küzdelem indult meg közöttünk. Orvost akartam hozni, ő békésen emlegette a halált. Három napon át

dideregve ültem ágya mellett s fogtam pihegő, egyetlen kezét, mely egy kegyetlen reggelen fáradtan hullott ki a kezemből.

Két napig egyedül voltam vele. Ekkor tudtomon kívül az inasom intézkedett a temetéséről. Kit temettem? Nem tudtam megmondani. Sem neve, sem szava. Az életem. A boldogság. A legszebb szerelmem.

Azt hitték, örült vagyok. Eljárásokkal zaklattak. Nem hittek el semmit. Emberek. De nincs-e igazuk? Amikor azt mondja egy mosolyogva zokogó ember, hogy boldog volt, kimondhatatlanul boldog e földön.

ROSSZ SZERELEM.

Valahányszor szerelmes embereket látok, akiknek szívét felgyújtja a vágy és akiknek idegeit olthatatlanul égeti a szenvedély, eszembe jut egy hamburgi éjszakám, amelyen önkéntelen tanuja voltam egy nagy szerelem utolsó jelenetének.

Nyári kóborlásunkban vetődtem el J. barátommal a német kikötővárosba. Minden határozott cél nélkül öt hete jártuk már Európát, hátunk mögött hagytuk Szirakuzát és Milánót, Bécset és Drezdát, megúntuk Berlint és magunkhoz tértünk Párizsban, hogy hirtelen támadt szeszéllyel néhány napra Svinemündében vessünk horgonyt. Onnét rándultunk át Hamburgba azzal a homályos szándékkal, hogy egy hét múlva talán már Kopenhágában fogunk partra szállani.

Meleg nyári éjszakán érkeztünk meg s miután a szállodában rendbehoztuk magunkat és megvacsoráztunk, lementünk egy kis sétára az Alster partjára. A buja éjszakai forróság, melyet alig enyhített az Alsternek és a távolabbi Elbenek néhány idetévedt, kósza kis szele, a víz mellé hajtotta ki az embereket. Tengerek és messzi exotikus világok szabadabb ösztönei csapták meg szemünket, minden idegünket s szinte fölfrissültünk a sok, nyíltan egymáshoz hajló emberpár láttára, akik hol a padokon ülve, hol a folyó mentén sétálva, hol meg csónakjaikkal sűrűn ellepve a vizet, pazarló előlegeket szedtek az éjszaka ajándékaiból. A part, de maga a víznek belátható egész tükre is férfiakkal és nőkkel volt teli s mégis oly csönd volt, hogy szinte hallani lehetett már a nyári kábulat alélt pihegését, amelyet csak néha tört meg egy-egy vágyakozó sóhaj, vagy egy-egy csók ügyetlen csattanásának árulkodása.

Amily mulatságos volt első pillanatra ez a szerelmi látvány, oly hamar meg is csömörített s egy negyedórai kószálás után már majdnem rosszkedvűen tértünk be egy Alster-parti tengerész-barba néhány pohár koktailra. Én régóta ismertem már ezt a kedves tanyát, amelynek hasábalakú helyisége kifogástalanul tudja nyújtani mindazokat a kellemetességeket, amelyeket egy tengerparti bartól ma már jogosan elvárhat az ember. Különösen szeretem tompított kék fényét, amely alulról szűrődik fel s majdnem homályban hagyja az embernek a szesz kóválygó kódébe bukó fejét, de ép ennyire tetszik nekem »láthatatlan« zenekara, amely alacsony emeleti függöny mögé helyezve, álmodozó csöndességgel eregeti alá a vendégekre finom melódiáinak pókhálót.

Ide tértünk be s én előre örültem a viszontlátásnak. Őszintén bevallom: már belépésünk első percében észrevettem, hogy nemcsak én látom viszont kedves báromat, hanem J. barátom is hamarosan fel fogja fedezni elvált feleségét, - mégsem fordultam vissza. Mentségemül: mért mondjak le multságomról, s másodszor: mért ne találkozzék egyszer J. a volt feleségével? Hiszen egyszer csak muszáj valahol egymásba botlaniok két ilyen nyugtalan embernek!

A véletlen azonban olyan számító néha, mint a rossz drámaíró. Egyetlenegy asztal volt csak szabad az egyébként is szűk helyiségben s ez az asztal pontosan amellet a fülke mellett volt, amelyben Lili mulatott. Mit tehettem egyebet? Ide vezettem barátomat, aki gondolataiba merülve, szótlánul baktatott mögöttem - s ezt annál nagyobb nyugalommal tettem, mert közben eszembe jutott, hogy voltaképpen J. hidegült el a feleségétől, tehát mindenesetre közönyösen fog rá hatni ez a véletlen találkozás három esztendő után.

Lili nem volt egyedül természetesen. Négy úr között, a középén ült, fejét hátravetve, felső ajkát szimatolón fölcsípve. Még mindig szép volt, sőt talán szebb, mint valaha! Napfényes barna szeme kinyílt s megkapta azt a tartalmat, amelyet csak az érző élet múlása tud adni a legszebb nőnek is, értékes kárpótlásul a tűnő esztendőkért. Ugyanígy tartalmassá vált azelőtt még nyers, éretlen szája; vonalaiban és gödreiben lerakodtak az örömnnek és kinnak azok a rétegei, amelyek szinte zengő felületet adnak a szép nő beszédének.

Vad hangulat tombolt társaságában s ez a hangulat még élesebbé vált beléptünkre. Lili rögtön megismert minket s egyszerre féktelenné vált. Amikor barátom megpillantotta s mélyen meghajolva köszöntötte, Lili hangosan fölnevetett s cigarettája sűrű füstjét feléje röpítette. Barátom összerezett s elsápadt. Itt mégis fáj valami, - gondoltam s már megbántam, hogy nem fordultunk vissza.

J. beszélgetni próbált velem, de lépten-nyomon elakadt a szava. Valami vonzotta szemét az asszonyhoz, akinek egyre mámorosabb kacagása betöltötte a termet s aki szabadon engedte át a kezét, karját kísérei szájának. Egyszer föl is pattant a helyéről s az egyik kövér úr ölébe vetve magát, hangos csókot cuppantott az orrára. Megismertem ezt az urat; pesti báró volt. Nem tudtam elfújni magamtól azt a gondolatot, hogyha meg is áztatta már az asszony fejét a pezsgő és a pálinka, kissé játssza hajdani férjének a démonkodó kicsapongást. Megerősítette ezt a sejtelmemet a rögtön bekövetkezett incidens.

J. már éppen magához intette a pincért, hogy fizessünk és távozzunk, amikor hozzám hajolt és valamit halkán közölni akart. Ránkcsapott most az asszony forró hangja: - Mit sugdos? Talán üdvözlőné a feleségét!

Némán és sápadtan nézett rá J. Az ajka reszketett bajusza árnyékában.

- Na! Nem mer idejönni? - szólt most már halkabban az asszony s fel is állt. J. is felemelkedett.

Igy néztek egymásra mozdulatlanul egy pillanatig, amikor az asszony elkomolyodva odavetette társaságának: - Bocsánat, gyerekek, - s lassan, nehéz léptekkel átjött hozzánk. Gőgösen felénk nyújtotta gyöngyös, gyémántos kezét, amely italos szagokban párolgott s amelyet tüntető tisztelettel csókoltunk meg, s belevetette magát egy karosszékre. Furcsa helyzet volt, néhány másodpercig egyikünk sem szólt egy szót sem. Persze, ha még mindig azt hittem volna, hogy J. közömbös! Mily könnyű lett volna akkor sablonos mondatokkal menekülni! De így...

Az asszony végül betelt nézésünkkel. Szeme fehérijén vékony kis erek duzzadtan piroslottak.

- Na, mit akartál mondani? - fordult támadóan s mégis alázatosan J.-hez.

- Én? Semmit. Csak nem szeretem, ha ilyen helyeken így látom.

Lili keserűen nevetett. - Nem szereted? Én tehetek róla, vagy te?

- Én?

- Úgy-e azt akartad mondani: nézd, mi lett belőle! Kokott! Úgy-e, ezt? Hát mért nem vagy őszinte? Úgy-e, ezt akartad mondani?

- Ne haragudjék, ezt. Igen.

Az asszony rákönyökölt az asztalra. Fájdalmasan mosolygott; a kék homályban szinte az volt az érzésem, hogy vérzik a szája a festék alatt, ahogy kigörcbült a szomorúságtól.

- Látod, - mondotta, - csakhogy őszinte vagy, végre! Hát igen! Az vagyok. Fáj ugyan, ha így kimondják, mert én még gondolni sem merem rá. De igaz. Ám, hogy te, éppen te mondd ki, először! Keserves. Mert tudod, ki tett azzá?

J. idegesen vágott közbe. - Már a kérdéséből látom, hogy engem vádol.

- Ez nem vád. Ez az igazság.

- Miért nem ment feleségül a szeretőjéhez?

- Mert téged szerettelek!

- Azért csalt meg vele!

- Miattad!

A férfi hangosan nevetett.

- Mert szerettelek!

Ez a pár szó villámgyorsan csapott-vágott le közöttük. Most elhallgattak és hosszasan nézték egymást, ellenségesen, kibékíthetetlenül.

Végül az asszony arca enyhült meg.

- Ne vitázzunk, - sóhajtotta, - úgy sem értjük meg egymást, sohasem. De megmondok valamit, hogy eszedbe jusson, ha még egyszer tönkre akarsz tenni egy leányt a szerelmeddel. Mert jegyezd meg, te boldoggá tudsz tenni egy nőt, de csak akkor, ha nem szereted nagyon. Ha hűvös vagy, ha harmóniát tudsz adni neki, ha békét viszel az életébe és nem gyújtod fel benne a szenvedélyt, a te átkozott, átkozott, átkozott mámorodat. Mert engem az tett tönkre. A te szerelmed nem ismeri a jóságot. A hitet és nyugalmat.

Fáradtan lehúnyódott az asszony szeme, mint aki a multat nézi. - Engem az taszított ki a világba, - ismételte meg. - A forróságod. A telhetetlen bujaságod, amely magával ragadott engem egész életemre. Jöttél be a lányszobámba, ahol álmok voltak és behoztad a vért. Ó, új volt, friss volt, szenzáció volt, de miért hitetted el, hogy örökké fog tartani, miért tanítottál meg az ízére, miért nem adtál hitet is a hétköznapiakra, miért adtál csak kéjt, forróságot, gyönyört, izgalmakat! Rossz szerelmet adtál, nyugtalanítót és perzselőt, féltékenyet és hajszolót és megkedveltetted velem, mint a mérget. Házasságunk harmadik esztendejében hűsebb lettél: ... ó, ma már tudom, hogy ez a vér apálya, de akkor azt hittem, hogy az én egész életemnek a szenvedély dagályán kell ringania! Jött egy másik férfi a te régi forróságoddal és én vele rohantam, nem azért, mert szerettem, hanem, mert azt kerestem, amit te adtál, de amiről te azt tanítottad nekem, hogy az az élet, az az egyetlen élet, az az egyetlen szerelem. Az az én romlásom, hogy te egyszer nagyon szerettél... Ó, bár sohasem szerettél volna... akkor még mindig téged szerethetnék!

Koromfeketére festett pillájára lassan kiült egy tündöklően világító könnycsepp; az italos, füstös, kék teremben olyan volt, mint a szenvedés és ártatlanság reflektora.

Hallgattunk.

Az asszony egyszerre megrázta fejét. - Menjen, - mondotta. - És kerüljön el, ha lát valahol.

Felállt és hideg nevetéssel, gyorsan visszament a társaságához.

Mi is eltávoztunk. Szótlanul feküdtünk le s reggel hazautaztunk.

AZ ELVESZETT ARC.

Az asszony a tükör előtt ült és szembe nézett magával. Bő sárga pongyolája lecsúszott a válláról, nyaka az öregedés száraz felkiáltójelével meredt ki két kulcscsontja gondolatjelei közül, ahogy most hátrahajtotta fejét és sápadtan fürkészte arcát. Tavaszi napfény világított neki kegyetlen reflektorával.

Nyílt az ajtó s a hálósobába, melyben fonnyadtan terpeszkedett az éjszaka levegője, egy férfi lépett. Az asszony férje. Hallotta az ajtó halk tárulását, hallotta léptei neszét a vastag szőnyegen, érezte, majd a tükörből látta, hogy a férje közeledik, de nem fordult hátra, meg sem mozdult. A férj pedig mosolygott, azt hitte, hogy meglepi tűnődésében az asszonyt, akihez ma figyelmes akart lenni. Ma; a születésnapján.

Lehajolt az asszonyhoz, kezét a szemére borította és mosolygott. Az asszony is mosolygott, szótlanul. A férfi azt mondta most: - kukk! - az asszony semmit sem mondott, csak mosolygott. A férfi az asszony arcához illesztette frissen borotvált arcát; kevés fanyar szagú pomádéval simára fésült ritkás fekete haja hidegdedesen érintette az asszony lüktető homlokát.

Most levette kezét az asszony szeméről, amely lassan felnyílt. A fáradt és tiszta szemek hosszú pillantást vetettek a tükörbe és az asszony megrázkódott. Elkapta fejét férje fejétől és felugrott.

- Fázol? - kérdezte a férfi.

- Egy kicsit - vetette oda az asszony és gyorsan hátat fordított a tükörnek.

- Hűvös még a tavasz, - mosolygott a férfi s megfogta az asszony kezét. - Szervusz - s megrázta.

- Szervusz, - mormolta az asszony is.

- Kezedet csókolom - mosolygott rendíthetetlen jóérzéssel a férj s piros szája a rövidre nyírott vastag barna bajusz alatt csókra gömbölyödött. Feje lassan, a birtoklás biztos érzésével előrenyúlt, az asszony kiegyenesedett: kitárta, odafeszítette nyakát, mellét a barátságos, a hitvesi szájpíóca elé. Lenézett férje rátapadó fejére, látta most nyakának szikkadó gödrét a kulcscsont fölött s rajta a férfiszáját, - finom reszketés futott rajta végig és elsápadt.

- Fázol?

- Nem. Nem.

- Nem akartalak zavarni, de kint mondta a Teréz, hogy már felkeltél s készíti a fürdőt. Tudtam, hogy ma sokáig fogsz heverészni, jó is az ilyenkor, mi? - és szeme az összetartozás diadalával mosolygott. - Jó, - mondta az asszony. - Jó kis fürdőt kapsz, én már reggel megfürödtem. De jó volt... Jó meleg víz, jól esett. - S nyújtózott és mosolygott. - Hol jártam én már azóta! A félvárost bejártam. Nagyon meg vagyok elégedve magammal. Megvettem közben egy egész gyárat, cakumpak, azt hiszem, nagyon jól csináltam. Nagyon. Bevittem a Glückhöz a koljédat, délutánra meglesz. Te, anyus, láttam nála egy gyöngyöt, azt hiszem, nagyon tetszeni fog neked. Nagyon. Mondd, hát nem... nem jobb így? Mondd?

Az asszony összeszorította a fogát s a sóhaj, mely kiszaladt a szívéből, széttört görcsösen összetapadó két fogsorán. Aztán bólintott és mosolygott. Egy pillanatra meglátta a férfi arcát, akkor lehajtotta fejét.

- Na látod! Mi?

- Igen.

- Hát szervusz. - S megrázta az asszony két karját.

- Szervusz, fiam.

- Most megyek. Csak még megnézem a fürdödöt. Szólok, ha mehatsz.

Az asszony visszament a tükörhöz. Beigazította toaletasztala tükrét, egy másik gyöngyházyejelet pedig a kezébe vett. »Hát nem jobb így?« - kérdezte az imént s ő bólintott.

Két héttel ezelőtt ugyanígy itt ült a tükör előtt s akkor, egy félóra mulva, már elköltözött innét. Tegnapelőtt tért vissza, az éjszaka kibékültek s ma már azt mondta bólintásával, hogy: igen, jobb így. Pedig most már bizonyos, hogy elvesztette... az arcát.

Ez az arc, amely visszaverődik rá a tükörből, nem az ő arca, hanem az uráé. Az övé elveszett húsz esztendő házaseletében. Nem úgy, hogy megöregedett, nem úgy, hogy elhervadt a színe, virága, hanem úgy, hogy álarcot öltött és hozzá hasonult férje arcához.

Nem történt semmi. Húsz esztendő, minden esemény, minden konfliktus, minden külső válság, még csak gyerek nélkül is. Tizenkilencéves volt, amikor szülei érlyes tanácsára elfogadta férje kezét... Ó, hogy' eléje tárul most az élete, milyen világosan és élesen, mint egy lap tiszta papíros, amelyre semmi, de semmi nincs írva. Nem szerette férjét, de elhitte, hogy boldog lesz s bízott magában. Megint mosolyognia kellett. Emlékszik férje első csókjára, eszébe jut hűvös csodálkozása, amellyel fogadta. Akkor is tükör előtt, még leányszobája fehér tükre előtt ült s meglepetve nézte azt a sóvárgó mozdulatot, amellyel ez az idegen, idegen férfi hozzányúl. Már akkor érezte, hogy sohasem fogja szeretni.

Becsülte. Nagyra tartotta képességeit, melyekkel ismeretlen sorból gazdag bankigazgatóvá küzdötte fel magát. Tetszett neki a szerep, hogy díszes koronája legyen egy becsvágyó férfi sikeres életének. De sohasem melegegett fel mellette. Az arca miatt.

Idegen, elérhetetlenül idegen volt ez az arc. Most eléje révedt, miként két héttel ezelőtt, menyasszonyi arca, a kedves, a szép, a büszke, egyetlen. És mellette a vőlegény arca. Jobb orcájának a vonalától mindig félt. Gonosztságot, hajlíthatatlanságot, lelkiismeretlenséget, oktan gögöt látott benne. Talán hasznos tulajdonságok ezek... kint az életben, amely tőle mindig oly távol állott - őt mindig lehűtötték. Idegen volt arcának négy párhuzamos ránca, kettő, mely az orrcimpákból, kettő, amely a szájszögletekből nyúlik le, keményen, gyűlölködve, kéjelegve. Elriasztotta a férfi széles, kemény álla, alsó szemhéjainak ráncossága, szemének bizalmatlan, kutató, hol bántón éles, hol titkolózva bujdosó tekintete. Belenézett a tükrébe és megborzadt. Nőies vonásokban és színekben a férje fejét látta. Szemében az ő tekintete élt, bőrében az ő ráncai futottak. Hasonlított a férjére, mintha a nővére volna.

Azt hitte, hogy minden házastársi közösség mellett is éli önálló, elvonult életét, melynek semmi lelki köze nincs a férjéhez. És mégis, elvesztette magát. Elvesztette az arcát. Húsz esztendő házaselete hozzátörte a test kegyetlenségével.

A multkor felugrott a tükör mellől és hazarohant az édesanyjához. Az kétségbeesett s nem tudta megérteni leányát. Azt hitte, eltitkolja az igazat, majd arra gondolt, hogy orvosokkal kellene tanácskozni. Aztán kinevette. S végül rábeszéltek, hogy térjen vissza a - képmásához.

Visszajött. És az éjszaka... Igen, nem lehet máskép, minthogy a csókja, az érintése, a simogatása, a tekintete mindennap letörölt egy vonást az arcából s rárajzolt egyet a sajátjából, - nem történhetett máskép, minthogy a látása, az, hogy mindennap nézte, hozzáalakította. A szemén át fertőződött meg. A szemén át folyt ki az arca, a szemén át lopózott a bőrébe. A közelléte, a közös lakás, az egylevegő ölte meg régi szép arcát.

Keze ökölbe szorult. - Utánzó állat az ember, - sóhajtott. - Azt is utánozza, amit nem akar. Elég, ha állandóan látja.

Felállt. Most már mindennek vége. Most lett belőle valóban feleség. Fele, az urának. Női fele. És megrázkódott, mert tekintete az ágyára tévedt. Ó, a test hazugsága, örök rabszolgasága, - testvérünk, aki elad, elárul bennünket!

- Szervusz, anyus! - szólt be a férje. - Kész a jó meleg fürdőcskéd.

Felugrott. - Szervusz, - vetette oda rekedten s kiszaladt. Szaladt a vízbe. Langyos vizet szórt az arcára, hogy elkeveredjék a könnye. Talán az utolsó könnye. Mert ma-holnap, egynéhány év múlva már talán emlékezni sem fog az arcára. S még később, amikor mindkettőjük arcát felszántja az öregség, talán már majd meghatottan fog nézni öreg társa arcára, mint testvéreére, aki vele élt és vele hal.

A KÍSÉRTET.

A tanár úr irodalmi órát adott és a szellemekről magyarázott.

- Nézzék, - mondotta - a szellemeket nem úgy kell felfogni, hogy azok valóban vannak. Mint ahogy maguk, vagy én, vagy édesanyjuk a nagyságos asszony van. Amikor például Hamletnek megjelenik az édesapja szelleme... Idefigyel, Juliska, kérem?

- Hogyne, tanár úr... - csapott rá a kislány és elpirult.

- Érti, Pistuka?

- Értem, tanár úr, - mondta nyugodtan a fiú és kiegyenesedett.

A verandán ültek, forró nyári délután. Izzó fény sugárzott át a vadszőlőn, mely sűrűn körülfolylta a verandát. Tikkasztó hőség volt. A fiatal tanár már egy jó félórája buzgón és álmosítón magyarázott Shakespeareről és a Hamletről. A sarokban ült az anyjuk s olvasott. Sárga, könnyű pongyolája lecsúszott a válláról, festett ajka, fényesre lakkozott körmei ragyogtak a nyárban. Rövidrevágott fekete haja kissé előrebukott sovány, fiús, erélyes arcára, ahogy a könyv fölé hajolt. Ritkán pillantott fel a könyvből, Hans Heinz Ewers legújabb regényéből, miként a gyerekek megállapították ma reggel, amikor anyjuk és a tanár úr hosszan és hevesen vitatkoztak róla. A tanár úr irodalmi ellenfele volt a divatos szerzőnek, anyjuk azonban a védelmére kelt.

- Nem lehet csupa Goethét olvasni, - vetette oda az asszony - és aztán nyár van és maga csak irányítsa a gyerekek irodalmi ízlését. A magaméval én meg vagyok elégedve. Maga talán nincs? - vetette oda reggel és szokása szerint a tanár úr elpirult. A reggeliző-szobába belépett Pestre utazó apjuk, a vitázók elhallgattak, a gyerekek pedig odalopóztak az asztalra dobott könyvhöz s megnézték íróját. Elhatározták, hogy hozzá fognak férközni és elolvassák. Azokat a német szavakat, amelyeket nem értenek meg, majd megkérdezik a tanár úrtól. Legalább hasznát veszik.

Úgyis tönkretette a nyarukat. Nem elég volt télen az iskola, most még nyáron is folytathatják. Az asszony ragaszkodott a tanár úr lejöveteléhez a birtokra. Hogy' örültek már tavasztól kezdve a vakációnak! A halastónak, a gyümölcsösnek, a kertészkedésnek, a tenisznek! Most aztán itt kell ülni minden délután a verandán és tanulni. Aztán meg úgyszólván sohasem lehetnek egyedül. Mindig velük van a tanár úr és tanít és magyaráz és idegen nyelveken beszél. Holnap már áttérnek az angolra. Mi különbség van akkor a tél meg a nyár közt?

Egymásra néztek, ajkuk lebiggyedt. Pista homlokán gyöngyözött a verejték, Juliska alig tudta nyitva tartani szemét. És a sápadt, szőke fiatal tanár dallamos mély hangján rendületlenül magyarázott:

- Kísértetek nincsenek. Bizonyára hallották már azt a szót, hogy: vízió. A multkor mondtam el, hogy Goethe önmagával találkozott. A zaklatott, szenvedélyes, tragikus helyzetbe került lélek olyan jelenségeket lát, amelyeket más nem, csak ő vesz észre. Olyan ez, mint az álom. Az álmodó valóságos embereknek érzi az álmképeket, de más nem tud róluk. Pistuka, például, nem tudhat arról, amiről Juliska álmodik, ha csak el nem mondja, én sem tudhatok, teszem fel, arról, amiről édesanyjuk, a nagyságos asszony álmodik...

- Hogy' mondja? - kérdezte szigorú mosollyal az asszony.

- Azt hittem, úgy el van merülve nagyságos asszony a fenséges Ewersben...

- De nagyon haragszik erre a szegény németre!

A tanár úr lehajtott a fejét. - Szegény német... - mormolta. - Hogy sajnálja... a németet...

Arcát előntötte a pír, az asszony hangosan felnevetett. A nevetés bátorságot öntött a gyerekekbe, felálltak.

A tanár úr még rájuk szólt: - Kísértetek tehát nincsenek. Más kérdés aztán az, hogy a szenvedélyes léleknek ezeket a vízióit a költő megszemélyesíti. Értik? A stilsztikából már tanulták, mi az a perszonifikáció, úgy-e? Nohát. Fáradtak? Elég lesz mára, nagyságos asszony?

Az asszony hátradőlt a kerti széken. - Meleg van... - sóhajtott bágyadtan. - Menjetez uzsonnázni gyerekek.

A gyerekek egymásba karoltak és csöndesen kimentek. Hallgattak. Mindkettőnek motoszkált valami a fejében. Bármilyen unalmasak is ezek a nyári tanulások, a tanár úr ma kétségtelenül nagyon érdekes dolgokat mondott. Nincsenek kísértetek? Biztos, hogy nincsenek, de azért... mégis vannak. A tizenegyéves Pista vitatkozni kezdett tizenhároméves nővérével. Lehetetlen, bizonygatta, hogy Hamlet nem apja szellemét látja. Hamlet is álmodik?... Akkor... akkor...? Álom és valóság kísértetiesen összeolvadt most a két elkeseredett gyermek lelkében.

Kiballagtak a kertbe s még mindig elmerülten vitáztak. Szerettek volna őszintén beszélni valakivel erről a nyomasztó kérdéssről, de a jelenlévők közül senkihez sem volt bizalmuk. Eszükbe jutott, hogy volt náluk tavaly egy szakácsnő, akit »a kövér Zsuzsi«-nak hívtak s aki elmondotta kint a cselédeknek, hogy a lánya szörnyethalt egy kísértettől. Nyári éjszaka benézett az ablakán a volt jegyese, akit hűtlenül elhagyott, mialatt az kint járt a háborúban. Benézett az ablakon és a kövér Zsuzsi lánya meghalt. Egyet sikoltott és vége volt. Pedig már hamarosan gyereke is lett volna, - mondta a Zsuzsi. Mert hát elhagyta a régi vőlegényét és máshoz ment. Pedig talán az sem volt kísértet, ezt is a Zsuzsi mondta, csak mert a menyecske mindig róla beszélt, a falubeli lányok meg legények vele ijesztgették. Aki tán elesett a háborúban, mert sohasem jött vissza. És tán az egyik magára szedett egy lepedőt, arcát bekente liszttel és odaállt az ablak alá, amikor süttött a hold.

Hallgattak. A leány belevetette magát egy hintába, a fiú lassan lengette. Egyszerre megszólalt a fiú: - Lisztet kellene szerezni a konyhában...

Egy pillanat alatt kivirágzott bennük a nagyszerű terv. Ma éjszaka ők fognak leckét adni a tanár úrnak a kísértetek tanából. Belebújnak a lepedőjükbe, arcukat bekenik liszttel s ablaka alá sétálnak, amikor rájuk süt a hold. De jó vicc volna, ha megrémülne a tanár úr és sikoltásaival felverné a házat. Jót lehetne rajta nevetni. Mert miért rémült meg, ha nincs kísértet?

Izgatottan tervezgettek, alaposan meghányták-vetették a legapróbb részleteket is. A vacsoránál mindketten álmoságot színleltek és korán lefeküdtek. A sötétben lesték, hogy mikor csöndesedik el a ház. Kinéztek az ablakon, a zöld fákra dúsan zuhogott a fehér fény. Bódító illatok gőzölögtek fel a lomha földből, egy hang nem hallatszott az egész kábult vidéken.

Ágyukról lehúzták a lepedőt és egymásra tűzték. Juliska ügyesen dolgozott; úgy magukra tekerte a lepedőt, hogy csak a szemük látszott ki, de azt is megmártogatták a finom lisztben. Aztán elindultak.

Mereven, lassan, méltóságosan mentek. Kis testük kifeszült, csak a lábuk mozgott, katonásan, halkán. Ajkukat összeszorították, szemük tüzesen kimeredt. Lélekzeni is alig mertek s ha megreccsent a padló, hosszan megálltak.

Kiérték az ebédlőbe, innét nyílt a tanár úr szobája. Már indultak a veranda felé, hogy lejuthassanak a kertbe és a tanár úr ablaka felé libegjenek, amikor zajt hallottak. Hirtelen megálltak, a falhoz húzódtak. Az ebédlő sötét volt, a veranda vadszőlője visszaveri a holdfényt.

Nem tudtak tovább menni, a zaj megismétlődött, ők jobboldalt állottak, a tanár úr ajtaja közelében, a falhoz lapulva. A zaj balról jött. Ajtó nyikorgott, nagyon halkan. Valaki kinyitotta a baloldali ajtót, anyuka hálósobájának ajtaját és valaki némán megállott. Ki az? Apuka? Apuka Pestre utazott. A szobalány? Akkor miért ily óvatos, miért nem mozog bátrabban, hangosabban?

Feszülten figyelő fülük most megértette, hogy valaki betette a baloldali ajtót és lábujjhegyen feléjük indul. Gyorsan, sietve, kissé lihegve. Hallják a lélekzetét. S a sűrű sötétben felvirrad egy hosszú, fehér folt. Egyre nő. Libeg, táncol, átsiklik a szobán. Egyre közelebb ér hozzájuk. Őket keresi? Őket üldözi? Ki az? Kísértet?

Szájuk kinyílt a sötétben, szívük rémülten vert. Megrémültek arra a gondolatra, hogy dobogó szívük elárulja őket. A fehér árnyék egyre közeledett. Honnét tudhatja, hogy itt vannak?

Most már egészen mellettük van. Tapogatódzik. Mingyárt hozzájuk ér... Nem. A kilincset keresi. A tanár úr ajtajának kilincsét. Most lenyomja. Az ajtó nyílik. Kitárul. És a hold szelíd sugara ráömlik anyjuk idegesen mosolygó arcára, fehér selyem ingére.

Az ajtó csendesen bezárult s a két gyerek rémülten fogta meg egymás kezét. Ott álltak a sötétben és vártak. Nem hallottak semmit. Akkor szép csendesen, búsan visszamentek a szobájukba és leültek ágyuk szélére. Fogták egymás kezét és néztek maguk elé. A leány szeme könnyektől volt nedves. Végül megszólalt a fiú:

- Anyuka is kísértetet játszik.

S a leány hosszan sóhajtott.

A MENYASSZONY.

Az öregeknek, legalább is a menyasszony szüleinek semmi kifogásuk nem volt az ellen, hogy elhalasszák az esküvőt. Akár két-három esztendővel. Addig talán felbomlik ez az egész hirtelen kerekedett házassági terv, Ilonka a tizennyolc esztendő, tizenhatnak látszó menyasszony lemond erről az alig kész fiatal ügyvédről, akihez véletlen, makacs szeszéllyel ragaszkodik s kiválaszt egy hozzáillőbb, okosabb, érettebb, gazdagabb férfit. Miért is kell már férjhez mennie? Oly fiatal még... Alig hogy kikerült az intézetből. Szinte azért ígérte csak oda kezét az első jöttmentnek, mert úgy érezte, hogy megsértették. Két éjszaka egymásután fenn akart maradni; szerette a táncot, elkábította a fiatalemberek hódolata. Apja rászólt, hogy gyerek még, nem szabad együtt éjszakáznia a »felnőttekkel«. Gyerek - ő? Hát majd megmutatja. Igen. Férjhez megy. És Sebők Lacinak, aki tavaly lett ügyvéd, igent mondott. Csak azért, mert szerencséje volt elsőnek jelentkeznie.

Most aztán mégis csak úgy fordult a dolog, hogy abbamarad az egész házasság. Nem mintha a dacos menyasszony megokosodott volna. Nem. Inkább még nagyobb gyerek lett. Annyi történt csak, hogy három nappal az esküvő előtt, reggelre kelve, megfájdult a szeme. Amikor felébredt csipkés fehér ágyában ezen a nevezetes csütörtök reggelén, alig tudta kinyitni a szemét. Már az este is égett, bizsergett, káprázott, de most aztán már úgy sajog, mintha túvel szurkálnák. Mi történt? Kiugrott az ágyból, a tükréhez szaladt és sírva fakadt. Egy tűz volt a szeme. A bal. Megdagadt. Vörös lett mint a cékla és duzzadt, mint egy uborka. Mi ez? Sírt és beszaladt az anyjához.

Hát ez bizony árpa volt. Igazi, szép, erős árpa. Nem nagy baj, de mégis csak baj. Árpa. Majd elmúlik. Elmúlik, az biztos. De lehet ilyen szemmel a templomba menni?

Elhivatták a háziorvost, felrendeltek még egypár másikat is. Mindegyik megnyugtatta az ingerült kis menyasszonyt: ne féljen, nincs nagy baj, egy hét alatt rendbejön. Nyoma sem marad, úgy meggyógyítják. De két nap alatt? Vasárnapig? Ez már nem áll a hatalmukban.

Hiába volt minden toporzékolás, sírás, düh, zsebkendőnek szaggatása, padlónak lábbal verése, olyan orvos nem akadt, aki egy nap alatt el tudná fujni szeméről az árpát. Nincs? Nem lehet? Akkor pedig esküvő sem lesz! Ilyen szemmel ő nem megy végig a násznép előtt.

Az öregek ott hibázták el a dolgot, hogy nem szomorkodtak eléggé ezen a harcias kijelentésén. Alig titkolták, hogy bánják is ők a halasztást! Sőt! Mosolyogtak. Majdnem hogy örültek. Legalább is oly kedvesek lettek hozzá, aminők hosszú idő óta nem voltak. Csak Laci állt előtte néma kétségbeeséssel. Mi lesz? Már az új frakkját is hazahozta a szabó...

Ez reggel volt. Az ebédhez hasztalan hívták Ilonkát, nem találták sehol a házban. Eltűnt. Megriadtak. Hová lett ez a bolond gyerek? Csak nem?...

A bolond gyerek ezalatt a klinikán ült és arra várt, hogy bejuthasson a szemészet híres tanárához. Ült az előszobában és vacogott a foga. Végül jött egy kedvesnővér és bevezette a tanárhoz. Vezette, mert támolygott. Zsebkendőjét szemére szorította, szája nyitva tátongott a rémülettől. Kissé magához tért, amikor egy nyugodt, mély férfihang megszólította. - Mi baj van, szép gyermekem?.. - Szótlanul megmutatta a szemét. - Hát ennyi az egész? - Nincs semmi baj. Igen, ez is megnyugtatta. Egy hét... tíz nap... borogatás, kenőcs... ezen kell úgy kétségbeesni?

Felsírt. Az esküvő! Vasárnap. Meghal a szegénytől... ilyen csúf szemmel...

- Hát olyan nagyon akarja, hogy szép legyen a szeme? Olyan nagyon szereti azt a boldog fiút?

Észre sem vette, hogy asztalra fektetik. Félálomban érezte, hogy kellemes folyadékkal öntözik a szemét és néhány gyorskezü ember sűrög-forog körülötte. Csak a tanár hangját hallotta, mint valami távoli finom muzsikát, amelyet sohasem lehet elfeledni, amellyel sohasem lehet betelni...

- Hát olyan nagyon szereti? Hát érdemes így sietni? Látja, én már ötven éves is multam, engem mégsem szeret így senki... Vagy éppen ez a baj? Mit gondol, kislányom?

Fel akart szisszenni, mert hirtelen fekete vermet, majd vörös fényt látott, mintha ketté tépnék a szemét. De kiáltani nem volt ideje, a drága mély hang tovább duruzsolt és az a szerető puha, könnyű kéz fáradhatatlanul simogatta homlokát. - Hát megérdemli-e magát az a fiatalember? Ezt a sok bánatot, ezt a nagy sietést, ezt a sok szépséget, tavaszt, ifjúságot, hát mondja csak?

Már állt a lábán, a szemén kötés volt. És a tanár hangja:

- Szombaton délután jöjjön el, szép menyasszonyom, le fogjuk venni a kötést és a szeme szebb lesz, mint valaha volt... - És búcsúzóul egy enyhe simogatás az arcán.

Kocsin ment haza, ahol nagy riadalommal fogadták. Micsoda hősiesség! Elment egyedül és megoperáltatta magát. Hát honnét vette a bátorságot ez a gyerek? Ő csak hallgatott. Nem tűrt meg maga mellett senkit, legkevésbé a Lacit. Azt elzavarta. Lefeküdt a szobájában és hallgatott. Hallgatta azt a meleg hangot, leányéletének első férfighangját, aki oly sokszor, oly szívhezszólóan kérdezte: - Hát érdemes így sietni? - Miért kérdezte? Mit akart vele? Valóban szépnek találta? Tetszett neki? Mért neki... neki... bolondság. Azt, sem tudja, milyen az arca, elfelejtette megnézni.

Másnap egyre azon töprengett, hogy milyen lehet. Laci bekopogott hozzá a sötét szobába. Elküldte. Nem tudta hallani a hangját. Ő milyen lehet? Magas? Alacsony? Sovány vagy kövér? Hátha öreg? És hogy lehet, hogy hozzá nem siet senki? Nincs senkije? Hogy lehet az? Akinek ilyen hangja, ilyen keze van...

Szombaton pontosan megjelent s ezúttal várakoznia sem kellett.

- Na mit gondol szép menyasszonyom? Levegyük a kötést? Így is férjhez lehet ám menni...

De közben már szépen lassan lefejtette a gézt. - Hát mit kapok, ha tiszta a szeme?

Most nézett rá először, de most aztán mind a két szemével. És kiszaladt a száján:

- Amit csak akar...

Nevetett, komolyan, szomorúan. - Egy csókot is?

- Egy csókot is...

De csak álltak a nagy fehér teremben, a csöndben, néztek egymásra, a tanár meg a menyasszony és egyik sem mozdult, egyik sem szólt egy szót sem. Csak álltak és nézték egymást. És akkor bejött az ápolónő és jelentett valamit egy betegről. A tanár lehajtotta a fejét.

- Elmehetek? - dadogta a leány.

A tanár válla megrándult. Mosolygott, komolyan, szomorúan. Odanyújtotta a kezét.

- Mikor lesz az esküvője? Elmenjek?

- Jöjjön! Jöjjön! - és elszaladt, mert a zokogás már a fogainak ütődött.

Másnap délben egy órakor, amikor visszatértek a templomból és a vendégek körülállták a büfés-asztalokat, a lépcsőn lassan, elgondolkodva haladt fel a tanár. Kissé fényesre kopott ferencjózsefében megállt a terem közepén és szomorúan mosolygott. Ott állt egyedül. Ilonka, aki az utolsó percig nem hitte, hogy el fog jönni, de dobogó szívvel várta, hozzáröpült.

- Köszönöm... Köszönöm! - és ráhajolt a kezére.

- Milyen szép maga, kislányom... ó most már asszonyom... De nékem csak az a fiatal lány marad, aki... hát hogy is hívják, mi a neve?

Laci hozzájuk lépett.

- Hát ez a vőlegény? - kérdezte és most valahogy megnyúlt az arca. Mintha egy hideg kéz összeszorította volna. És már búcsúzott is.

- Hát Isten vele, leánykám. És legyen boldog, nagyon boldog.

Mélyen meghajolt, megcsókolta a kezét és kisietett. Lassan jött, gyorsan ment. Ilonka egy lépést tett utána... Szeretett volna futni, rohanni, a nyakába borulni, megmondani neki mindent, mindent, ó, még annál is többet... a száján ott égett valami, valami, ami csak az övé, az övé, egyedül ezen a buta nagy világon..., de a lábai nem engedelmeskedtek, a szívének még nem tanult meg parancsolni... A könny kibuggyant a szemén, szép, tiszta szemén, amelyet ő gyógyított meg, ő egyedül... ajkai legörbültek s mert nem volt a közelében más, csak a Laci, az ő mellére szédült életének első fájdalmában s az ő vállán sírta el szótlán nagy panaszát.

- Mi bajod, Ilikém?

- Semmi, semmi...

De már nem haragudott rá. Már nem küldte el a férjét. Már jó volt, hogy itt van, hogy vele van. Ez a fájdalom erősebben hozzákötötte most, mint minden eddigi csók és szétszaladt ábránd...

MÁRIA NÖVÉR.

Beültem a vonatba s újra elővettem a sürgönyt, mely erre a gyors elutazásra készítetett. »Jöjjön azonnal, Mária nagyon rosszul van«, ennyi volt a sürgönyben, meg az aláírás. Anna.

Mi történhetett? Alig egy hete, hogy lent voltunk Máriánál, a nővéremnél, alig hét napja, hogy együtt üldögéltünk mindnyájan az ő kis kertjében, melynek gyümölcseit és virágait oly büszke örömmel mutogatta. És egészségesnek és nyugodtnak látszott, ő maga is mondta, hogy egész évben semmi baja sem volt a szívével, ezzel az áldott, drága szívvel, mely azelőtt annyit rakoncátlankodott s annyiszor halálra rémített engem.

Engem. Őt nem. Sosem félt betegségtől, haláltól, mondta is egyszer nekem, hogy minden percben nyugodtan várja a halált. Nem lepődtem meg ezen, ebben is hasonlítottunk egymásra. Aztán meg talán a mesterségéhez is tartozik ez a nyugodt közöny, hiszen orvos, aki a kórházban is, magángyakorlatában is majd mindennap találkozik ezzel a szüksézáv barátal. Orvos... S milyen jó orvos! Sosem hittem volna, hogy nőben ennyi képesség lehet erre a nehéz mesterségre s hogy éppen belőle lesz jó orvos.

Máriából... Mily ideges és szeszélyes és nyugtalan volt fiatal lánykorában. Csupa zene, jókedv, csillapíthatatlan vágy és kóborlási ösztön volt ez a leány. Folyton utazni akart, egyre újabb és újabb embereket és városokat látni, felkeresni a világ minden szépségét, élvezetét és izgalmat, mindent megnézni, mindent megtanulni, mindent a kezébe venni és belülről, egészen belülről megnézni.

És hogy tudott örülni, hogy tudott mosolyogni! Csak az esküvőm napján... miért? Eljegyzésem estéjén még szinte kicsapongóan víg volt. Ő ragaszkodott a cigányhoz, ő is rendelte meg s oly feneketlen jókedvvel mulatott, majdnem duhajul, mint egy legény, aki valami nagy bánatát akarja feledni. Fülébe húzatta a szomorúbbnál-szomorúbb és tüzeesebbnél-tüzeesebb nótákat, - igen, sosem felejttem el, székét kivitette a verandára, keresztben ráült, széthúzta a vadszőlőt, mely sűrűn körülfonta házunkat, a székre könyökölve arcát a csillagos éjszaka felé fordította s feldalolt a forró nyári égre. Volt benne valami férfias, ahogy össze-vissza csókolta menyasszonyomat s ahogy kissé ingerkedve megsímogatta államát és hosszan belenézett a szemembe.

Ekkor láttam utoljára jókedvűnek, vagy már ekkor sem volt víg. Esküvőm boldogságából hiányzott az ő jelenléte. El kellett utaznia, hogy elfoglalhassa állását K. város kórházában. Én kérleltem, maradjon még egy napig, ő azt magyarázta, hogy kinevezése szerint ezen a napon pontosan át kell vennie egy elhúnyt kollégája munkakörét s hogy a szemészeti osztály nem maradhat orvos nélkül egy teljes napig. Tudtam, hogy a munka kérdésében nem lehet vitatkozni vele, szomorúan meghajtottam a fejem s hallgattam. Délelőtt ekkor bejött a szobámba, megállt előttem, egy pillanatig szembenéztünk egymással, aztán ő hirtelen felém nyújtotta kezét, megszorította az enyémet, amely sírt és reszketett s hosszan megölelt és megcsókolt.

Többet ezen a napon nem beszéltünk egymással. Öltözködésemnél némán és gyorsan segített a szobalányomnak, a fehér nyakkendőt ő kötötte meg galléromon. A vonatok is oly furcsán indultak azon a napon... Amikor a pap megáldott engem s feleségemet, szinte abban a percben robogott ki az ő vonata városunkból. Akkor már nem élt sem apánk, sem anyánk, - amikor a templom felé hajtatott a menet, kocsim mögött az ő kocsija gördült. S amikor a templom elé értünk s én fölemelkedtem, az ő kocsija elvágtatott a pályaudvar felé. Csak a kezét láttam, amely még felém int, kicsiny, fehérkesztyűs kezét, kék fátylát, melyet meglibbent a szél... Kissé szédülten mentem az oltár felé.

Most féltíz. Másfél óra múlva nála vagyok. Talán csak túlzott aggodalom küldette el Annával, az öreg cseléddel, a sürgönyt. De mért nem írt ő maga egy sort sem? Talán már nincs hozzá ereje?

Nem kell mingyárt a legrosszabbra gondolni. Most is oly makacs, aminő egész életében volt. Sosem látogatott meg engem, sosem írt levelet. Úgy élt, mint egy férfi. A kórházban reggeltől estig szakadatlanul dolgozott, amíg bent lakott, egy percnyi pihenőt sem adott magának, folyton a betegek közt volt vagy a laboratóriumban, ahol hosszú esztendőkön át valamely tudományos kérdést feszegetett, egy nehéz orvosi probléma megfejtésén fáradozott. Úgy látszik, ezek a buvárkodásai nem jártak a várt eredménnyel s a csalódás kissé kedvét szegte. Abban az időben vette meg ezt a kis házat a pár hold földdel együtt, akkor vette magához Annát s ettől kezdve már kevesebb időt töltött a kórházban. Esténként a kertjével bibelődött. Fát ültetett, kertészkedett. Nagy öröme telt kis földjében, mely dúsan viszonzta fáradozását; a vidék legszebb kertje az övé volt.

Igy öregedtünk meg. Én itt Pesten a családommal, ő lent K-ban. Sohasem ment férjhez és sohasem hallottam valami szerelméről. Ahányszor előhoztam ezt a kérdést, vállat vont s azt mondta, nem érdekli. Egyszer még azt is mondta, hogy nincs tehetsége a szerelemre és sohasem tudna együttélni egy férfivel. Másszor meg felnevetett az ő egyre magányosabbá vált hangján s megsimogatta feleségem fehér kezét, majd álmodozva így szólt:

- Egy férfi veszett el bennem. De úgy elveszett, hogy hiába keresem, nem tudom megtalálni.

Nem hívott magához, de ha, majd minden évben egyszer, nyáron egy-két hétre lementünk hozzá, szeretettel fogadott s láthatóan örült. Palival hosszan el tudott játszani, mindenképpen kedvében járt, egyszer még a fára is felmászott, mert a gyerek makacsul ragaszkodott két nagyszemű cseresnyéhez, mely fent a fa tetejéről ingerelte. Kedves Mária, mily szép volt és kedves ott a fán... Kissé ki volt pirúlva, amikor lejött, kissé pihegett s karcsú kezét a szívéen tartotta. De ekkor láttam pontosan, hogy megöregedett. Csodálatos ragyogású fekete haját elvitték már az évek, havas haj koszorú borult hosszas, barna arcára. Csak magas, sudár, izmos alakja volt a régi, meg izzó fekete két szeme. Vén leány lett Máriából.

- Boldog vagy? - kérdeztem tőle egy héttel ezelőtt.

Rámnézett hosszan, kutatón. - Boldog, - mondta aztán szelíd mosollyal, - nincs semmi kívánságom.

- Hát nem ez a boldogság? - kérdeztem magamtól s rábólintottam.

A vonat már közeledett K. felé s én izgatottan ácsorogtam a lépcső fölött. Az ajtót kinyitottam s türelmetlenül vártam, hogy már kiugorhassak a vonatból. Még mozgott a vonat, amikor átfutottam a pályaudvaron s csak kint vettem észre, hogy kalapomat a fülkében felejtettem. Nem baj, csak Mária. Kocsiba vettem magam. Ott álltam a kocsis háta mögött s egyre hajsoltam, nógattam, még az ostort is kirántottam egyszer a kezéből s rávertem az álmos lóra.

Átrohantam a kerten, a tornácon, a konyhában Annába botlottam, aki egy zsámolyon ült és kötényébe temette arcát. - Anna, mi baja van? - kiáltottam. Fölemelte fejét és hangos zokogásra fakadt.

A második szobában két férfi ült, egy alacsony, idősebb, meg egy magas, fiatal. Orvosok voltak, Mária kollégái a kórházból. Kíméletesen mondtak pár szót s inkább tekintetükkel fejezték ki, hogy a szomszédos szobában reménytelen harcot vív Mária.

Kezemet rátettem a kilincsre, lenyomtam s lábujjhegyen beléptem. Az ablakok betéve, rollók leeresztve, függönyök összehúzva - hűvösség és homály. Lassanként rámderegték a fehér

falak, a fehér bútorok; mindig fehér volt az ő hálósobája. Megálltam a szoba közepén, hirtelen nem jutott az sem eszembe, melyik sarokban van az ágya. De ekkor panaszos halk nyögést hallottam az ablak felőli szögletből s csendes susogást.

- Édes fiam... - hallatszott.

Odasiettem, azt hittem, engem hív. - Mária, - mondtam.

Nem felelt s én megfogtam a kezét. Bágyadtan engedett, de nem viszonzta szorításomat. Nem vette észre, hogy itt vagyok?

- Mária lelkem, - szóltam föléhajolva.

Nem felelt. Már azt hittem, hogy alszik s óvatosan leültem az ágy szélére. De ekkor újra hallatszott az ágyból az előbbi panaszos hang.

- Édes fiam, - mondta - jöjjön közelebb, mondani akarok valamit.

Kissé csodálkoztam a megszólításon, de azért megfogtam a kezét s hozzáhajoltam. Most már láttam megnyúlt, sápadt arcát, mely viaszosan verejtékezett. Nagy szempillái meg sem rebbentek; dermedten láttam, hogy nem hozzám beszél.

- Mondja meg a gyerekeknek, - folytatta - hogy legyenek ma csöndben, mert kissé rosszul vagyok. Szeretem, ha nevetnek, de ma nem kell hancúroznotok. - Hosszan sóhajtott. - Szeretném, ha nem mennétek fürdeni és itt maradnának a közelemben. A szomszédos szobában. Csak a Sárka legyen itt mellettem, ő olyan ügyesen teszi szívemre a jeget.

Kivel beszél és kikről beszél ez a vívódó lélek, ez a beteg test? Hirtelen felült az ágyban, nagy szemei kinyíltak, sárga ajkai reszkettek.

- Nem, fiam, maga csak menjen, - vitatkozott, - nem vagyok én olyan komoly beteg. Tudom én, mi bajom. Holnap fölkelek. Jaj, Pistuka ne bosszants, nem kaphatsz, drága, lekvárt az ebéd előtt... Megint elrontod magad, Sárkám, hozd a fésűt szépen, majd én megfésüllek, úgy, mint máskor. Sanyi, te meg készülj, délután ki foglak hallgatni. Nem hallod? Jaj, mindig te vagy a legrosszabb, te édes. Olyan vagy, mint az apád. Az is mindig... jaj én rosszaim, ti...

Borzadva húzódtam el az ágytól. A homályos fehér szoba egyszerre megtelt rémképekkel és kísértetekkel; haldokló Mária benépesítette meg nem szült gyermekeivel és egy szerelmes férfivel, aki itt mindnyájunk fölött szótlanul és diadalmasan trónolt.

Megkapaszkodtam az asztalban, onnét néztem rá. Boldog anyás és szerelmes mosolyra derült most az arca.

- No, jól van - susogta s kezét fölemelte, mintha megsímogatna egy drága fejet. - Csak pontosan jöjjön haza. Nem szabad késni, úgy-e? És azt megkövetelem - s itt megint megkeményedett az arca, - hogy azt a leányt még ma elbocsássa. Méltatlan? Igen, tudom. Miért gyötör? Mit csodálkozik, hogy én is asszony vagyok? Hallottam és beszélnek róla. Ne áltasson. A férfiak mind egyformák.

Itt felkiáltott. - Igen, féltékenység? Hát elveszti a kenyerét! Máshol is kell gépíró! És az én nyugalmammal nem törődik!? Ó!

Most a szívéhez kapott és felhördült.

- Mária! - kiáltottam s ágya elé borultam. Még mindig hörgött, zúgott és sípolt a melle, mint az erdő, melyben vad szél bújkál. Az orvosok besiettek, Mária a fejemre tette kezét és simogatva néhány hajfűrtöt az újjai köré csavart. - No jól van, kisfiam, - súgta hörögve s hátrahanyatlott.

Az orvosok elhúztak az ágytól. Most nagy csönd lett a szobában. Egyszerre csak ezt hallottam: - Gyorsan, koffein...

- Meghalt? - kiáltottam s az ablakhoz ugrottam. Letéptem a függönyt, felrántottam az ablakot.

- Világosságot! Megfojtanak ezek a kísértetek!

A déli nap bezuhant a szobába, az aranyos szőnyegen, melyet fénye a padlóra borított, ott játszadoztak Mária rakoncátlan gyerekei... Feljajdultam s kisiettem a kertbe. Pár perc múlva utánam jött a szakállas orvos. Vállamra tette kezét, hideg, szürke szemével a szemembe nézett s alig észrevehetően bólintott.

Én felordítottam s tehetetlenül borultam a földre.

ROMOK HŐSE.

Éhezésének ez volt a harmadik napja: ma reggel elhatározta, hogy enni fog, mert élni akar. Már hajnalban felverte az éhség s kiűzte magányos lakásából: ennivalót hajszolt. Ekkor hajnalban még egészen friss volt és bátor, dacosan mosolygott és felvetette fejét. Budai lakásából a vásárcsarnok felé sietett; lihegve megérkezett s nekitámaszkodott a kapu vasrácsának. Napos, tavaszodó reggel volt, a csarnokból nedves hűvösség csapta meg, a kocsik, lovak, emberek zaja elkábította. Mit keres itt? Arra vár, hogy lehull valami a kocsikról, zsákokból, hogy elgurul valahonnét egy szem gyümölcs, egy darab hurka s ő felkaphatja s tovarohanhat vele, mint félénk kutya a zsákmányával? Igen, igen, ez nem lehetetlen, ezt sokan megcsinálják, - de hogy Pénzes Kázmér, a művész, a cselló királya, az élet királya - - nem, el kellene adni a télikabátját. Már úgyis tavasz van, süt a nap, langyos a szél, minek rajta ez a prémes télikabát? De hogyan, kinek adja el? Itt szólítson meg valakit? Zálogház? De mi lesz, ha ez így tart tovább s jövő héten még mindig nem tud pénzt küldeni Davosba feleségének s kisfiának? Meg tudná írni nekik, hogy nincs pénze, hogy egész télen egyetlen hangversenyt sem adott, - hazugság az utolsó betűig, amit a fényes estélyekről, a koszorúkról, tapsokról és milliókról írt - be merné vallani, hogy egész télen brettlin játszott s most azt is felrúgta? Meg kellene alázkodni s visszamenni a brettlire. Most mingyárt, az igazgatóhoz. Azt úgy kell, hogy becsönget az igazgató lakásán, kétszer, háromszor udvariasan csönget - előszörre úgy sem nyílik neki az ajtó, - halkan megmondja nevét a szobalánynak, nesztelen léptekkel átmegy az előszobán, kalapját felteszi a fogasra s hangosan, férfiasan bocsánatot kér. Nem beszél arról semmit, hogy ő művész, hogy a csellója szent, hogy a brettli nem hangversenydobogó s a brettlin nem érheti kritika, akkor sem, ha dühében minden hangot hamisan fog, nem, a művészet gögjéről is hallgat; nem, Pénzes Kázmér egyáltalán hallgat, csak a kenyérkereső, a családfentartó, a büszke gavallér fog bocsánatot kérni, enni kell, enni kell, fáj a gyomor, Davosban drága a drága, drága nap és Ilonának is kell a pénz... talán felmegy egy barátjához, valaha annyi volt, valaha annyian keresték barátságát, valahol meghivatja magát ebédre.

Mikor ide ért, ellökte magát a ráctól és hazarohant. Bevett két szem morfiumot, - ez még tavalyról maradt, amikor felesége és gyermeke elutazott Davosba, Ilona férjhez ment egy fiatal és tehetségtelen muzsikushoz s ő nem bírt az idegeivel, - a sárgás por lecsillapította, elbágyasztotta s éhes álommal az ágyra dőlt. Két óra tájt felriadt. Fájt a feje, gyomra sajgott, mint egy nagy seb. Nevetség! Csak nem fogok éhen halni! Össze kell szedni a gondolataimat! Rendezek egy hangversenyt, - ugyan, a művész szeszélye! Ki akarta próbálni, hogyan hat a brettlin, jó, hát nem volt comme il faut kirándulás, a gög, a gög! - Jó, hát visszamegyek a brettlire, a szuggesztív fenomén és a liliputi család közé, jó, hát eladom lakásunkat, télikabátomat, de... egy barátjához sietett. Tudta róla, hogy bankja révén az elmúlt hetekben sok pénzt keresett s most biztosan jól él. Barátja éppen ebédnél ült s áradozón beszélt a drágaságról, a megélhetés nehézségeiről. - Látod, ez a darab liba, hogy ne hazudjak, belekerült... - Később megkérdezte, ebédelt-e már, hogy van a felesége s mi van Ilonkával s nem parancsol-e vele tartani? - Köszönöm, - mondta - s bágyadtan egy cigaretta után nyúlt. Hosszas unszolásra elfogadott egy csésze fekete kávé. A harmadik cigaretta után valami ürességet érzett idegeiben, megbillent a széken s ha barátja el nem kapja, lezuhan a szőnyegre. Lefektették a heverőre; üres, riadt álomba merült. Mikor felébredt, észrevette, hogy aggódó barátja egy orvossal tanácskozik. - Túlfeszített idegek... kimerültség... művészet, tetszik tudni... - ilyesfélét hallott, - nem, semmi egyebet, csak egy pohárka konyakot javasolnék. - Ezt meg is kapta. Barátja felemelte fejét s szájába töltötte a konyakot. - Ugyan, ne komédiázzatok, éhes vagyok, három napja nem ettem, adjatok valamit, amibe beleharapjak! - igen, ezt kellene mondani,

mosolygó jókedvvel, tréfásan, de lenyelte a konyakot s egy szót sem szólt. Azt mondta, hazamegy, kipihenni magát s letántorgott a lépcsőn.

Bolondság így tréfálni az étellel, ennek nem lehet jó vége. Szépen, okosan kell csinálni a dolgokat, úgy mint a rendes emberek. Visszamegy a Fekete Macskába, mintha semmi sem történt volna, a műsor úgy is ki van nyomatva, a közönség talán várja, nem, egész biztosan várja, igen, és holnap, holnap elmegy ahhoz a vén csirkefogóhoz, a kiváló Zerkovitz bácsihoz, »Cerkóf úrhoz«, aki tavaly olyan ügyesen rendezte hangversenyeit és holnapra minden rendbe jön. Nem volna jó, ma enni és holnapig várni? A Macska, a füst, a nők, a közönség, ha megint fecseg és fáradt és nem figyel s ő megint megáll és dobban a csellóval, s az igazgató megdicséri, de megfeddi: »az én közönségemet tisztelni kell, művész úr, én abból élek és tudtommal ön is«, mert neki elvei vannak, elvei, teremő Úristen! És hogyan vánszorog el az ember odáig, odáig!

Most egy szűk, sötét és népes uccácskában járt, közel a Dunához, a Ferencvárosban. A Boráros-tér felől sűrű porfelhő gomolygott előre, az ucca minden szemete a levegőben röpködött, a címtáblák lengtek-lobogtak, mint a zászlók, az emberek szeme, szája megtelt porral-piszokkal. Siettek és hangosan beszéltek az emberek. Ezek mind jól vannak lakva? S meg vannak elégedve sorsukkal? Ezeknek nem kielégíthetetlen a gyomruk, lelkük étvágya?

Kis élelmiszeres bolt előtt botorkált éppen abban a percben, amikor annak kirakatában kigyulladt egy éles villanylámpa. Akaratlanul megállott. A kis kirakat díszesen ki volt cifrázva zöld és rózsaszínű, vágott, fodrozott selyempapirossal, rekeszek és polcok voltak benne, lent pedig tiszta, tiszta fehér porcellántányéron a kirakat egyetlen kincse pompázott: három pár, kissé horpadt, kissé barnás színű virsli. Milyen jó volna egy párat, csak egy párat megenni! Mingyárt nyugodtan lehetne gondolkodni sorsunkon!

Kázmér észrevette ekkor, hogy az üzlet homályos mélyéből egy nő tart feléje. Összerezzen s tovább akart sietni, - az első percben szinte félt attól, hogy egy idegen ember kitalálhatja vágyait. Az alacsony, fekete ruhás nő azonban megjelent a nyitott ajtóban s széles, tudatos mosollyal ráköszönt: - Jóestét, Pénzes úr! Látja, ez szép dolog volt...

- Jóestét, kezét csókolom, - dadogott Kázmér - bocsánatot... kérek... - s meg se mozdult, még mindig ott állt a kirakat előtt, szemmel tartva a fonnyadozó húst.

- Hát eszébe jutott a szegény ember is! Pedig azt hittük, hogy amióta híres ember lett magából, megfelejtezett régi barátairól. Mert az úgy szokott lenni, nem igaz? Na de jöjjön beljebb, nincs itt senki, - s hangosan, színtelenül nevetett. Alacsony, sovány nő volt, lehetett úgy harminckét esztendő. Öregedő, nyugtalan, lázadó leány benyomását keltette Kázmérben: hosszú, száraz nyakára, sápadt, nedves ajkaira, nagy petyhüdt szemhéjaira riadtan, szorongva nézett.

- Vera kisasszony? - kérdezte Kázmér elfogódottan.

A kisasszony felnevetett, az ő hangos, színtelen nevetésével. - Bizony, kedves úr, még mindig Vera kisasszony és egyedül! Anyám meghalt, láthatja, és Vera kisasszonyért nem jött el az ő királyfia.

Hogyne, emlékszik: nincs jobb dolga! Diák korában Vera kisasszony anyjánál lakott, hónaposszobában s bizony abban az időben ő volt a kisasszony királyfia.

- No, jöjjön hát be. Várjon, lámpát gyujtok.

Kázmér hangosan nevetett. - Vera kisasszony, kedves, de rég nem láttam! Még mindig olyan csengő, kedves a nevetése, mint valaha volt. Emlékszik? És mondja, kedves, az az egész virslikészlete, ami a kirakatban van? Éppen azon nevettem kint magamban, hogy bejövök és megveszem az egész készletet és itt tüstént maga előtt megeszem! Mit szól ehhez?

- Maga csak az a régi kópé maradt, aki volt. Mindig csak tréfál az emberrel. Azt hiszi, mi nem olvasunk ujságot? Van is szüksége magának a mi szegény kis hurkáinkra. A fele lóhús! Az se friss! Különb vacsorákat eszik maga! Szép dámák közt, igaz-e?

- Már akárhogy is van, nekem nagy kedvem van azokra a virslikre. És nem tréfálok, éhes is vagyok, higgye el. Reggel óta nem ettem.

- Ejnye, Kázmér, azért jött ide, hogy ugrasson a szegénységemmel? Beszéljünk másról. Mikor lesz a legközelebbi hangversenye?

Villany égett már a kis boltban. Hosszú zsinóron lógott a kis lámpa, zöld selyempapírosból készült ernyő fogta körül. Kétoldalt polc állott a falak mentén, a kisasszony a barna kiszolgáló-asztal mögött ült, Kázmért maga elé ültette a bolt közepén. A kisasszony mögött kicsiny, sárga jégszekrény üldögélt, rajta egy halom zöltség gubbasztott s két üres kosár ásítózott, ezek mögött hosszú zöld vászonfüggöny szelte ketté a boltot; a függöny mögött nyilván a kisasszony lakása, valami kis szobácska következett.

A kisasszony csontos gégéje fel-leszaladt száraz nyakán, fáradt nagy barna szemei megcsillantak. - El fogok menni a legközelebbi hangversenyére. Tudja, a zene, az nekem minden. Mert ha én zenét hallok, tudja... látja, ahogy mi most itt ketten ülünk, régi barátok, talán más is, több is voltunk, és oly régen volt, nem igaz, annyi idő elmult és annyi minden, istenem, - csontos, sovány kezével gyors mozdulattal végig simított arcán - emlékszik, Kázmér, amikor mi először ültünk így ketten együtt és még nagyon kicsi és tapasztalatlan leány voltam, maga kérdezni kezdett tőlem sok mindent és szinte kivallatott. Mit szólna, ha most én vállalnám úgy ki magát? Én, magát, he? - és szomorúan nevetett. - Mert én feleltem...

Öregasszony, szürke nagykendőbe bugyolálva, jött a boltba. Lopva kérdezte:

- Kisasszony, nem tetszik egy üveg spiritusz?

- Most nem kell, hagyja.

Az öregasszony Kázmérra vetett egy kérő pillantást.

- Olcsón adom, tessék megvenni. Odaadom két koronáért meg két pár virsliért, - s a kirakat felé bökött. Vera kisasszony odadobott neki egy kétkoronást, aztán kivett a kirakattól két pár virslit s azt is átnyújtotta. A szeszt a jégszekrénybe állította. Kázmér felemelkedett: a fehér tányérból valóban eltűnt két pár, de egy pár még mindig ott virított.

Hét órát harangoznak a közeli téren.

- Látja, így van az, - mondta Vera kisasszony. - Azt hittem, ma dús vacsorám lesz, ezek három pár virslit és főzök magamnak egy kis sárgarépát. De olyan nehéz egy kis spirituszt szerezni, na, elég lesz máma egy pár is. És bezárom a boltot, úgyis hét óra, legalább békében cseveghetünk, jó?

Kázmér gyors mosollyal bólogatott. Hátha ide adja a virsli felét!

- Mindez nagyon jó, - felelt - én úgyis ráérek, csak arra kérem, hogy ne zavartassa magát. Tudom, hogy korán szokott vacsorázni, készítse el szépen a vacsoráját, közben maga vallathat engem. Ma én fogok felelni.

- Ó, az én vacsorám! - kiáltotta ideges, éles sóhajtással a kisasszony. S lehúzta a redőnyt és eloltotta a kirakat lámpáját. - Úgy la! - S megállt Kázmér előtt. - Hát mi ujság, rossz ember? Ó, istenem, milyen bolond az ember! Ha én azt gondolhattam volna tíz évvel ezelőtt, hogy egyszer, ma, így leszünk egymással, két idegen! Milyen bolond voltam akkor!

Kázmér a keze után nyúlt. - Hát gondolt-e rám?

Vera elfordult. - És mit csinál a felesége? - S ideges nevetéssel megrázta fejét.

Rekedt, szenvedélyes hang tört ki Kázmérből. - Melyik? Ez, vagy az, vagy a harmadik, mit gondolsz? Ó, ne gúnyolódjék és ne idegeskedjék, beszéljünk nyugodtan, vagy elmegyek, és, kérem, vacsorázzék, ne zavartassa magát! - Felállt, ledobta magáról télikabátját, mely most már tűrhetetlenül melegítette. Tétovázó mozdulatokkal fel-alá ugrált.

A kisasszony is megfélemedezett magáról. - Hát annyi van, Kázmér, hogy a sok közül egy sincs? Ez az a boldog élet, amelyről álmodott?

- Boldogság!... Egyék kérem, ne zavartassa - - - aztán beszélgetünk és - - , a kirakathoz nyúlt, felemelte a tányért a virslivel és az asztalra dobta. - Főzze meg magának, mert istenbizony megeszem.

- Én nem így vagyok éhes, Kázmér, bennem itt van az éhség, itt, itt! - s a szívére ütött kétszer egymásután.

Kázmér rekedten nevetett, rikácsolt. - A szív, mi? - egy pillanatig bambán maga elé nézett: menjen?, maradjon? Az asztalhoz lépett, habozva megérintette a virslit, visszajuttatta, körülnézett, - igen, itt van ez a kis szív, éhes talán, etessük meg előbb, adjunk neki enni a mi szívünkéből, a mi életünkéből, azután talán majd mi is jóllakhatunk virslivel és répával.

És síma, hízelgő mozdulattal átkarolta a leány derekát s legmelegebb, legrezgőbb hangjával ráhajolt. Ajkát, arcát fagyos, gúnyos mosoly torzította.

- Így van az, kis Vera, akinek sok van, annak egy sincs. Nincs nekem senkim, semmim. Életemet elpredáltam, művészetemet elvesztettem, sokat, mindenkit akartam szeretni s ma már senkit se szeretek, asszonyt se, a muzsikámat se. - Zenélt, orgonázott a hangjával, el akarta kábítani, meg akarta fojtani a leányt szeme nézésével, hangja áradásával s jól tudta, hogy egy pár virsliért. - Így jutott ma este maga az eszembe, kis Vera.

- Ó, én mindig erre a napra vágytam. - Kacéran felnevetett s kihúzta magát a férfi karjaiból. - És mégse tudok hinni magának.

Kázmér utána ugrott s karjaiba zárta. Mint egy éhes ragadozó állat, úgy tartotta a melléhez szorítva s fejével, lihegő, nyitott szájával ráhajolt, mintha agyába akarná vágni fogait, hogy a vérért szívja, velejét habzsolja.

- A pénz, Vera, a pénz! Az ölt meg engem is. A szerelem is pénz, a művészet is pénz. Mindenki pénz kell, mindenért pénzt adnak s végül mindent pénzért kell csinálni. A csók előtt pénz van, a csók után pénz, a muzsikát is pénzzel mérik. A pénzt kell megölni, Vera, vagy mi pusztulunk el. Tudja, hova züllöttem? A brettlire. Mert pénz kellett! Kellett a pénz! Az egyik asszony beteg, a gyerek is beteg, Davosban drága a drága, drága nap! A másíknak is kell a pénz, mert megígértük s azt akarjuk, hogy szép legyen és jól éljen és bennünk dagad az az átkozott büszkeség, és mi is éhesek vagyunk, Vera, éhesek, nagy a gyomor, enni kell... mert gyilkolunk vagy felfordulunk, és Vera, hogy lehet muzsikálni magunknak, Istennek vagy az angyaloknak vagy aki meg tudná hallani, de hogy lehet muzsikálni, ha éhesek vagyunk és kell a pénz, mindennap ennyi és ennyi, pontosan! És kiálltam a brettlire. Minden este leültem a füstben, lármában, porosan, gyűrötten, örvöngve, a pincér hordta az ételt, a főúrnak fizettek,

szaftos edények csörrentek meg arcom előtt és én odatettem azt a szent muzsikát és játszottam nekik valami hazugot, mulattattam őket, mert a pénzük kellett, és most is ott kellene lennem!

Talán most már elég is lesz? Talán már eleget fizettem egy pár virsliért? Talán most már szólni se, kérni se kellene, csak átnyúlni így a vállán s felhabzsolni ezt a karcsú, kíváncsú húshengert? S utána, borraivalóul, még egy kevés vért adni, még egy kis szenvedélyt árasztani...

De a leány megszólalt: - Ma nem megy el, úgy-e, ma velem marad? Várjon, itt olyan idegen, menjünk be az én kis kamrácskámba, ott jobb lesz, beszélgethetünk. - S már el is oltotta itt a villanyt, félrerántotta a függönyt s eltűnt a sötétben, maga után húzva a férfit: a virsli ott maradt.

Kázmér rávetette magát.

- Istenem, megfojt, ne szorítson - -

- A kedvességgemmel, a bánatommal, Vera! Oly jól esik beszélni, Vera, és maga úgy hallgat, mint az életem, sohasem ad feleletet, kis szimbólum maga, kis hideg, öreg szimbólum, drága.

- Öreg! - -

- Az élet, úgy értem, és - - -

Éles kattanás hallatszott, Vera dühösen felcsavarta a villanyt s leült az ágyra, mely éles zöld szövettel volt betéve.

Kázmér mellette termett és átölelte. - Édes, hát haragszol? Gyerekem. Azt akarod, hogy dícsérjelek, magasztaljalak, - (Fizetni kell! Fizetni kell a virsliért, semmit se kapunk ingyen! -) - hát mondhatok-e többet, minthogy itt vagyok, veled vagyok s te maradtál nekem egyedül az egész nagy világból? Ó, ha én még énekelni tudnék! Nem zengenék-e forró májusi dalt a szemedről, melynél nincs érettebb, okosabb, megértőbb szem, ajkadról, melynél nincs pirosabb, drágább, drága, karcsú derekról és a szívedről, hű forró szívedről, a kis éhesről, aki enni akar, ó, hát itt vagyok, egyen meg engem, boldog leszek! - S kimerülten az ölébe ejtette fejét. (- Udvarolnom kell, szeretnem kell, másképp semmit sem ad az a kis, gonosz, örült szív -).

Vera már forrott. Sovány, keskeny, ráncosodó arca lángokban égett, nagy gyűrött pillái fáradtan pislákoltak. Szórakozottan babrált a férfi hajában s arra gondolt, hogy higgyen-e e szavaknak s érdemes-e egy éjszaka kábultságáért elvesztenie minden álmát, reményét? Ez a férfi egyszer már elhagyta, - még egyszer csalódjék, s anélkül, hogy néhány órai kínlódtatással meg se fizessen a múltért? Nem, művész úr, ma várnia kell!

Lehajolt a férfira s már kacéran, tudatosan mosolyogva megcsókolta. - Te vagy nekem, egyedül! - S utálat, dühös undor rázta meg testét. - (Milyen idegen a szája, de csókolnom kell -) - Ó ne vidd el a szádat hagyd itt nekem örökké! (- Milyen csontos, milyen száraz! -) Minden csókod növeli szomjúságomat.

Vera mosolygott. - Én is szomjas vagyok, - rebegte cserepes ajkaival, de még tudatosan mosolygott - hozz egy pohár vizet.

Kázmér felordított. - Ó, minek a víz, itt a szájam, minden csepp vérem, vele csillapítsd szomjodat. És egyél valamit, majd aztán tovább beszélünk és álmainkat...

- Mondtam már, nekem a szívem éhes.

Kázmér rávetette magát. - Hát itt van a szívem, edd, itt van a vérem, edd, itt van desszertnek az agyam, kend fel kenyeredre, ó, miket beszélek, drága, de ha végre megtalálalak és elvesztem eszemet, látod és - -

- Én is...

A leány valósággal elalélt a karjai közt. Elterült az ágyon, szemeit lehúnyta, karjai lelógtak, nedves, kipirult ajkairól szótlan megadás vibrált.

- Oltsa el - -

Kázmér gépiesen engedelmeskedett. Mikor azonban elkattant a villany, riadtan megállt. Most mi lesz? Szerelem, csók, ölelés? Ez az aszott, éhes élet s az ő gyomra, feje... Micsoda útálat! Micsoda szörnyű kegyetlenség! Ennyit, ennyi kincset kell fizetni egy pár aszott virsliért annak az öreg kis szimbólumnak, ami az élet?

- Egy kis vizet, Kázmér...

- Ó, igen! - ordította s kiugrott a boltba. Felcsavarta a villanyt. Vizet nem látott, de meglátta a spirituszos üveget, őrvongve nevetett, fogaival kitepte dugóját s egy poharat megtöltött a szeszből. Visszarohant a szobába, - a zöld függönyön át halványan szűrődött be a fény - felrántotta az öreg leány fejét és fogaihoz koccintva a poharat, belézúdította. Vera sikoltva, iszonyodva lökte el magától. - Kázmér, ez ez - -

- Ez! Ez! - ordította Kázmér. - Ezt idd, vénkisasszony, kis bestia!

A leány felsikoltott, fel akart ugrani, Kázmér átfogta mindkét kezével sovány, száraz nyakát s letépte. Kétségbeesetten, könyörgőn kidülledt szemeket látott egy pillanatra, vonagló, hangtalan száját, később valami cérnavékony, elégedetlen hörgést hallott, s már vége volt. Most egyszerre olyan nehéz volt tartani az elnémult testet, szépen le kellett fektetni az ágyra, az összegyűrt éleszöld szövetre.

Ez a tanácstalan másodperc is elröppent, Kázmér észbe kapott, valami új, megnyugtató összefüggést sejtett meg a dolgok között, hangosan felnevetett, visszasietett a boltba, megragadta a pompázó, friss illatos virslit, szájába gyömszölte s két harapással lenyelte. Aztán a répának esett, a zöld leveleket letépte, s a vastag törzseket szájába tömte.

- Valamit tenni kell, valamit tenni kell, - mondta közben s dacosan, büszkén felvetette fejét. - Nem fogok így tovább élni, új lendületet adok sorsomnak. - Hangosan nevetgélt. Megszomjazott. Ez felbőszítette. Meglátta a szeszespalackot, tartalmát kiöntötte az asztalra s egy gyufaszállal meg akarta gyújtani. A gyufa elaludt, ez megvadította. Felfordította az asztalt és összetörte, a kihullott asztallábbal szétverte a polcokat.

Hangosan nevetett, úgy érezte, hogy diadalmaskodott. Éhsége elmúlt, ez derűssé tette. Hóna alá kapott egy marék répát, eloltotta a villanyt, felhúzta a redőnyt s kilépett az uccára. A poros szél hátbakapta s gyors léptekre indította. Hősnek érezte magát. Diadalmasan nézett a húnorgó gázlámpákra, megsemmisítőn nézett fel a házakra, méltó társait látta a csillagokban s kereste a kihalt, piszkos uccán ellenfelét, aki szembejön vele s akit ő letipor. - Ma ismét sikerem volt, - mondta hangosan - megyek és megsürgönyzöm.

Dalolt.

MADAME STEIN.

Ebédemet elköltöttem s szórakozottan forgattam a borospoharat. Azon tűnődtem, mivel fogom eltölteni mai délutánomat. Enyhe áprilisi nap volt, az éjszakai eső meglangyosította a levegőt, a citromsárga napsugarak nyugalmat és derűt öntöttek szét a városra. A napi robot elvégzése után ma sehogysem volt kedvem semmiféle munkához, komolyabb időtöltéshez. Azon gondolkodtam, hogy nagyobb sétát fogok tenni, de még nem tudtam eldönteni, hova induljak, amikor megszólalt a szomszéd szobában a telefon.

Kedves jó barátom, Medgyes Ferenc keresett s egy nagyon furcsa kirándulásra hívott meg. A temetőbe. Temetésre. Azt mondotta, hogy lelke mélyéig meghatott, majdnem feldúlt hangulatban feltétlenül szüksége van rám, beszélnie kell velem, s hogy egy nagyon kedves, nagyon érdekes emberről fogok hallani. Csak jöjjek, vár rám, értem jön kocsijával. Beleegyeztem a kirándulásba s rögtön hozzáálltam öltözékem összeállításához.

Medgyes Ferihez évek óta tartó meleg barátság fűz. Szeretem és becsülöm ezt a harmincnégyéves tiszta életű, mosolygó és komoly férfit, aki mindig távol tudta tartani magát a megalázó helyzetektől, a robotos munkától, a kenyér és becsvágy tülekedéseitől, a lármás szenvedélyektől s mindig egyedül is úri tartózkodással élt, anélkül, hogy valaha is egy rossz perce, egy kétértelmű megjegyzése, egyetlen fájó utána nézése lett volna asszony, hivatal, elismerés, kitüntetés, pénz vagy akárminek az elmulasztása miatt, ami pedig mind kijuthatott volna tehetségének, erejének és szeretetreméltó becsületességének. Volt egy kis földje, családi birtoka Szabolcsban, azt tartotta és őrizte, ennél többre nem vágyott, ennél többnek nem érezte szükségét. Keveset dolgozott, sokat gondolkodott és mosolygott. Harmincesztendő lehetett, amikor hosszas gondolkodás után megházasodott, de úgy látszik, ez volt életének egyetlen olyan cselekedete, amelyet nem tekintett át teljesen. A pesti asszonyból, akivel sok nevetés közt, fiatalos lendülettel összekerült, félesztendei komor együttélés után kissé melankolikus mosollyal elvált.

Ezek a dolgok jártak eszemben s már azon kezdtem el tűnődni, hogy mit kereshet a temetőben ez a világos fejű ember, aki legfeljebb kötelességteljesítést láthat az ilyen szertartásokban s hogy mi történhetett vele, ami majdnem feldúlta nyugalma, amikor már meg is szólalt az előszobában a csengő s a hármaskörű sívítás az ő megérkezését jelezte. Lementünk, szó nélkül beültünk kocsijába s elindultunk a temető felé.

Szivarra gyújtottunk s kényelmesen elhelyezkedtünk. A kocsi puhán siklott az egyenetlen kőkockákon, a szivar száraz és illatos volt, az ebédutáni ernyedtségben jólesett a langyos áprilisi szellő, mely kocsinknak futott s körültáncolta arcunkat.

- Kérlek szépen, - szólalt meg csendesen és álmodozón barátom, amikor befordultunk a körútra, - ez a legkedvesebb, legszebb és legfinomabb eset, amit én egész életemben láttam, hallottam vagy olvastam. Van benne szerelem is, halál is, most megyünk a temetésre, és mégis, ennél derűsebb, ennél tisztább, ennél harmonikusabb még nem volt soha, soha.

Ránéztem.

- Ne csodálkozz, ez nem holmi túlzás, ez nyugodt megállapítás. Kérlek szépen... hol is kezdjem? Egy bolondsággal. Mi van ma? Szerda. Kérlek szépen, vasárnap délután dolgom volt egy úrral, az egyik dunaparti kávéházban adtunk találkozót egymásnak. Valamivel korábban érkeztem oda s leültem az egyik sarokasztalhoz az ablak mellett. Kora délután volt, valamivel négy óra előtt, a szép tavaszi napon már szállingóztak a korzón a vasárnapi sétálók. De még elég üres volt a part, olyan üres, mint a Duna, melyen csak egy propeller kelt át délutáni lustasággal. A zöldelő budai hegyoldalt nézegettem, amikor egyszerre csak érzem,

hogy valaki néz engem az ablakon át. Odapillantok. Egy hölgy mosolyog rám. Ott állt az ablak előtt és néz és mosolyog. Mit gondolsz, ki volt?

Vállat vontam. - Nem tudom.

- Találd ki!

Gondolkodtam, de semmi sem jutott az eszembe. Barátom nevetett s már meg akart szólalni, amikor valami hirtelen sugallatban felkiáltottam: - Az Erzsí!

- Honnét tudod?

- Ő volt?

- Ő. Három év óta nem láttam. Amikor befejeződött a válóper s mindent békésen elintéztünk, elbúcsúztunk egymástól s bár sokszor feljöttem Pestre és néha megfordultam azokban a városokban is, ahol ő éppen tartózkodott, soha nem hozott össze minket a véletlen még egy futó pillanatra sem. És most, képzeld el, én ott ülök a kávéházban, ő arra megy a Dunaparton, meglát engem, odajön s mint régi kedves ismerőst, mosolyogva üdvözl. Én, természetesen, meghajoltam ültömben, mosolyogva és tisztelettel köszöntöttem, amire ő a világ legtermészetesebb gesztusával, besiet az uccáról, egyenesen az asztalomhoz jön, kezét nyújt s helyet foglal velem szemben.

- Ami most következik, nem érthető meg könnyen. Azok, akik akaratuk ellenére vagy akaratuk teljes beleegyezésével, kisebb-nagyobb szerepeket engednek életükben az impresszióknak, minden csodálkozás nélkül hallgatnák meg a történeteket. Te is ezek közé tartozol, azt hiszem. Te meg fogsz érteni. Hogy rövid legyek, az történt, hogy Erzsível elkezdtünk beszélgetni, majd mikor megtudta, hogy várok valakit, akivel dolgom van, nevetve, de érezhetően nagyon mély és erős kívánsággal arra kért, hogy én, akit ő mindig nagyon óvatos és nagyon elővigyázatos nyárszolgárnak csúfolt, legyek ez egyszer »könnyelmű és előkelő« s hagyjam ott a kávéházat, mintha ott sem lettem volna. Persze vele együtt. Folyton mosolygott és nevetett, egyre azt hajtogatta, hogy már oly régóta nem látott s oly sokat gondolt rám s oly sok, oly kimondhatatlanul sok mondanivalója van számomra. »Már nem bírom magamban tartani a titkot«, - ezt mondta, nevetve, ötször is.

- A kérés mulattatott s én teljesítettem. Határozottan állítom, hogy sem akkor, sem az elkövetkező órák alatt nem éreztem szerelmet Erzsí iránt. Csak valahogy egy kicsit felvillanyozott az ő jókedve és aranyos melegsége s valahogy kedvet kaptam ehhez a váratlan beszélgetéshez. Mert beszélgettünk, azaz inkább ő beszélt, én csak bólogattam s melegekedtem. Amiről legtöbbet mesélt, én már jóideje értesültem; tudtam, hogy alig egy esztendővel a mi elválásunk után újra férjhez ment egy nálam valamivel idősebb, dúsgazdag bankár vette el feleségül. Valami pajtáskodó, egyszerű baráti, kicsit évődő hangon csevegtünk erről az új házasságról. - Szereti az urát? - kérdeztem én. - Nem, - felelte ő, - de nem csalom meg. - Miért mondja ezt? Nem is kérdeztem, - Azért, - mondta ő, - mert magát meg tudtam volna csalni, ezt az embert nem. Magát meg tudtam volna csalni, mert magát szerettem, (ne legyen rá büszke, ma már nem szeretem), de ezt az embert nem tudom megcsalni, mert ezt nem szeretem, s mert nem szeretem, kötelességeket érzek vele szemben. - Asszonylogika... - dörmögtem én. - Erzsí a szemembe nevetett. - Becsületes felfogás, - mondotta. - A maga szerelme nem adott nekem egy pillanatnyi nyugalmat sem. Folyton háborogtam, folyton rettegettem, állandó tűzben és izgalomban éltem. Ha ilyen folytonos lázak és vajadások közben, ha a nagy szerelemnek egy ilyen kötél-táncos produkciója közben az asszony megcsúszik s egy pillanatra elszedül, ez csalás ugyan s mégsem az. *De facto* csalás, pedig csak az idegek káprázata és szerintem a hűségben, a ragaszkodásban, a szerelemben semmi kár sem esik. Látja, ez rossz volt, de nagyon szép volt, utólag megmondhatom. Most nincs ilyen lázas, zaklatott életem. Most szépen, csendesen, nyugodtan, rendesen élek, előkelő gazdag asszony vagyok s e csendes és

nyugodt életért kötelességeket érzek azzal a derék, tisztességes munkásemberrel szemben, aki nekem mindezt megadja és biztosítja. Nem hiszi? - s a szemembe nevetett.

- Nem, - szóltam én most a kocsiban s barátomra nevettem. Feri rámnézett, hosszan, zavartan, aztán lehajtotta fejét s csendes mosollyal így szólt:

- Én sem...

Elhallgatott s többször egymásután a szivarjára vert.

- Szóval? - kérdeztem.

Barátom felvetette fejét. Sóhajtott.

- Igazad van - folytatta. - Már megint egy illuziót akartam szerkeszteni magamnak. Elég az hozzá, hogy így sétáltunk majdnem két óra hosszat. Nem néztük az uccákat, lementünk a rakodópartra, befordultunk elhagyott uccácskákba s egy-egy parkban gondtalanul megálltunk s nézegettük egymást, ő egy barátnőjéhez indult, de most már, hogy engem is elcsábított dolgomtól; lemondott látogatásáról. Közben engem is vallatott. Én, persze, keveset tudtam mondani magamról, azt a keveset azonban minden meggondolás nélkül előadtam, mint egy jóbarátnak. Nem hitt szavaimnak. Egyre azt hangoztatta, hogy még ma sem tudja megérteni, miért váltam el tőle. Kifejtette, hogy ma is és mindig is abban a szent meggyőződésben fog élni, hogy megszerettem valakit s egy más asszony kedvéért hagytam el. Azt akarta bebizonyítani, hogy a puritánság és szenvedélytelenség nálam csak álarc, mely mögött egy kielégíthetetlen kéjenc és asszonycsábító tobzódik. Felszólított, hogy mondjam el kalandjaimat, beszéljek a nőkről, akiket behálóztam és faképnél hagytam s akiknek számát három esztendő alatt ő legalább tízre becsüli. Kinevettem, ő engem nevetett ki... Így mult el a délután. A tavaszi fény megfakult a levegőben, érezni lehetett az este közeledtét. A ráncboruló homály ábrándossá tette Erzsit. Hirtelen azt kérdezte: szeretem-e? - Nem, - mondtam őszintén s megismételtem: - nem. - Ő melankolikusan nevetett s azt kérdezte: szerettem-e valaha is? - Becsületesen megvallottam, hogy annak idején, a házasságunk előtt, szerelmes voltam belé. Ekkor a mi megismerkedésünkről kezdett el ábrándozni. Részleteket mondott el, szavakat idézett, elröppent suttogásokat lehelt arcomba, régi ígéreteken és felkiáltásokon mosolygott s emlékünél melegedett.

- Itt meg kell neked mondanom valamit, amit te nem tudsz. Házasságunk előtt mi már ismertük egymást, gyakran találkoztunk egy kedves és meleg fészekben, Madame Stein lakásán. Mi s összes látogatói csak így hívtuk: Madame Stein, s meg fogod látni, hogy ezt a megkülönböztető elnevezést teljesen megérdemelte. Madame Steint én már több mint három esztendeje nem láttam. Véletlenül ismertem meg egy barátom révén, aki gyakori kalandjai miatt számtalanszor igénybe vette szíves szolgálatait, így kerültem el hozzá én is Erzsivel, amikor megpattanásig feszítette már idegeinket a vágy és szerelem. Ez az öreg asszony példátlanul állt a maga metierjében. Az a finomság, az a szépség, az a halk megértés és finom diszkréció, amivel ez a hölgy a dolgait rendezte, egyszerűen feledhetetlen. Képzeld el... azt te nem is tudod elképzelni, ha nem láttad, hiszen, ha látta is az ember, azt hitte, hogy képzelődik. Alacsony, sovány, barna hölgy volt Madame Stein; amikor én megismertem, már közel lehetett a hatvanadik évéhez, de nagyítóval sem fedezhettél volna fel rajta egy ősz hajszálat, egy vigyorgó ráncot, egy foghíjas lyukat a szájában, egy gyűrődést a nyakán, vagy bármit, érted? bármit, ami az öregségre, a csúf, a gúnyos, a sokak szemében elviselhetetlen öregségre emlékeztetett volna. A festéknek és zománcnak, a piperének és kozmetikának, az illatnak és színnek olyan finom és művészi, olyan legmagasabb fokon álló tudása volt ez az asszony, ami Pesten majdnem ritkaság. Ha kicsit messzibbről nézed, azt hiszed, hogy egy tizenhétéves leány van előtted, csak ha sárguló és megtörő szemét, bölcsen és mélyen mosolygó száját, bűgő hangjának néha elfáradó rezdüléseit és meghalkuló árnyalatait figyeled, veszed észre,

hogy már nem mai gyerekek állasz szemben. Karcsú és sovány volt, ízléses és gyöngéd, halk mozgású és rendkívül értelmes tekintetű. És hogy hogyan értett a dolgához!... Ha minden asszony így értene a rábízott és elvállalt szerelemhez, sokkal, sokkal kevesebb volna a boldogtalan házasság. Melegség, megértés, csupa kultúra és ízlés, nem; valóságos művészet volt az a három szoba, melyet előkelő vendégei rendelkezésére bocsájtott. A szőnyegek, a bútorok, a színek és fények és illatok, a posztók és selymek olyan művészi elrendezése volt a szerelemnek ez a meleg és otthonos fészke, hogy számos viszony csak azért tartott annyi ideig, mert ez volt a melegágya. És Madame Stein úgy járt-kelt ebben a finom kertben, mint egy tudós papnő, mint egy ihletett költő. Ismerte az embereit, anélkül, hogy kikérdezte volna őket, meglátta a hajlamokat és szokásokat anélkül, hogy kíváncsi lett volna, meghallotta a vágyak titkos zenéjét, a félve elgondolt kívánságokat, az idegek leheletnyi rezdüléseit, anélkül, hogy ő maga látható és hallható lett volna. Orvos volt, a szerelem betegségének orvosa, pap volt, a szerelmi istentisztelet papnője, tudós volt, a szerelem nehéz tudományának tanára, költő volt és zenész, a szerelem költője és muzsikusa. Úgy fogadta az embereket, kik hozzá fordultak, mint gyermekeket, kiket hallatlan bajba sodort könnyelműségük, mint beteget, kiknek gondos és gyöngéd ápolásra van szükségük, mint hívőket, akik hinni, áldozni, erősödni járnak hozzá. Páratlan és feledhetetlen asszony.

- És most képzeld el, Erzsinek mindez eszébe jutott és Erzs mindezt nékem is eszembe juttatta. S egyszerre csak megálltunk az Országház alatt s egymást félbeszakítva és túlkiáltva emlékeztünk, emlékeztünk Madame Steinről. Amikor pedig már jól benne voltunk, Erzs asszony egyszerre csak megfogja a kezemet, közel hajol hozzám s így szól: - Látogassuk meg Madame Steint. - Meghökkenem. Hebegtem. De az asszony valami egészen meleg és édesbús hangon úgy, ahogy csak a hirtelen vérellátott asszonyi torkok tudnak beszélni, kérlelni kezdett, hogy nem gondol semmire. Hogy éppen ő volna az, aki mindent megakadályozna. Hogy nincs szükség az én korrektségemre. Mert csak arról van szó, hogy leülünk ebben a drága fészekben, ahol oly boldog és szép órákat élünk át, leülünk egy félóra s megiszunk egy pohár pezsgőt az emlékek megnemesedett aszújából. Aztán szépen elmegyünk s elbúcsúzunk megint jó pár esztendőre, vagy talán örökre. Mit gondolsz, mit tettem?

- Nehéz eset, - sóhajtottam, de hirtelen elállott a lélegzetem.

Feri bólintott.

Én megragadtam a kezét. - S Erzs meghalt Madame Stein lakásán?

Barátom rámnézett s búsan elmosolyodott. - Várj csak, - mondotta. - Telefonáltam egy kávéházba Steinnének, azt a választ kaptam, hogy lakása rendelkezésünkre áll. Kocsiba ültünk. Erzs megfogta a kezemet és szívéhez szorította. Azt mondotta, úgy dobog, mint ahogy kalapált, amikor először ültünk így kocsiban. Elhittem neki, mert az én idegeim is sajátságos bódulatban reszkettek. Most már alig találtunk szavakat.

- Egy félóra alatt megérkeztünk. Madame Stein ajtót nyitott, meghajolt s az ő örvendező és okos mosolyával ránkmosolygott. Nem változott meg semmit. Megkérdeztem tőle, hogy van. Mosolygott. Mindig azt mondta, hogy kitünően érzi magát s mindig bejelentette, hogy ép a mai napon váratlan nagy örömök érték. Ezeket az örömeket azonban sohasem részletezte. Úgy látszik, az volt előtte a fontos, hogy egészségesnek, jókedvűnek, örvendezőnek tartsák és semmiféle betegség vagy bánat jele ne zavarja a szerelmeseket, akik örömet akarnak találni házában. Erzsit bekísértem a szobába, én meg kimentem Madame Steinhez s elintézttem vele a pénzügyi dolgokat. Nagyon bölcs asszony volt Madame Stein... Azután kezét fogtunk, puha, csontos kis keze volt, egymásra mosolyogtunk, - annyi minden megértő kérdés és természetes felelet volt ebben a pillanatnyi tekintetében... - s ő nesztelenül kisurrant a szobájába.

- A vázában harmatos piros rózsák díszlettek, az én kedves virágjaim, a heverő szerényen párázta az én parfümömöt, hogy honnan teremtetted elő az én virágjaimat, hogy hogyan emlékezett vissza az én parfümömre, máig sem tudom s azt hiszem, örökké titok marad előttem. Az asszony színéről és virágjairól most nem tudott gondoskodni, hiszen nem tudta, kivel jövök. Azt, úgy-e, tudod, hogy nem tudtunk okosak lenni? Nem, hiába... Kilenc óra volt, amikor még egyszer megcsókoltuk egymást, nevetve, szégyenkezve, szemünket lesütve s távozni készültünk. Jó másfél órát tölthettünk ott. A szokás az volt, hogy észrevétlenül távoznak a látogatók. Már a sötét előszobában állottunk, amikor Erzsinek abban a szentimentális bolond hangulatban egy furcsa ötlete támadt. El akart búcsúzni Madame Steintől. Azt mondta, hogy megköszöni neki, ő megcsókolja a kezét, hálából, amiért van, amiért él, amiért egy órára visszaadott engem neki. Ilyen az asszony. Nem tágított, azt mondta, inkább ott marad és sohasem megy többé vissza az urához. Engedtem, talán nem is ellenkeztem. Ilyen a férfi.

- Felcsavartam a villanyt s bekopogtam azon az ajtón, amelyen át Madame Stein mindig el szokott tűnni. Háromszor is kopogtam, nem kaptam választ. Végül Erzsike benyitott. Egyszerű és szegényes szobába léptünk, a villany égett. Hosszú és szűk kis szoba volt, ágygal, kopott dívánnyal, egy-két töredező székkal és barna szekrénnel. A villanylámpa csupasz dróton lógott s olyan konyhai lapos zöld ernyője volt. Nagy tisztaság és nagyon szegényes egyszerűség. A bordószínű, repedezett díványon pedig ott feküdt Madame Stein. Mindkét keze a szívére pihent s mindkét kezében egy szál élő friss rózsát szorongatott. Feje kissé félre hajlott, szeme és szája kissé nyitva volt, mintha bágyadtan mosolyogna, de semmi más elváltozás nem látszott rajta. Ajka piros volt, arca nyugodt és tiszta... Barátom, mit tud a festék!

- Megszólítottuk. Nem felelt. Ösztönszerűen rosszat sejtettünk s megfogtuk a kezét. Hideg volt és élettelen. A rózsák lehullottak a rongyos szőnyegre. Meghalt. Előkészítette utoljára a fészkét, rózsát hozott és parfümöt szórt szét, egyéniségemhez és hangulatomhoz illő függönyöket és selymeket tett a benső szobákba s mialatt mi... azalatt ő itt meghalt. Most elképzelheted, hogyan álltunk mi ott ketten.

- Erzsike nem akarta elhinni, hogy Madame Stein halott, egyre azt hajtogatta, hogy talán csak rosszul volt s elájult. Én elég halottat láttam a harctéren, most már mingyárt felismerem, ha betoppan. Mit lehetett tenni? Búcsút vettünk tőle s letámolyogtunk a lépcsőn. A házmesterhez beszéltem, hogy Madame Stein rosszul van, nézzen utána, mi pedig elsieltünk s gyorsan kocsiba ültünk.

Kocsink most fordult be a Köztemető-útra. Barátom mélyen sóhajtott, majd gyorsan így folytatta:

- Madame Stein meghalt. Azóta érdeklődtem s megtudtam, hogy már esztendő óta beteg. Szívbeteg volt, a szíve ölte meg, hirtelen. Mialatt mi... Soha nem panaszkodott senkinek! Orvos járt hozzá. Kezeltette magát, de egyetlen látogatójának sem említette, hogy beteg. Zavarta volna a szerelmet, biztosan így gondolta. Talán igaza is volt. Megtudtam, hogy nincs senkije. Se rokona, se barátja. Egyedül élt, elhagyottan s büszke tartózkodással nem érintkezett senkivel. Erzsike üzent, hogy menjünk ki a temetésére. Így mondta: megérdemli. Nem lesz ott senki sem. Háládatlan a világ. Legyünk legalább mi ott, legyen legalább három ember, aki elkíséri utolsó útjára.

Megnéztem az órát. - Hány órakor van a temetés?

- Félnégykor.

- Már el is múlt öt perccel.

Barátom rászólt a kocsisra, hogy hajtson gyorsabban. Egy-két perc múlva kocsink megállott a temető kapuja előtt.

- Valami nagy temetés is lehet most, - szólottam, a számos magánfogatra, kétlovas hintóra s automobilra mutatva.

- Úgy látszik.

A ravatalosház elé siettünk. Itt is számos kocsi és automobil állott. Feri megállt s körülnézett.

- Talán még korán is érkezünk, - szólt, - ez a nagy temetés nyilván még előtte van.

Felmentünk a lépcsőn. Nem jutottunk el a ravatalhoz, mert az ajtóban számos úr és hölgy állott. Csupa jól öltözött férfi és elegáns gyászfátyolos hölgy. Parfőm s virágillat szálldosott a meleg tavaszi levegőben. Hajlongtunk, nézegettünk, meg akartuk állapítani, kit temetnek. Ebben a pillanatban egy hölgy, aki beljebb az ajtónál állott, kémlelve hátrafordult. Erzszi asszony volt. Odajött hozzánk. Szótlanul kezét fogtunk. A szemünkkel kérdeztünk. Igen, - mondták az asszony ragyogó szemei.

A hölgyek sűrűn lefátyolozva arcukat, az urak szemükre húzva kalapjukat, mindnyájan sötét ruhában, tisztes távolságban egymástól, ott álltak a koporsó körül és diszkréten meghajtván fejüket, hallgatták a prédikációt. A koporsó teli volt virággal és koszorúval. Rózsa, sok-sok rózsza és fehér liliom és nárcisz, meg viola. Mindenki a kedves virágját küldte el. Erzszi asszony egy csokor jó piros rózsát tartott a kezében.

Madame Stein vendégei néma csendben búcsúztak halottjuktól. De időnként meglepődve pillantott egymásra a sok ismeretlen úr és hölgy.

IDILL.

1.

Az este korán feküdtek le. A férfi fáradt volt, az asszony színházba akart menni: egy régi operettet játszottak, azt szerette volna megnézni.

- Tudod, medve, ez az az operett, amiben az a galopp van: tam, tam, taratatamtam, taratata-tamtam...! Kis medve, figyelj ide: az összes istenek kiugranak a színpadra, összefogóznak és ezt a galoppot lejtik. Az ember fel szeretne ugrani a helyéről és velük táncolni. Te nem akarsz örülni, sohasem?

- Majd holnap, - ásított Kova Albert és az ágy felé pillantott.

- Miért nem ma?

- Ma sok bajom volt. Az állásom, a kinevezés... egy kis pénzt is szereztem...

Az asszony kicsiny, zöld szemei összehúzódtak.

- Mégis mi történt?

- Majd holnap. Nem is szeretek rágondolni.

A férfi ledobta magáról ruháit és izzadt testére felhúzta a hálóinget. Világoskék pettyek voltak a gyűrött hálóingen és a gombok hiányoztak róla; a férfi vastag nyaka, vörös melle és gömbölyödő hasa kidomborodott. Elfordult az asszony ágyától és horkoló álomba esett. Hilda asszony megállt az ágya előtt és vastag, tompa nyelvét bosszúsan kiöltötte rá. Aztán meggyújtotta a villanyt az éjjeli szekrényen és egy detektívregényt kezdett olvasni. Egy negyedóra múlva rászólt az ura:

- Elolthatnád, kérlek, azt a lámpát.

Hilda asszony szó nélkül lecsavarta a villanyt és fejére húzta a paplant. Arra gondolt, hogy így kell-e az embernek élnie? Arra gondolt: jól van-e az, hogy mikor az egyik lassan jár, a másiknak is lassan kell járnia; hogy mikor az egyik alszik, a másiknak is aludnia kell; hogy mikor az egyik fáradt és bosszús, a másiknak is fáradtságot kell színlelnie... Azután elaludt és ő is horkolni kezdett.

Hét órakor reggel a férfi már felébredt és felesége felé fordult. Hunyorgott és mosolygott. Tudta, hogy az asszony nem szép s néhány hónap óta azt is tudta, hogy már nem kíváncsi. Most visszaemlékezett: mindig is kevésnek tartotta az asszony haját és kicsinynek a keblét; dús, őserdős hajra és gazdag, anyás mellekre vágyott már gyerekkorában. A gömbölyű nagy szemeket is szerette, - csókolás közben mindig megfelejtkezni igyekezett az asszony kicsiny, zsírpárnák közé rejtett zöld szemeiről. Az ívelt és érzéki száj azonban kedvére volt s a vastag, izmos nyak, a paplanon átlihegő, szélesívvű öl ingerét most is kellemesen érezte. A csukló zsíros gömbölyedségét nem szerette, de a hirtelen megizmosodó újjakkal jól esett játszázdognia, - s vastag vörös kezét - medvemancsát, mint az asszony szokta nevezni - kinyújtotta az asszony ujjai felé.

Hilda asszony meg sem moccant, úgy mormolta:

- Hagyj...

Jólesett bosszút állnia a tegnapi estéért.

A férfi közelebb húzódott, a két ágy megreccsent.

- Kis fecske, szép fecske, már megint rossz vagy?

Az asszony szétmorzsolta az álom utolsó édes ízét húsos ajkain s hirtelen engedékeny lett: odanyújtotta erős, gömbölyű karját, melyet a férfi mindig szeretett végiglegelni nagy szájával. Egyre közelebb húzódtak egymáshoz, a férfiben lassan felágaskodott a vágy, az asszony egyre kellemesebb érzéssel vett tudomást a régóta mellőzött reggeli üdvözlletekről, a férfi már felemelte fejét, mikor baloldalt az ajtó hirtelen felpattant és egy háromesztendős, göndör szőkehajú kis fiú toppant közéjük:

- Anyuka! Apuka!

A férfi visszazuhan a párnáira, az asszony kelletlenül fordította a gyerek felé kimelegedett, fénylő arcát:

- Na, mi az, Feri?

- Kezitsókolom, jóreggelt kívánok! - nevetett a gyerek s felkapaszkodott az asszonyhoz.

Feri nem az ő gyerekük volt. Hilda asszony nővére s nővérének a férje ebben az évben halt meg influenzajárványban, s a kisfiút, mivel ők gyermektelenek maradtak, magukhoz vették. Alig pár hónapja élt náluk a jókedélyű fiúcska.

- Ha legalább a miénk volna... - sóhajtott az asszony. - Nem igaz?

- Was zu viel, ist zu viel, - dörögött a férfi is s felcihelődött. - Magam se értem, miért nincs nekünk. Kellene beszélni egy tanárral.

- Szeretnél egyet?

A férfi idegesen rántotta fel a vállát. - Szeretnél! Mit ér az, ha én szeretnék!

Hilda asszony hangosan felnevetett és magához szorította a kisfiút. Fejét a mellére vonta, aztán lehajolt hozzá és húsos ajkaival hosszan megcsókolta a gyerek száját.

- Te úgy csókolod mindig azt a gyereket, mintha egy férfi volna, - dörögte németül a férfi s becsapta maga után a fürdőszoba ajtaját. Az asszony még hangosabban nevetett s megcsípte a fiú arcát. A gyerek most zavartan elhallgatott.

2.

Vasárnap volt: pihenőnap, üzlet nélkül. Lent a kertben, a pirosernyős filagóriában terítették fel a reggelit. A nyári nap vastag árban zuhan a kertre s kezdte átmelegíteni a fütől, virágtól illatos levegőt. Egy cseresnyefa boldogan virágzott a közelükben.

Az asszony mézet csurgatott a vajra, mikor Károly, a kertészlegény hozzájuk lépett. Ujság-papírosba kötözött csomagot hozott s az asszony felé nyújtotta.

- Megvan a Frici! - jelentette a legény s kezdte kibontani. Véres kutyafej, formás foxterrierkoponya bukott ki az ujságlapokból. - A gyerekek... A kölykök... - dadogta a legény. - kicsalták. És söréttel. Az erdészre is gyanakszom. Mindig mondta, hogy...

- Hogy minek tartanak kutyát az urak, mi? - sikoltott az asszony s az egész csomagot, a véres tetemet a legény arcába vágta. - Ez pedig a tiéd.

A legény éppen ma váltott fehérneműt. A véres fej a nyakát érte s karcsú nyaka, kihajlott fehér inge tele lett maszatos foltokkal.

- Az enyém? - kérdezte fojtottan.

Az asszony dühös sírásra fakadt. - Nekem kellett a kutyára vigyázni?

- Kinek a dögje volt?

A férfi felállott. A ház felé biccentett a fejével. - Hordd el magad, Károly!

- Ki kell rúgni a gazembert! - siránkozott az asszony.

- Kit akar maga kirúgni?

Most már erősebb gorombaságok következtek, a legény egyre mérgesebben nekitüzesedett s a szóváltás csak akkor ért véget, mikor a férfi öklével a legény torkára sújtott s az hátrahanyatlott.

- Most pedig takarodj!

A legény könnyezve felemelkedett s elrohant a fehér kerti úton. A kapuban azonban visszakíáltott: - A béremért még visszajövök!

- Jó helyre! - kiáltották azok bosszús nevetéssel.

A férfi átkarolta az asszony derekát és sétálni hívta a kertbe. - Szegény kis Fricim, - sóhajtozott Hilda asszony, - hogy szeretett az engem... Jaj, látni sem tudom...

- Hagyd el, megkapta a magáét.

- Jól odasóztál neki, drága medvém. Milyen erős is vagy te, - s hízelkedve símult a férfi karjára.

A cseresnyefa alatt állottak. A fehér virágokban ragyogó ágak boldogan hajoltak a föld felé. A férfi kinyújtotta kezét egy fészek virágra, gyöngéden átfogta és a rezgő szirmokat végigsímította. Az asszony behúnyta szemeit: mintha telt, asszonyi mellet simogatna és szorítana tenyerébe a férfi... Négy esztendő, unalomba bukó házasságában most különös vágya támadt: odaadni a mellét abba a széles és gyöngéd kézbe, támogatassa, szorítsa, hogy a torkába fusson minden vér belőle.

- Te sohase szeretted a Fricit, valld be - mondta reszkető hangon.

- Gyereket kell így szeretni, nem egy állatot, - felelte különös zavarral a férfi.

- A Ferit?

- A miénket!

Az asszony hozzábújt és mellét a férfi karjához szorította.

- De ahhoz jobban kell szeretni, - felelte a férfi egy ki nem mondott kérdésre.

- Jobban?

- Erősebben? Az asszonynak is.

Egy darázs szállt a cseresnyefára és egész fénylő testével befúrta magát a szirmok mélyébe.

- Drága bocsom, töltsük ma együtt a napot.

Hangosan nevettek s karonfogva egymást, tovább sétáltak a rózsabokrok felé. A Feri pajkos kacagással utánuk szaladt s beléjük akart csimpaszkodni. Közönyösen elküldték. - Eridj, kisfiú, játszani.

- Hol?

- A mezőre. Vagy ahol akarsz.

S rá se néztek.

3.

Jaguár a sárga dreszes fiatal angol zsokéval elsőnek rohant el a cél előtt s a tribün harsogó éljennel köszöntötte a fogadott ló győzelmét. A tömeg megmozdult és lassú vonaglással mindenfelé kinyújtotta csápjait; az autók berregni kezdtek s a kocsik hegyén-hátán torlódtak a bejárók előtt. Kova Albertet és feleségét magával sodorta az áradat. A kijárat előtt Hilda asszony kihúzta karját a férje karjából s - veszek neked egy lufballont, - mondta bágyadtan s egy léggömböt vásárolt. Bankjegyet kotort elő a retiküljéből, odaadta a vézna öregasszonynak s tovább haladt. A léggömbárús utánuk szólt, hogy még visszajár.

- Hallod? - mondta szórakozottan a férfi, - sok pénzt adtál.

- Igazán? - tűnődött az asszony s kicsiny zöld szemekre fátyolt húzott valami mélyen kavargó érzés.

- Persze. Az nem baj, - mormolta a férfi.

- Máskor milyen spórolós vagy.

- Máskor... Persze...

Beültek a kocsijukba. Hilda asszony a bakhoz kötötte a léggömböt és kábultan nézte, mint nyújtózik, ágaskodik a zöld golyó a poros napfény felé. A férfihez dőlt s kiszáradt száját nyitva felejtette. Zavarukba, mely napközben egyre növekedett, most valami megilletődés és hangtalan alázat vegyült. A férfi kidülledt, véres ökörszemei szemérmesen pislogtak, arca elpetyhüdt és megmerevült, mint egy durva lárva. Néha szégyenlősen a füléig elvörösödött. Nem tekintett a feleségére: egyszerre félt tőle, aggodalmat érzett, sőt egy-egy pillanatra utálatot s egyszerre heves, követelőző vonzódást és fájó, elmúlhatatlan szeretetet. Széles, vastag keze tétován megmozdult s vastag ujjai közé vonta az asszony sovány ujjait: játszott velük. A kocsi zöld mezők és pirosruhás lányok mellett hajtott el; a nap mindent beöntözött vidámságával.

A férfi felijedt a hallgatásból, mely oly szokatlan volt köztük.

- Ez egy egészen zajos és szép nap volt, - mondta határozatlanul. - A verseny is jól sikerült.

Hilda asszony végighúzta szabad jobb kezét fáradt szemein.

- Azt a zajt a versenyen úgy szeretem! Az emberek úgy élnek, s minden olyan hangos.

A játszadozó kezek átmelegedtek, majd kiizzadtak s kiestek egymásból. A férfi a zsebébe nyúlt és hosszan kotorászott. Talált egy csokoládébombont, melyet az asszony ajkai közé dugott. Nézte a vértől duzzadt ajkakát, melyek lomhán átfogták s lassan begördítették a cukrot. Idegesen felnevetett. Az asszony felnyitotta szemét s a férfi még hangosabban nevetett.

- Igen, - mondta zavartan - olyan jó szájad van s ezt eddig nem is vettem észre.

Kézenfogva egymást, mentek végig a kert fehér útján. A szobalány eléjük jött.

- Mi ujság, Julcsa? - kérdezte az asszony.

- Csak én vagyok itthon egyedül. A szakácsnő engedelmeükkel elment a nővéréhez, akinek ma volt az esküvője. Úgyis hideg vacsora van.

- A verandán terítsen - felelte az asszony. - Gyümölcsöt is, meg egy-két üveg bort. Úgy-e, bocsom? Aztán, ha akar, maga is elmehet. Nem igaz? Csak jól zárja le az ajtókat. Nem keregett senki?

Feri szaladt most hozzájuk a verandáról.

- A Károly bácsi járt itt! - ujságolta jókedvűen.

Hilda asszony rosszkedvű lett.

- A kertész?

- Erre somfordált egész nap - felelte közönyösen Julcsa. - Egyre azt hajtogatta, hogy ő majd bosszút áll s kérdezgette, mikor tetszenek hazajönni. Ne tessék vele törődni, gyerek az.

- Igaza van, - mondta kissé sápadtan Hilda asszony. - Mielőtt elmegy, fektesse le a gyereket. Talán már most is vihetné.

Feri velük akart maradni.

- Nem lehet, - felelte idegesen Feri kérésére az asszony. - Feküdj csak le szépen.

S Julcsa felkapta a gyereket is rögtön lefektette kis szobájában, mely Hildáék hálósobájával szomszédos volt.

A férfi már levetette átnedvesedett ingét a fürdőszobában s tuss alá tartva fejét, gyors mozdulatokkal mellére szórta a vizet.

- Julcsa! - kiáltott a szobában az asszony. - Julcsa!... Persze, a vacsorát készíti a verandán.

- Segítsek neked? - kérdezte a fürdőszobából a férfi.

Az asszony ekkor már ki is bújt uccai ruhájából s huszonnégyéves testének minden felriadt fürgeségével beszaladt a fürdőszobába s belecsókolt férje vizes arcába. Ezen alattomosan felnevetett. Az asszony egy pillanatig tűnődve megállott: újjai idegesen babráltak az ingén. Eddig sohasem szeretett meztelenül mutatkozni a férfi előtt s mindig külön-külön használták a fürdőszobát. Hangosan, másra gondolva felnevetett. A férfi gyanakodva nézett rá.

- Azon a tincsen nevetek, pubi, azon a kicsi őszülön, ami úgy a szemedbe lóg.

A férfi az asszony nyakába szórt egy marék vizet, majd megtörölgették egymást a fehér gyapjúlepedőben.

A férfi idegesen nyújtózkodott.

- Te, szépség, - mondta az asszonynak - mondok neked valamit. Mit szólnál, ha én máma a szmokingomat venném fel, te pedig a fekete estélyiruhádat. Mi, fecske? Abban olyan karcsú és lányos vagy.

- Te pedig - nevetett az asszony - olyan pubi vagy a szmokingban, mint egy gimnazista.

- Gimnazista?

- Csak alacsony gallért végy föl, - mondta még szórakozottan az asszony s végigsímította a férfi szemöldökét.

A fekete selyemruha felvételénél már segíteni kellett hátul az asszonynak s a férfi vastag újjai komoly igyekezettel látták el dolgukat. Az asszony, felöltözve és dúsan illatosítva, a nyitott ablak elé állt s felemelte a fejét. Csinos és kíváncsú - gondolta a férfi - és a háta mögé húzódott. A lenyugvó napban, a piros színekben remegő levegőben bánatosan mosolygott rájuk a teli cseresnyefa.

Hirtelen ötlettel az asszony megfordult.

- Hol a lufballonom? - A léggömb az ágy lábához volt kötve. Az asszony leoldotta s a gyenge zsineget, gyanús mosollyal, a kisujja köré csavarta.

- Te, pubi, én láttam egyszer egy fényképet. Már régen. Estélyi ruhába öltözött férfiak és nők voltak a képen és egy furcsa táncot jártak. Illetve a tánc előtt volt az igazi tánc. Arról volt szó,

hogy minden nő egy ilyen lufballónt tartott a kezében, hosszú zsinegen. A férfiak leütötték a lufballónt a földre s megindult a tánc. Rá kellett lépni és el kellett tiporni a lufballónt, csak akkor kapott partnert a férfi. S az lett a partnere, akinek a lufballóját elpattintotta. Mit szólsz ehhez, pubi?

A szmokingos férfi gyanakodva nézett feleségére, majd lakkcipőjére.

- Nem rossz - és szárazon nevetett.

- Megtennéd-e ezt értem is?

Azzal már el is lökte magától a gömböt s ellökte azzal a párnás, gömbölyű csuklójával, melyet a férfi most kedvesnek, asszonyosnak és gonosznak tartott. A férfi belesújtott öklével a léggömbbe és iromba testével izgatottan követni igyekezett a hólyag könnyed mozgásait. Az asszony jóízűen nevetett és meg-megrángatta a zsineget. A férfit hirtelen ingerültség lepte meg. Rávetette magát a zsinegre, ledobta magát a síkos padlóra, s széles hosszú lábát óvatosan és nyögve a léggömbre helyezte. Aztán gúnyosan nevetett és sarkát fiatalos hévvel, lendülettel a hólyagba taszította. Egy nyekkenés s a karcsú hólyag reszkető hártyává gyűrődött.

- Így van ez! - harsogta.

- Te egy rossz pubi vagy, - nevetett pajkosan az asszony és megölelte. - Igaz! Mit gondolsz, nem voltunk kissé igazságtalanok a kertésszel? Az ilyen vad legény mindenre képes.

- Félsz tőle?

- Hát istenem, egyedül vagyunk itthon. S az ilyennek mindig akadnak társai.

A férfi is idegeskedni kezdett.

- Ne félj, - mondta aztán a maga megnyugtatóására - meg van töltve a revolverem. Egyébként is, minek küldesz el mindenkit hazulról!...

A szobalány beszólt. - Kész a vacsora! - Lementek a kertbe. A férfi levágott két szál rózsát, egyet az asszony hajába tűzött, egyet a gomblyukában erősített meg. Így mentek karonfogva a verandára. Közben egymás szemébe mosolyogtak, titkolódzón és megértőn, mintha egy népes ucca előtt vonulnának el, mely őket figyelné. Az asztalon aranyeső szerénykedett s minden igen étvágygerjesztő volt. A fehér térítőn csillogó poharak és evőeszközök közt hideg csirkét, hamvas gyümölcsöt és sárgán gyöngyöző bort találtak. Keveset, de jóízűen falatoztak. A mezőről harmonikadallam kúszott ide s ők megemelték térdüket, megringatták derekukat a valcer ütemére. A férfi felállt és ölébe ültette a nevetve kuncogó, magába bujó asszonyt. Az árnyékok sebesen és nesztelenül nőttek s felnyúltak a verandára; a késő tavaszi este rájuk borította homályát. Az asztalon pirosernyős lámpa állt; fénye bizalomra gerjesztette szívüket. S mikor sietve, mohón felhajtottak egy pohár bort, szívükbe csendes öröm és nagy némaság ömlött a tavaszból. A férfi elhomályosult szemével az asszonyra meredt: - Amikor elvettem, nem gondoltam, hogy valaha ily kedves és kíváncsú leszel a Hilda - gondolta és ajka erőtlenül szétnyílt. Az asszony ráhunyorgott kicsiny, zöld szemével, melyeknek csak a fénye parázslott most ki a szemhéj megdagadt párnáiból. - Ó, mennyi erő és mennyi természetes kedvesség van ebben a nagy medvében, - gondolta az asszony - milyen igazságtalan voltam...

Kicserélték poharukat.

- Csöppség, - dadogta a férfi - te olyan kedvemrevaló vagy...

Kitárta karjait és az asszony a mellére bújott. Mikor aztán a frissen szedett eperrel kezdték etetni egymást, minden nagyon szép és idillikus lett körülöttük. A hold sárgán és jóllakottan, kedveskedve a veranda fölé kúszott, a harmonika a mezőn hosszan ábrándozott, az enyhe szél a tó felől elhozta a víz üdvözlését és örömmel ölelkezett az eper erdei illatával. Messzibb, lent

a város homálylott ködével és ívlámpáival s olyan jó volt nekik most magas nyugalmból elnézni ezt az ölelő keretet. Hilda asszony szétharapta a rózsát férje gomblyukában; duzzadt, lomha szája tele volt a szirmok és levelek foszlányaival, mikor most férje erős arcába nézett. Karja a férfi szívéhez szorult s aléltn hallgatta a tompa, izgatott dobogást.

- Tudod te, - mormolta a férfi - hogy mi boldogok vagyunk?

Az asszony szótlánul maga elé nézett. Olyan csendes, néma és gondolatlan volt, mint körülötte a kert, a mező, a tó, a messze tűnő város. Lassan lélekzettek és álmodoztak. Testük átmelegedett egymáson, a hold tovavitorlázott és fényét itt hagyta a szívükben. S lassan dudolni kezdtek.

Később az asszony a férfi fülébe harapott s a házba sietett. A férfi eldőlt a karosszékekben, karjai bágyadtan lógtak kétoldalt. Mélyen szívott szivarja csonkig égett s mikor pörkölni kezdte száját, az ölébe hullott. Ez felébresztette. Hirtelen felállt és a sötét ház felé tartott. Néhány szobán kellett átmennie; villanyt nem gyújtott, álmosan tapogatózott a butorok közt előre. Egyszer megbotlott. - Hogy hová bujt az a jány - ezt dudolta. A sötét hálósobában, az ágyból feléje nevetett Hilda asszony. A férfi lehányta magáról a szmokingot s fojtó indulattal az asszonyra vetette magát.

Egy negyedóra múlva bágyadt reszketőssel és megkönnyebbült sóhajtással feküdtek. Egymás kezét fogták, de verejtékbe izzott testük már széthúzott. Ebben a percben a baloldali ajtó megnyekkent, Feri ijedt sikoltása és motozás, kusza nesz hallatszott a szomszéd szobából. Felriadtak s balra meredtek. A fehérre festett szobaajtó fénye hozzájuk szivárgott. - Mi történt? - kérdezte suttogva Hilda asszony s férjéhez bujt. - A tükör is pattant. A baloldali szobából most újra ideges motozás és egy sivító gyereksikoltás verődött be.

- A Feri - suttogta az asszony. - Vagy talán a kertész. Biztosan az. Ó, mi lesz most itt, uram, teremtő! Legalább öten lesznek.

A férfi óvatosan, rémülten fölemelkedett. Kihúzta az éjjeli szekrény fiókját és előkereste revolverét. Aztán felcsavarta a villanyt s a fehér ajtóhoz lopózott. Ebben a pillanatban valaki rémülten az ajtóhoz szaladt, a kilincshez kapott s a férfi halálos ijedtséggel elsütötte a revolvert. - Jaj, - hallatszott egy vékony hang az ajtó mögül s egy ablak becsapódott. A kerten, úgy rémlett, valaki végigrohant. A férfi kiszaladt a verandára, melle előtt tartva revolverét. Egy pillanatig látni vélte káprázó szeme, hogy valaki átugrik a kerítésen. Még arra gondolt, hogy utána lő, de előrehajolva semmit se látott s lihegve visszatért a hálósobába feleségéhez.

- Elmenekült a gazember, - dadogták vértelen ajkai s leült az ágy szélére. Nyugalomra vágyott.

- Megijedtek a mi lövésünktől, - mondta az asszony. - Biztosan nem gondolták, hogy nekünk is van fegyverünk.

- Azt hiszed? - tépelődött a férfi s tenyerébe hajtotta hideg verítékkal belepert homlokát. Valami súlyos aggodalom egyre kínzóbban gyötörte. Legjobban szeretett volna lefeküdni s mindent elfeledni, sok napot átaludni. Lehúnyt szeme előtt fáradtan lovagolt el az egész mai nap. A reggel, a cseresnyefa, Jaguár a győztes, az angol zsoké, a hold, a vacsora, az egész szokatlan szerelmi nap, a fárasztó ölelés. Végül is elszánta magát. A fehér ajtóhoz lépett s megnyomta a kilincset. Felrántotta az ajtót, hogy a világosság előtte nyomuljon be. Aztán hátratántorodott s becsapta az ajtót. A küszöbön, átlótt fejjel, kihullott szemmel a kis Feri, az idegen gyerek feküdt. Talán csak valami retteneteset álmodott és félig aludva még, öntudatlanul segítségért rohant a felnőttekhez.

Most fellármázták a házat, de senki sem volt otthon. Fellármázták a szomszédos villákat, az egész vidéket s betelefonáltak a rendőrségre; átvirrasztották az egész éjszakát s reggelre kimerülten fogtak szokott munkájukhoz.

4.

Kilenc hónap múlva pedig Hilda asszony testéből életre kelt egy új ember. A szeme szürke volt s nem olyan nagy, mint Kova Albert kidülledt, barna szeme, s nem volt olyan kicsiny, mint Hilda asszony fényes, zöld szeme. Szája széles és nagy, és húsos ajkú volt. Egyenletesen sovány karjaival idegesen, fájdalmasan hadonászott naphosszat a fehér szobában, hova - ismét tavasz volt - lefektették. Kova Albertnek és feleségének ebben az időben sok baja volt az étellel; rosszul ment a dolguk, keveset kerestek és nem találtak örömet az életben. A gyerek azonban, kit Feri emlékére Ferencnek neveztek, nem került sok költségbe: Feri ruhái megvoltak s a gyerek testére pompásan illettek. A bölcső is megvolt, a játékszerek is, majd a kis ágy is, még a karikahajtó bot sem hiányzott; az asszony mindent gondosan megőrzött. Néha a közönyösen alvó gyermek fölé hajoltak.

- Mióta ez a gyerek megvan, - suttogetta egyszer Hilda asszony az ágy mellett - annyit gondolkok szegény kis Ferikére.

- Feri? Szegény... - tündődött el a férfi s hosszan maga elé nézett.

- Emlékszel, - folytatta az asszony - azon az estén láttunk lehullani egy csillagot s mikor kerestük a helyét, már egy másik volt ott. Emlékszel?

Kova Albert rohamosan őszült.

- Emlékszem - mondta fáradtan s átment a hálósobájukba. Elalvás előtt még ezt mondta feleségének: - De azért ne mondjuk majd el a gyereknek sohasem.

- Mit? - csodálkozott az asszony.

- Semmit - s fejére húzta a takarót.

Feri lassan felnőtt s valóban nem sokat tudott meg kis elődjéről. Arról sem, másokról sem; semmiről; idegenül jött s mint a többi ember, idegen maradt.

HÁRI JÁNOS KALANDJAI:

1. Hári János házassága.

Hári Jánossal 1914 júniusában találkoztam, a hadüzenet előtt néhány nappal. Szvinemündében fürödtem három hölgygel, - langyos eső esett s a fürdő vendégei lemondtak e délelőtt a fürdésről - ott lubickoltunk a kabinok előtt s kissé didergősen éreztük nyakunkban, fejünkön az eső puha csiklandozását. Egyszerre csak felnyílik velünk szemben az egyik kabin ajtaja, - még most is emlékszem a számára: 31-es volt - egy sovány, sárga szakállú férfi előre siet a dobogóhoz, a messze kinyúló deszka végén megáll, - a deszka reszketni, lendülni, majd ütemesen hintázni kezd, s amikor már nagy hullámokban leng, a sárga szakállú férfi magas ívben, kifeszített testtel, fejfelé előre beröppöl a vízbe.

A hölgyek ijedt idegességgel nevettek, én eltűnődtem s hevesen tapostam a vizet, hogy tűnődésemhez egy helyben tudjak megmaradni. Ki ez az ember? Úgy tűnt fel, hogy nagyon jól ismerem. Sárga, hegyes szakáll, selymes bajsza, éles finom arcéle, nedves kék szemei jóleső emlékeket keltettek bennem. S a teste is határozottan ismerős volt előttem. Ez az izmos, de nőiesen satnya és finom, karcsú fehér termet... igen, ez az én különös barátom, Hári János, a legendás vitéz, - ha ugyan most így hívják. Hiszen legutóbb Budapesten találkoztam vele s akkor monsieur Jean Harrynak hívták; amikor pedig Párizsban akadtunk össze, a Grand Hotel névlistáján így szerepelt a neve:

Sir John Harry. Ki tudja milyen néven ismerik most itt...

Vajjon megismert-e? Fiatalos lendülettel messze kiúszott a tengerben, karcsú lányos karjai szaporán csapkodták a Keleti-tenger álmos szürke hullámain s amikor fiatalos iramban már szinte egybefolyt a párák, ködös levegővel, hirtelen újra feltűnt; hátán feküdt s lábait a part felé tartva, kényelmesen evezett felénk. Eléje úsztunk; a parttól jó száz méternyi távolságban találkoztunk. Megint taposni kezdtük a vizet, ő is függőleges álláspontot vett fel s jókedvűen ránknézett.

- Jónapot összes Margitok, Lilik és Ilonák, jónapot, jónapot egyetlen Michaello!

A hölgyek zavartan nevettek, - fogalmunk sem lehetett róla, honnét ismeri nevüket - de idejük sem volt magukhoz térni ámulatukból, mert Hári János már hatalmas kacagással és dalolással rúgni és csapkodni kezdte a vizet. Sárga szakállával, hosszú szőke hajával olyan volt most a feje, mint egy ázott tearózsa.

- Hát maga hogy kerül ide? - kérdeztem nagy nevetéssel. Mindig nevetnem, szívből nevetnem kellett, ha ezt a derék embert viszontláthattam.

- Omar Ibn al Harri most Kairóból jön és Drezdába utazik.

- Ki az az Omar Ibn al Harri?

- Én vagyok, drága Michael Erder.

Erde az föld, Erder az nála most Földet jelentett. Muszáj volt nevetni rajta.

- És mit csinált Kairóban?

- Jöjjön velem most Drezdába, útközben elmondom. Olyan dolgokat fog hallani, amiket nem hinne el, ha nem volnának szórul-szóra igazak.

- Mit csinál Drezdában?

- Megnézem a képtárukat. Jöjjenek velem.

Lusta voltam s el akartam téríteni tervétől. - Nézze effendi, van itt egy kis kocsmá. Szép lugasa is van, ott le lehet ülni, hallgatni lehet az esőt, beszélgetni is lehet, egy pár pohár tokajit is megihatunk. Szereti még a tokajit?

- Szeretem, - nevette - a baj csak az, hogy Drezdában sürgős dolgom van. A Hotel de Franceban már meg is rendeltem a szobámat. Az imént adtam fel sürgőnyt.

- Halaszthatatlan?

- Az. Öt napja nem aludtam már. Kimerültem. Itt nem tudok aludni, Drezdában ellenben tavaly kitünően aludtam. Ez az egyik. A másik pedig az, hogy a Gemäldegalerie igazgatója felkínálta nekem megvételre az egyik Raffael-képet.

Bámultunk, nevettünk.

- Mit csinált?

- Az egyik Raffael-képet.

- Melyiket?

- Azt még nem tudom, - s szomorúan rámmosolygott.

Három hölgyem a drezdai utazás mellett döntött s ebben meg is állapodtunk. Hári úr pedig gyorsan kivezett a partra, azt mondta, siet a polgármesterhez, aki nagy gourmand: Kuba szigetéről való bort szeret inni s ő tud neki szállítani, két héten belül. Narciso Sotoval, a legnagyobb kubai boroscég fejével a közelmúlt napokban kötött barátságot Kairóban.

Estefelé a vonaton találkoztunk. A vonat indulásáig, az utolsó percig híre-hamva sem volt barátunknak. Már hosszúkat fütyültek, amikor az elnéptelenedő állomáson megjelent egy sárgaszakállú, elegáns úr, szemén monokli, bal karján selyembélésű fekete felöltő, a kezében vékony fekete sétatálcá s egy pár finom fehér kesztyű, - lakkcipő, puha kalap - mintha sétára indulna, - lassan a vonat felé tart, körülnéz s éppen amikor egy rövid vastagot trombitálnak, felhág a lépcsőre. Néhány perc múlva megjelent s letelepedett kupénkban.

Szótlán és tartózkodó volt. A hölgyek hiába meresztettek rá nagy kérdő szemeket, hasztalan mosolyogtak rá s dobtak feléje ingerlő kérdéseket és felkiáltásokat, udvariasan magába zárkózott, felöltőjéből zöldkötésű könyvet vett elő s elmélyedt benne. Én nem faggattam, tudtam, hogy nem lehet beszédre bírni, ha nem akar beszélni. Megnéztem a könyv feliratát. Német könyv volt, a drezdai Gemäldegalerie leírása, s a könyv vastagságáról ítélve, igen részletes és pontos leírás lehetett. Mi a csudát tanulmányozhat ilyen nagy szorgalommal a drezdai képtáron ez az ember, aki úgy ismeri az egész világot, mint én a tenyeremet?

A vacsoránál, mégis, kissé felengedett. A hölgyek kíváncsiságát ugyan most sem elégítette ki, - már régóta észrevettem rajta, hogy bizonyos szórakozott közönnyel siklik át a nőkön s csak férfiakkal tud bizalmasabb beszélgetésbe elegyedni, - most is idegenül s kissé szomorúan fordította el tekintetét a három hölgytől s többször megismételt kérdéseim után is csak egy pár apróságot közölt velem.

- A múlt hónapban - mondta - meglátogattam granadai barátomat, a légjárom embert.

A hölgyek csodálkozva nevettek.

Hári János rájuk sem nézett, komolyan, szemrebbenés nélkül folytatta: - Már egész jól tud járni a levegőben. Amikor tavaly láttam, még nem ment ilyen jól. Most már majdnem tökéletes. Még egy kis gyakorlat hiányzik, még egy kevés erőfeszítésre van szükség s akkor megcsinálta a dolgot. Szó nélkül fel tud már emelkedni a levegőben s úgy sétál ott, mint mi ezen a levegőnél valamivel sűrűbb anyagon, a földön. Semmiféle eszközre nincs szüksége, elég eszköz van a mi testünkben, csak nem ismerjük őket. A granadaiak már egészen megszokták a

dolgot. Egy délután elmentünk az arénába, a bikaviadalra. Egy bolond kis vörös legény javában piszkált tollával egy örült nagy bikát, amikor elfogyott a szivarunk s cigarettánk sem volt már. Velünk szemben, az aréna másik felén ült egy barátunk, a lisszaboni párizsi árúház tulajdonosa. Tudtuk, hogy ez az óvatos kereskedő mindig teli tömi zsebeit szívnivalóval. De hogyan menjünk át hozzá? A tömeg izgatottan figyelte a viadalt, most nem lehetett körben mindenkit megzavarni. Barátom azonban felállt s átsétált hozzá. A levegőben. A játék nyugodtan folyt tovább. Nem találták őt érdekesebbnek a bikaölésnél. Barátom áthozott néhány szivart, egy kicsit megtapsolták, egész rendes dolog volt. Granadában már többen próbálkoztak a légjárással, az öregeknek nem igen megy, a gyerekeknek annál könnyebb. Azt hiszem, a következő nemzedék számára már nem lesz probléma a légjárás. Elutazásom előtti napon kávéházban vacsoráztunk. Hatalmas nagy csarnok ez a kávéház, a híres granadai New-York-kávéház, kissé hasonlít a mi pesti New-Yorkunkra, de hát ez szűk kis kulipintyó a granadaihoz képest. Hát kérem szépen, ahogy ott ülünk, én meg a barátom, Don José Darbara del Tamingo, és esteledik, egyszerre csak beröpül a kávéházba egy nagy fehér galamb, fenséges büszkeséggel kering a fejünk fölött még, de egyszerre csak megrémül a tölegtől, a zajtól, a bolondul táncoló zenétől, a sűrű füsttől, idegesen csattog a szárnyaival, ide-odaröpül, keresi a kijáratot, de nem találja, beleütközik a csillárokba, az oszlopokba, véresre töri-zúzza magát s végül kimerülten esik le egy mélyedésben, fönt a csarnok tetején, egy nagy színes üvegablak alatt. Időnként nekilendül, berepül az ablakba, de egyre kétségbeesettebben, egyre véresebben hull vissza a párkányra. A granadaiak érzékeny szíve megdobogott, az enyém is. Az egész kávéház abba hagyta a szórakozást és üzletet, mint egy ember felállt s szótlán csöndben nézte a madár vergődését. S ekkor, tudja, mi történt? Barátom, Don José Darbara del Tamingo szó nélkül felállt, felment a szivarfüstön át egyenesen a galambhoz, kinyitotta az ablakot és kiengedte a madarat. Nyílegyenesen röppent fel a galamb az esti ég felé, mint egy angyali üdvözlés. Egész rendes dolog volt.

Omar Ibn al Harri itt elhallgatott, mert az egyik hölgy csiklandozottan fölnevetett, a másik kettő pedig hitetlenül és kutatón nézett rá. Nem szeretett nőkkel ezekről a dolgokról beszélni, melyeket ő nagyon komolyan fogott fel; azt tartotta, hogy a nők aprólékos, földhöz tapadó, reális gondolkodása megakadályozza őket abban, hogy megértsék a komolyabb dolgokat. Nem is beszélt többet. Megitta feketéjét s visszament a fülkébe, ahol ismét elmerült a zöld könyv tanulmányozásában.

Drezdában a Hotel de Franceban szállottunk meg mindnyájan. Óriási nagy épülettömb ez, a portás számtalan folyosón vezetett át minket, míg szobáinkhoz értünk. Egyébként oly halálos csönd volt az egész szállodában, úgy visszhangzott minden léptünk és szavunk, hogy azt hiszem, egyetlen lakói voltunk a kísértetiesen nagy épületnek. Három egymás mellett levő, teremnek beillő szobában telepedtünk meg.

Búcsúzásnál abban maradtunk, hogy reggel kilenc órakor elindulunk a képtárba. Kilenc óra után néhány perccel bekopogtam ajtaján. Nem válaszolt többszöri kopogásomra sem, s így kénytelen voltam bemenni hozzá. Mélyen aludt. Megráztam; felköltöttem. Azt mondta, menjünk le az étterembe, reggelizzünk meg, ezalatt ő elkészül. Reggeli után felmentem hozzá. A falnak fordulva aludt. Megráztam; felkeltettem. Azt mondta, menjünk előre, ő majd utánunk jön.

Nem jött utánunk. Délután két órakor, amikor visszatértünk, még mindig aludt. Nem is kelt föl, sem aznap, sem a következő napon. Négy napig egyfolytában aludt. Ennyi ideig maradtunk Drezdában. Az ötödik napon nagy izgalom volt a városban: megjött a hadüzenet híre. Újra bementem hozzá. Ült az ágyban és cigarettázott. Látszott rajta, hogy készül a felkelésre s el akarja hagyni az ágyat, amely, már majdnem lesüllyedt alatta a padlóra. Közöltem vele az eseményeket.

- Mi az? - kérdezte s hitetlenül nézett rám. Megismételtem. Amikor megértette a dolgot, eldobta félig elszívott cigarettáját, visszalökte magát a gyűrött párnákra, magára húzta a takarót, befordult a falnak s szó nélkül ott, az én jelenlétemben elaludt.

Hogy mikor ébredt föl, nem tudom. Mi még aznap elutaztunk, a vonat, amelyre még fel tudtunk kapaszkodni, tele volt már bevonuló katonákkal. Egész úton a folyosón szorongtunk, alig éreztük testünket, amikor Bécsben kitámolyogtunk a vonatból. Pestre érkezve, a nagy események terpeszkedésében rövid kis drezdai hír ütötte meg szememet egy-két lapban, amely helyet tudott szorítani e lényegtelen kis rendőri esetnek az akkori felfordulásban. Azt adta hírül a drezdai sürgöny, hogy a Gemäldegalerieből hirtelen eltűnt egy világhíres Raffael-kép: tüneményes ügyességgel lopták el, kerettel együtt vitték el, s a tolvajoknak nyoma sincs.

Ezután jó ideig nem láttam barátomat s nem is hallottam róla.

A háború derekán a Szerbiát megszálló csapatokkal én is elfoglaltam Belgrádot, én is előre nyomultam a Morava völgyében Úszkübíig, majd tovább dél felé. Az Albánia felé vezető úton Mitrovicába jutottunk, ebbe a zeg-zugos, faházas városkába, mely oly sajátságos piszkos-színes vegyülete a régi mohamedánoknak s az egyre erősebb gyökeret verő modern szerbségnek. Reggeltől napnyugtáig csupa zaj és elevenség az a három-négy ucca, mely keresztül-kasul futja a városka szívét; üzletük ajtajában, a felhalmozott dohánykupacok előtt ott guggolnak a barna mohamedánok s várják árujokkal, a téglavöröstől szalmasárgáig virító, illatozó dohányukkal a vevőt. Szinte negyedóránként cigarettát sodornak, egy kézzel, gépiesen mozgó ujjakkal s szemüket félig lehúnyva mélyen magukba szívják a füstöt: pergamentarcukon csontukra tapad a sovány hús. A dohányárúsok közt néhány bazár, élelmiszerüzlet s minden negyedik-ötödik házban kávéház. A friss kávé tömény meleg illata kiárad az uccára s még álmosabbá, még nehezkesebbé teszi a forró déli napot... Az emberek bódultan járnak, mereven maguk elé néznek s ködösen mosolyognak... Napnyugtakor aztán mintha fekete fátyol borulna e kalitkákra, minden elnémul és eltűnik. A házak szinte hátat fordítanak az uccának. Alszanak a szürke faházakban, vagy imádkoznak, vagy csókolódnak? Néha végigmegy az uccán egy kis csapat kámzsás asszony. Tetőtől-talpig tompafényű, sötétbarna vászonba burkolva, karjukat keresztbefonva mellükön, szóltanul mennek előre. Mintha zsákba volnának varrva, lassan, zajtalanul csoszognak a templom felé.

Dohányról, persze, mindnyájan gondoskodtunk itt. Okaszámra mérték, - ötnegyedkilót tesz az ki - jó olcsón jutottunk hozzá. S válogatni is lehetett. Be lehetett menni a szűk helyiségbe s bőven sorra lehetett kóstolni minden fajtájút s színűt. Híre jött, hogy állami kezelésbe veszik a dohányt, hogy ennek következtében el fog tűnni, jó lesz idejében gondoskodni tisztességes készletekről, - egy délelőtt én is elindultam legényemmel s egy üres zsákkal, hogy ellássam magam.

Végigsétáltam a soron s megálltam egy üzlet előtt, melynek falán mindenféle színes selymek és hímzések lógtak. Egy csomó katona vásárolta a holmit, otthon maradt asszonyuknak akartak kedveskedni vele. Amint így állok s nézegetem a selyemszövetek ragyogását a nap sárga fényében, egyszerre csak ismerős hangot hallok a hátam mögül: - Sir Earther, how do you do?

Sir Earther? Ki az az úr, akit ez az ismerős hang szólít? Hátrafordulok, de nem látok senkit. A másik oldalon mohamedánok guggolnak a dohánykupacok között. De ez a Sir Earther megütötte a fületem. Earther... Earther... Nem az én nevem ez már megint angolul? Ejnye, Sir John Harry tán feltalálta a láthatatlan embert s észrevétlenül tréfálkozik itt velem? Alaposan szemügyre vettem a környéket. Most sem láttam senkit. Már azt hittem, hogy fáradt érzékeim üztek belőlem tréfát s abba akartam hagyni a fürkészést, amikor a legényem arra figyelmeztetett, hogy szemközt, az egyik dohányos mohamedán szinte szemtelenül nevet minket s hívogat. Egy lépést tettem feléje, de bénultan meg kellett állnom. Sárga szakáll, dús szőke haj,

tiszta kék szemek, melyek mint a gyémántok csillognak-szikráznak a montenegrói nap olvadó tüzeiben - hiszen ez Sárga Szakáll, Hári János, ő maga!

Jókedvű nevetés erősített meg ítéletemben. Ő nevetett rám, két kupac sárga dohány közül, a polcra, melyen törökösen, buggyos bordó nadrágban ült. Ingújjban, mellényben ült, világos zöld ing volt rajta, fejbúbján vörös fez. Cigarettazott s nevetett.

- Hát maga hogy kerül ide?

Komoran, értetlenül meredt rám. Nem volt hajlandó egy szót sem megérteni. Törökül meg szerbül kezdett el folyékonyan hadarni s épp oly folyékonyan dadogni néhány szót angolul. - Sir, sir, mister - ismételte egyre s hozzá hosszú török litániákat énekelt, de néha kedveskedve szerbül is megszólított. Annyit rögtön megértettem, hogy addig nem hajlandó velem szóba állni, amíg nem vásárolok tőle dohányt. - Essünk túl rajta, - mondtam s odadobtam neki legényem kezéből a zsákot. Nagy lustán feltápáskodott, bevitt az üzletbe s okánként lemérte készletének egy részét. Végül közönyösen megkérdezte, nem akarok-e egy kevés jó dohányt is venni? Bólintottam. Félrehúzott egy szekrényt, felnyitott egy másikat, mely a falba volt építve s kábítóan illatos, vörös szőke dohányba markolt. Sodort egy cigarettát s megkínált vele. - Have a smoke! - Rámhunorgott. Bólintottam. Amikor fizettem, a bankjegyek fölé hajolva, mintha csak a pénzt számolná, azt mormolta, hogy ha beszélni akarok vele, jöjjenek el érte, délután.

- Mikor ébredt fel Drezdában? - ez volt hozzá estefelé az első kérdésem.

Legyintett. - Sokkal fontosabb dologról van itt szó, - mondta. - Azért vagyok itt, hogy pénzt gyűjtsek.

Nevetnem kellett. - Pénzt? Maga? Minek?

Búsan bólogatott. - Pénzt, pénzt. Sok-sok pénzre van szükségem. Megházasodtam. Pénz kell az asszonynak.

Ámultam és kacagtam. - Megházasodott? Maga? Hát azt hiszi, van ember, aki ezt elhiszi magának?

Mosolygott. - És nagyon boldog vagyok.

- S ki az a lány, aki magához ment?

- Meg fogja hallani.

- Sárga Szakáll, maga most lehetetlenre vállalkozik. Ezt már nem lehet elhitetni velem. Tudja mit, elhiszem magának a granadai légjárót, elhiszem magának a háromszemű embert is, elhiszem azt, hogy Drezdából nem maga vitte el a Raffaelet, de hogy maga megházasodott...

Vállat vont s kezdte behordani a dohánykupacokat. Szép sorjában lerakta őket a földre, egy dróttal behúzta az ablakot, belülről bezárta az ajtót, - a kalitka becsapódott. Sötétben álltunk. - Jöjjön, - mondta s megfogta a kezemet. Néhány lépést mentünk, akkor magamra hagyott, hallottam, hogy tapogatózik a falon. Egy koppanás hallatszott most s éles fénysugár tűzött a szemembe. Erősfényű villanylámpát gyújtott meg, katonai autó fényszórója lehetett. Az üzlet mögött voltunk, sajátos kis szobában. A falakat vastag, sötétszínű szőnyegek borították, a falak mentén alacsony ébenfa-bútorok állottak. A szoba közepén kerek kis asztal, nehéz selyemtakaróval, melynek rojtjai a padló szőnyegével folytak össze, körülötte három alacsony török szék. Az egyik szekrényből Sárga Szakáll súlyos ezüst tálat tett az asztalra, finom vaj és illatos nyers sonka volt rajta, elkészítve. Kis ezüstpoharak is előkerültek s egy kristály-serlegben mályvavörös színű nehéz édes keleti bor.

- Prenez place, monsieur, - mondta, s elegáns kézmozdulattal mosolyogva helyet kínált az asztalnál.

Kitűnő volt a sonka, omlós és illatos a vaj s megnyugtató a bor, melyet sűrűn hörpintgettünk. A falról szikrázó fehér fényt szórt szét a villanylámpa, de a szőnyegek minden éles fényt és hangos szót bársonyosan magukba ittak s csendes előkelőséget árasztottak szét a szobában. Sárga Szakáll cigarettát sodort s amikor rágyújtott, kissé eltolta székét az asztaltól, szétvetett lábai között a szőnyeg sötét hieroglifáit nézte s beszélni kezdett.

- A drezdai kaland jelentéktelen epizód, hamar véget ért. Már útközben postára adtam a képet, visszaküldtem jogos tulajdonosának. Úgy látszik, az újságok jobban voltak értesülve nálam. Én azt hittem, hogy a drezdai múzeum igazgatója komoly üzleti ajánlatot tett nekem a kép megvétele tárgyában...

- Igen, útközben... mert Drezdából én a Földközi-tengerre mentem, vasúton. Ültem a vasúton, mely végiggurul a tenger mentén s gondoltam, valahol majd csak eszembe jut kiszállani. Eszembe is jutott. Francia megyében jártunk már akkor, a département Alpes-Maritimes-ben, a Napoule-öböl partján. Cannes-ban, hogy mindent pontosan tudjon. Jobban is örültem, mintha Nizzában szálltam volna ki. Cannes enyhébb és egyenletesebb klímája jobban megfelel az én nyugalmat kereső idegeimnek. Aztán meg, tudja, van ott egy kis komoly kereskedelem is, amivel modern embernek törődnie kell; nem úgy vagyunk már, mint voltunk a jó Garay János-korában, amikor elég volt, ha az ember egy hőskölteményt írt fölényes hexameterekben vagy egy humoros eposzt, melyben bizonyos túlságosan táغان értelmezett költői szabadsággal egyszerűen »vén bakancsos«-nak degradálják az embert. Az a kis cannesi kikötő mindig tetszett nekem; az a kis élénk kereskedelem gyümölcscsel, olajjal, sós hallal, szardíniával gyakran kíségetett már pillanatnyi zavarokból, nem szólva a parfümökről és szappanokról, mely iparcikkek gyártása néha valóságos átmeneti gazdagsághoz juttatott. Egy kicsit mindig Napóleonnak is érzi magát az ember, valahányszor itt kiszáll; kitűnő kollégám a nyugalomkeresésben a szomszédos öbölben lépett partra néhány nappal ezelőtt, amikor pihenőjéből, Elba-szigetéről visszajött. De nem akarok szentimentális lenni, hiszen van mondanivalóm. Mindössze újra végig akartam sétálni az Allée de la Liberté-n s újra el akartam tölteni néhány csendes napot abban a régi kastélyban, mely a Mont Chevalier tetején álmodozik s amelyből igen gyönyörű kilátás nyílik.

- Képzelve el azonban meglepetésemet, amikor megérkeztem a kastélyba, melyet esztendők óta szinte a saját tulajdonomnak tekintettem - hiszen minden a miénk, amit szeretünk - s a kastély egyetlen lakható részén furcsa kis emberpárt találok, akik ott állandóan megtelepedtek. De ez még semmi. Már a kastély rácsos kapuján szokatlan sárga cédula ütötte meg szememet. »Magános úrnak egy szoba kiadó« - ez volt ráírva, de ez a néhány szó teljesen elég volt ahhoz, hogy megzavarjon hangulatomban.

- Nem akarok most a részletekre kiterjedni, elég, ha annyit közlök önnek, hogy a kastélyt egy muzsikussal meg a felesége vették birtokukba. A muzsikust monsieur Siropnak, a feleségét Madame Siropnak hívták. A kapu nyitva volt s én bementem. De amikor megkerültem a házat - kitűnően ismertem már a járást - s felmentem azon a két lépcsőn, mely a lakáshoz vezetett, a küszöbön rögtön vissza akartam fordulni s megállás nélkül egyenesen újra a vonathoz rohanni. Uram, egy olyan illat, egy olyan ritka és különös illat ütötte meg az orromat, amely eddig elképzelhetetlen volt számomra Cannesban. A foghagyma illatát éreztem, s bevallom, ezen a ponton sebezhető vagyok. Ezt a tolakodó, ezt a szerénytelen, ezt a gögös illatot nem tudom elviselni.

- Nem fordultam azonban vissza, mert kíváncsi voltam, ki az a szentségtörő, aki áldozni mer itt ennek a bizzarr istennek. És látja, uram, ez az illat és ez a kíváncsiság tett engem férjjé, s a világ legbájosabb asszonykájának hites urává, boldog és szerelmetes kis macskájává.

- Hogy hogyan került ez az illat Cannesba, ma sem tudom, akkor sem tudtam meg. A szobában Sirop urat találtam és feleségét, Siropnét. Leültünk és sokáig nézegettük egymást. A bemutatkozáson kívül alig váltottunk pár szót egymással. Inkább csak hallgattunk s csendesen mosolyogva nézegettük egymást. Én akkor még nem sok jelentőséget tulajdonítottam ennek a hallgató beszélgetésnek, mert inkább azon tűnődtem, hogyan van az, hogy Sirop úrból árad ki alattomosan, mint egy lasszó, az az illat, míg Madame Sirop maga volt a legnemesebb és legfinomabb illatok gyűjteménye. E rejtély megfejtését sohasem találtam meg...

- Miután vagy két óra hosszat némán néztünk és mosolyogtunk egymásra, kijelentettem, hogy a kastélyban maradok. Mosolyogva bólintottak. Kissé feszélyezett ez a sok néma nézés és mosolygás s zavartan felálltam. Madame Sirophoz fordultam azzal a kérdéssel, hogy melyik az én szobám. Siropné örvendezve mosolygott, készségesen felugrott, mint egy kisleány s bevezetett a szobámba, mely elegáns garzon-berendezésével igen kellemes benyomást tett rám. A szobában Madame Sirop megállt s kissé pihegően rámnézett. Ekkor voltunk először egyedül. Barátságosan, melegen azt kérdezte, hogy hol van a poggyásom. Azt feleltem, hogy nem szoktam poggyással utazni. Mire ő mosolyogva megjegyezte: - Helyesen tette, itt mi mindent előkészítettünk és minden rendelkezésére áll.

- Ezt ő mondta s én nem értettem pontosan szavait. Talán tetszem neki, gondoltam, s elmosolyodtam én is. Mert bevallom, ez volt az első nő életemben, akin megakadt egy pillanatra a szemem. Ezért a pillanatért maradtam ott, s azért, hogy megszabaduljak e pillanattól. Ha tovább megyek, talán sohasem tudom elfelejteni. Ha ott marad az ember, nagyon gyorsan jól esik majd elfelejteni minden ilyen megbotló pillanatot... Hogy valami fogalma legyen Madame Siropról, azt kell mondanom, hogy senki sem tartotta volna idősebbnek harminc-harminckét évesnél, pedig már közel járt a negyvenhez. Szőke hajú, viruló nő volt, csak az volt a baj, hogy szinte állandó mosolya mögött nagy szomorúságot éreztem. Karcsú termete, domborodó melle és csípője, anélkül, hogy kihívó lett volna, nekem mingyárt megtetszett.

- Megláttam és szépnek találtam.

- Nem tudom, szerelemnek nevezhetem-e azt, amit iránta éreztem. A szerelmet ön ismeri. Nyers és állati dolog az, mely megalázza az embert és kiforgatja önmagából. Piszkos hazugság az, mely néhány percnyi kábultságért hajlandó két embert becsapni azért, hogy egy harmadikat a legfeleltesebb kinnal, az étellel sújtsa. Ez, amit én éreztem, oly gyöngéd, titkos és szenvedélytelen volt, hogy hosszú ideig nem mertem megvallani s magam sem voltam tisztában vele.

- Sétáltam, szivaroztam. Ültem az ablakban s néztem, naphosszat elnéztem a tengert. A parton mezítelen és karcsú gyermekek kergetődztek. A föld ott Cannesben sajátságos fényben csillog. Tele van csillámmal. Azokkal a finom pikkelyekkel, amelyeket messziről aranynak meg ezüstnek tart a jámbor ember s macska-aranynak meg macska-ezüstnek hív. De a csillámok csillogását nem sokára eloltották az eukaliptuszok. Az ő virágainak hosszú, illatos szálai ellepték a földet. Kinyílt a mimóza is s balzsamos illata harcra kelt az eukaliptuszok illatával. Valóságos kis édenkert ilyenkor a Mont Chevalier-kastély.

- Sirop úr muzsikát tanított. Kora reggel volt egy-két órája, délután több is. Lent a villasorban voltak a növendékei. Csöndes, mosolygó emberek voltak, alig beszéltek s nagyon könnyen elpirultak és zavarba jöttek. Hetenként egy-kétszer meghívtak a szobájukba. Leültünk a selyemfotelekbe s teáztunk. Többnyire úgy ültettek engem, hogy én ültem a középen, én voltam megvilágítva s ők a homályból jól láthattak engem. Én eleinte rendes társalgásba kezdtem ilyenkor, igyekeztem szép és mulatságos történetekkel szórakoztatni őket, ők azonban csak mosolyogtak, bólogattak és hallgattak. Észrevettem, hogy nagyon barátságosan, de igen kitartóan figyelnek engem. A szemembe néznek, arcom vonásait fürkészik, lesik a mozgulataimat és szinte lemérik a termetemet. Időnként jelentősen egymásra néznek, hunyorí-

tanak, egymásra kacsintanak, bocsánatkérően rámmosolyognak s nagyon megelégedetteknek, nagyon boldogoknak látszanak. Amikor látták, hogy viselkedésük idegessé tesz s zavartan felállok, odaszaladtak hozzám, megfogták a kezemet, megsímogatták arcomat s szinte síró hangon kérleltek, hogy igyak még egy teát s maradjak velük. Ilyenkor mindig újra leültem, bár Sirop úr sajtós illata egész ott tartózkodásom alatt egy árnyalatnyit sem enyhült.

- Bevallom, viselkedésüket hosszú ideig nem értettem. Fogalmam sem volt róla, hogy mit tudnak annyit bámulni rajtam s hogy mit tudnak ezen olyan bölcsen és mélyen hallgatni. Amellett úgy bántak velem, mintha a gyermekük, a legdrágább kincsük lettem volna. Megérkezésem után másnap eltűnt a kapuról a »Magános úrnak egy szoba kiadó«. Kikutatták, melyek a kedves ételeim s azokat főzték. Gondoskodtak ruházatomról, fehérneműmről, vigyáztak kényelemre és jókedvemre. Nem tudtam, hogyan magyarázzam ezeket a szelíd embereket.

- Ez így nem maradhatott, itt valaminek történnie kellett. Egy este éppen ezen töprengtem. Szobámban ültem s a nyitott ablakon át kinéztem a még mindig világos tengerre. Az asszony bejött és lámpát akart gyújtani. Odament az ablakhoz, ő is lenézett a völgyre, a tengerre és könnyedén sóhajtott. Lassan, álmodozva tett-vett Siropné, bájosan, hanyagul tűntek elő teste körvonalai a fátolkönnyű fehér ruhán át. Amikor a gyufához nyúlt, csöndesen, mintha ott sem volnék, rászóltam: »Szeretem magát, Madame Sirop«.

- Megállt, rámnézett. Sem bosszúság, sem öröm nem látszott rajta. Egy pillantást vetett az ablakra s szótlanként elhagyta a szobát. Mi volt ez? Hát nem szerelmes belém? Nem értettem. Azt hittem, hogy fel fog sikoltani s keblemre borul. Kedvetlenül a sötét ablakhoz léptem s cigarettára gyújtottam.

- Visszás, rossz érzésem volt, úgy éreztem, magam sem tudom, miért, mintha valami hangos és durva szót kiáltottam volna bele egy ünneplő gyülekezetbe. Kimentem a szobából, le akartam menni a tengerhez, sétálni s az egész jelenetet elfelejteni.

- És most figyeljen ide. A kerítés előtt a muzsikás állott Siropnéval. Ott álltak hallgatagon, maguk elé néztek és mosolyogtak. Most már felingerelt ez a néma mosolygás, hangosan és dühösen rájuk szóltam: »Jóestét!« - s tovább akartam sietni. Sirop úr azonban udvariasan megemelte kalapját, - nagy, fehér szalmakalapja volt, mint a kertészeknek - csöndesen köszönt s megállított. Ugyanekkor az asszony kulccsal bezárta a kastély rácsos kapuját s Sirop úr mellé állott. Azt hiszem, életükben először ennél az ünnepélyes alkalomnál zárták be a kastélyt.

»Uram, valami közölnivalóm volna«, - mondta Sirop úr.

»Itt az uccán?« - kiáltottam rájuk.

Siropné szelíden tekintett férjére. »Igen, itt az uccán«, - mondta s szelíden rámmosolygott.

- Meghajtottam fejemet, mint egy mártír, Sirop úr pedig lágy és szomorú hangon így szólt: »Hallgassa végig, uram, a történetemet, a mi történetünket, mert ez egyúttal feleségem története is«.

- Közel hajolt hozzám s nekem újra éreznem kellett a foghagyma enyhe illatát. Így szólt: »Ötvenhárom éves vagyok, uram, Madame Sirop pedig negyven. Ma van huszonhárom éve, hogy összeházasodtunk, én meg Madame Sirop. Ő egy táncmester lánya volt, én pedig árva. Házasságunk azonban szerelmi volt«.

»Ön, uram, úgy-e még most is szépnek és kíváncsnak találja Madame Siropot? Hátha még látta volna akkor, fürtös, aranyos hajával, melyhez hasonlót festményen sem láthatna. Minden mulandó, uram, s a mostani haja, esküszöm önnek, még halvány árnyéka sem annak a hajnak,

amely akkor volt a fején, amikor Madame Sirop még csak tizenhét esztendő-t számlált. Olyan volt az a haj, mint a sárga akácméz, bármelyik költő tévovázott volna, hogy a kelő naphoz vagy inkább a holdhoz hasonlítsa-e».

- Ilyeneket mondott, aztán ezt mondta: »Én imádtam Madame Siropot és azt merem állítani, hogy ő is szerelmes volt. Egymáséi lettünk. Határtalanul boldogok voltunk s házasságunk első éveit szakadatlan örömben teltek el. Boldogságunk álomhoz volt hasonlítható, olyan álomhoz, melyben nincs kiábrándulás és felébredés. Vállalkozásaink is sikerrel jártak, számos növényeket bízta rám s szerelmünk tartós volt«.

»Néhány év múlva úgy tetszett Istennek, hogy betetőzze boldogságunkat. Madame Sirop egy imádandó kis gyermekkel ajándékozott meg bennünket, akit Theodorinenek kereszteltünk el, mert Isten adta nekünk. Nőm maga akarta táplálni s higgye el, uram, én azontúl még boldogabb voltam, hogy szerethettem egy ily angyali babának imádandó dajkáját. Ah, mily gyönyörű témákat találhatott volna egy nagyszerű festő hármunk életében! Képzelve el, uram, azokat az estéket, melyeken a gyermek megszojtatása után nőm a kisdedet levetkőztette s mi csókokkal borítottuk el a kicsi testet mindenütt, ahol csak érhattük. És micsoda találó, becéző neveket találtunk ki! Kis boldogságunknak hívtuk, néha pedig azt mondtuk neki: »aranyos egér!«

»Megjött az első lépés, az első gagyogva ejtett szó, s azután - fájdalom - öt éves korában a halál. Még látom kis ágyacskájában holtan és szépen, olyan volt, mint egy kis mártír. Emlékszem a kis koporsóra is. Kék volt, aranybetűkkel, melyeket kézzel festettek rá. Aztán elvitték tőlünk s mi elvesztettük minden örömünket s oda volt a boldogságunk, amelyet sohasem találunk meg többé és soha nem is fogunk megtalálni, talán csak az égben, ahol Theodrine vár ránk. Halála napján lelkem s Madame Sirop lelke egyszerre évekké öregedett meg. Többé semmit sem szeretünk az életben. De azért mégsem akartunk megválni az élettől. Életünk szomorú lett, de mégis oly nyugodt, hogy gyönyört és élvezetet ad nekünk. Így multak az évek, így édesedett meg a fájdalom, mely azonban sohasem szűnt meg és mindig megríkat, ha beszélgetünk róla«.

»Pedig sokszor beszélgetünk róla, én és Madame Sirop. Amikor halála után elmúlt tizenkét esztendő, így szóltunk: - Most tizenkétéves, most járul először szent áldozáshoz. - És kimentünk sírjához, illatos virágokkal szórtuk tele, és sokat sírtunk. Amikor elmúlt tizenöt esztendő, így szóltam Madame Sirophoz: - Ma tizenöt éves s talán már kérő is jelentkezne érte. Ez két esztendővel ezelőtt történt. Madame Sirop szomorúan mosolygott s mindkettőnknek ugyanaz a gondolata támadt. Másnap cédulát ragasztottunk ki a kastély kapujára: »Magános úrnak egy szoba kiadó«. Azután több fiatalember volt az albérlőnk. Egy angol futballista, egy német diák, egy orosz menekült forradalmár s egy román katonatiszt. Idősebb urakat sajnálatunkra nem fogadtunk be. Magunkban pedig azt gondoltuk: - Most tizenhat éves volna, ki tudja? Nem tetszenék-e neki a lakónk? - Azután ön jött, uram, és mi elégedetten állapítottuk meg: - Theodrine most tizenhétéves s ha még nincs férjnél, mindenesetre ezt a kedves, jól nevelt s hozzá minden tekintetben méltó fiatalembert választja. - Ön meg van hatva, látom. Önnek jó szíve van«.

- Valóban a lelkem mélyéig meg voltam rendülve s egyszerre annyira szimpatikusnak találtam Sirop urat, hogy eltűnni éreztem belőle azt a sajátságos illatot s most már belőle is azok a finom és nemes illatok szálltak felém, amelyek annyira jellemző tulajdonságai Madame Sirop lényének. S ez a bánatosan mosolygó ember még megforgatta vérző szívében a kést. Így szólt:

»Fájdalom, csalódtunk. Látja, uram, amit ön ma délután tenni akart, bűn volt. Mert megmondom az igazságot, uram, a feleségem mindent elmondott. Ön mélyen megszorította e kiváló nő szívét. De tudnia kell, hogy az én lelkemet is megszorította vele s be kell látnia, hogy az után, ami történt, ön nem lépheti át többé házunk küszöbét. Kérem, adja ehhez

beleegyezését. Nézze, az ajtó be van zárva s ön többé nem fog belépni kertünkbe. Tekintse ezt a helyet a tiltott gyönyörök kertjének, melyből önt, uram, kiűzték. Ne is akarjon visszatérni e csendes házba, ahol ön megszorította azt az asszonyt, aki már szerette... szerette azzal a szeretettel, amellyel az anya szereti az ő édes fiát. Bizony, mi még hosszú ideig szeretnénk volna önt házukban látni... sok mindenre gondoltunk... terveink, szép és boldog terveink voltak... ön mosolygott mirajtunk, mi pedig mosolyogtunk terveinken, úgy örültünk nekik... de úgy-e, most már ön is érzi, most már ön is meg van győződve róla, hogy mindez lehetetlen. Ma éjjel menjen valami szállodába lakni s holnap üzenje meg nekünk, hogy hová szállt meg. Majd elküldjük a kalapját, a felöltőjét és a sétapálcáját, melyet most elfelejtett magával hozni. Isten önnel, uram. Jöjjön asszonyom. Isten önnel, uram, éljen boldogul«.

- Rámmosolyogtak s én nem tudtam, mit válaszoljak. Én is mosolyogtam s tovább mentem. Sokáig kóboroltam a városban, a tengerparton s aztán mintha egy láthatatlan erőnek, egy nálam hatalmasabb akaratnak engedelmeskednék, megálltam egy hotel előtt s szobát kértem. Nem tudom pontosan megmondani, mit éreztem. Büntudat is volt, lelkiismeretfurdalás is, a szívem is fájt, mintha elvesztettem, mintha tönkretettem volna egy finom hangulatot, valami ritka boldogságot. Azon gondolkodtam, hogyan tehetném jóvá hibámat, hogyan hozhatnám helyre mulasztásomat. Italt hozattam s a sötét szobában egyik poharat a másik után ürítettem ki.

- Nem tudom, ismeri e azt a ritka percet, amikor az ember egyszerre hősnek érzi magát. Azt hiszem, minden ember életében van egy-egy pillanat, melyben határtalanul erősnek és tisztának érzi magát s karjait kitérve a csillagok felé, a legmegrázóbb kéjre, a legvéresebb szenvedésre, túlvilági kalandokra vágyik. A hotelszoba ablakában álltam s felnéztem a kastélyra, mely felém integetett az éjszaka kék ködéből. Úgy éreztem, hogy hívnak és várnak rám, úgy éreztem, hogy szeretnek ott engem s egy ragyogó fiatal szüzet virágokkal ékesítenek számomra gyöngéd kezek. Láttam az ifjú hajadon karjait, láttam, hogy felém nyúlnak az éjszakában. Felkiáltottam a gyönyörűségtől.

- Hajnaltájt részegen és boldogan az asztalhoz tántorogtam s egy hosszú levelet írtam. Szerelmi vallomás volt a levél. A borítékra ráírtam a címet: Theodrine Sirop kisasszonynak. S alig kelt fel a nap, már felküldtem egy inassal a kastélyba.

- Egész nap a szobámban maradtam és vártam a választ. Nem jött felelet. Estefele pompás virágcsokrot küldtem fel Theodrine Sirop kisasszonynak. A csokrot átvették, mosolyogva fogadták, de egy szót sem szóltak.

- Napokon át tartott ez a mámoros levélküldés. Minden éjszaka asztalhoz ültem s róttam a sorokat. Fohászok voltak és álmodozások, dicséretetek az ő szépségéről és okosságáról. Leírtam találkozásainkat, a szótlan együttléteket; leírtam, hogy minden nap meglessem esti sétáján a kastély kertjében s hogy láttam őt leborulni Isten színe előtt a kápolnában. Elküldtem neki a rózsákat, melyek lábai nyomán fakadnak, ecseteltem a boldogságot, mely ifjú szívembe költözött, mióta őt megpillantottam. S megkértem a kezét.

- Heteken át küldtem a leveleket, a virágokat, az ékszereket, s heteken át nem kaptam választ, egy biztató szót sem. Végül egy utolsó levélre szántam el magam. Ebben leírtam egész életemet s megmagyaráztam a válságot, melybe jutottam. Segítségét kértem. Megmagyaráztam, hogy nélküle elpusztulok, hogy ő az egyetlen, aki megválthat, hogy ő az egyetlen nő a világon, aki engem boldoggá tehet. Megmagyaráztam, hogy ez a kegyetlen némaság nem méltó szép és nemes lelkéhez, megmagyaráztam, hogy kimondhatatlanul fog szenvedni, ha én ott elpusztulok alig kéznyújtásnyira tőle, anélkül, hogy tekintetére érdemesítene. Megmagyaráztam, hogy föbe kell lőnöm magam, ha nem hallgat meg. Megmagyaráztam, hogy éjfélkor odaállok ablaka alá s hogy szívem vére fogja vörösre festeni ablakát.

- Ezen a napon végre választ kaptam. Estefelé jött meg a kis levél, alig pár sor volt benne. Madame Sirop írta. »Leányom szívesen venné, ha holnap, vasárnap délután meglátogatná szerény hajlékunkban« Aláírás: »Madame Sirop«.

- Frakkba vágtam magam s kezemben egy csokor tubarózsával, megjelentem másnap a kastélyban. Madame Sirop és férje a kis asztalnál fogadtak ünnepélyes mosollyal. Sirop úr frakkban volt, Madame Sirop kivágott estélyi toalettben, szép mellén egy sápadt rózsza mosolygott. Négy szék volt az asztal körül, köztem és Madame Sirop között üres volt a selyemfotóly. Madame Sirop azonban gyakran meghatottan pillantott erre az üres székre s e könnyes mosolyból mindent meg lehetett érteni. Ott ült az én jegyesem.

- Mert ezen az estén megtörtént az eljegyzés. Hosszú ideig ültünk egymás mellett és mosolyogtunk. Aztán néhány fájdalmasan akadozó mondat következett. Sirop úr ugyanis a feleségére nézett s mert ő beleegyezően bólintott, így szólt: »Kedves fiam, nagy probléma elé állított ön minket. Az a szenvedély, mely elhatalmasodott önön, sok gondot okozott nekünk. Nem tudjuk, nem értett-e félre minket?«

- Nem, - válaszoltam én.

»- Az álmok lovagja a világ legelső lovagja, - mondta Sirop úr. - Ön egy álmot akar elérni, nekünk egy álomról kell lemondanunk. Mi itt egy álomországot építettünk magunknak s hosszú esztendőök óta igen boldogan élünk benne. Elég erős-e, elég alázatos és hívő-e ön ahhoz, hogy fiunk és testvérünk legyen ebben az életben?« Megnyugtattam. Erre felálltak, lassan hozzámléptek s megcsókoltak. Egyik orcámon Sirop úr, a másikon Madame Sirop. Ezen az estén sokat beszélünk Theodrine szépségéről és határtalan boldogságunkról.

- A következő estéken is. Mert két héten át minden este megjelentem, minden este leültünk a kis asztalhoz s megbeszéltük jövőendő életünket. Nagyon boldogok voltunk. Theodrine hallgatott és velünk mosolygott.

- Az eljegyzést követő második vasárnapon megtartottuk az esküvőt. A magunkfajta emberek túl vannak a mai világ előítéletein... Hajnalban lementem a tengerhez s megfürödtem. Messze kiúsztam a tengerben s kint, a hullámok, a felkelő nap aranyos sugara közt eldaloltam Theodrine kastélya felé a hajnal nász dalát. Theodrine megjelent a kastély ablakában, rózsás ujjával felém intett s messze csengő dallal viszonzta rajongó üdvözlőmet. Sirop úr csellózott, Madame Sirop összetette kezünket és megáldott minket. A lakoma korán délután kezdődött s a késő esti órákig folytatódott. Sirop úr fáradhatatlan volt a zenélésben, most mutatta csak meg igazi művészetét. A zongora, a cselló, a hegedű új életre kelt újjai alatt. Madame Sirop intésére szakadatlanul hordták fel a csendes léptű szolgák az ételeket és italokat. Habzott a pezsgő és párolgott a grog. Mámorosan összeöleleztünk, megnyílt a szívünk, felhasadt a szánk, boldogan daloltunk, boldogan dicsértük boldogságunkat, összebújtunk a szőnyegen és boldogan, boldogan kacagtunk.

- Éjfél tájt karomat nyújtottam Theodrine-nek s szobánkba vonultunk. Szent fényben ragyogtak a nagy terem csillárjai. Karunkat egymás nyaka köré fonva megálltunk boldogságunkban a mennyezetig érő tükör előtt. Még soha ilyen ifjúságot, még soha ilyen ragyogó szépséget, ilyen zavartalan boldogságot nem látott tükör e földön. Fölemeltem habzó pezsgővel teli kristályos serlegemet s behajítottam a velencei tükörbe. Széthasadt, s boldogan nevetett, ő is, az én Theodrineom is...

...Most elcsöndesült a mitrovicai kis szalón, Hári János barátom elhallgatott. Rámnézett s én elismerően bólogtam. Ő újabb két cigarettát sodort, egyiket nekem nyújtotta török szokás szerint, a másikra maga gyújtott rá. Mosolygott s arcomba fújta a füstöt.

Aztán felállt s a szekrényből, ahonnan előbb a sonkás ezüstitálcát hozta, most egy másfél méter nagyságú festményt vett elő. Elémtartotta.

- Hiszen ez a drezdai Raffael! - kiáltottam fel.

Nevetett: - Vajjon?... Útközben másolatot készíttettem róla... Az egyik visszament Reichen-schlag úrnak, aki komolytalan üzletet ajánlott fel nekem... Igaz, nincs kölcsön ötven koronája?

Nevettem. - Dehogynem, parancsoljon...

2. A Fekete Szűz.

Nem, - felelte Hári János, - nincs igaza. Én művész sem vagyok. Nem vagyok író, nem vagyok költő, nem vagyok szobrász, nem vagyok festő. Egyébként sem értem ezeket a szavakat. Nem találná furcsának, ha valaki ezzel a szöveggel készíttetné el a névjegyét: - Hári János, költő? - Nekem egyáltalán nem tetszik a művészetnek az az elválasztása a mindennapi élettől, ami néhány nap óta oly divatos szokás az embereknel. Vannak emberek manapság, akik verseket írnak, vannak, akik szobrokat faragnak, a verseket kinyomatják ujságokban és könyvekben, a szobrokat közszemlére bocsátják a kiállításokon, a könyveket és szobrokat megvásárolják, vagy nem vásárolják meg... s mi van még? Talán még dicsérő vagy hibáztató sorokat is írnak a könyvekről és szobrokról s talán van néhány száz ember az ötszázmilliónyi embertömegből, akik ezekkel a könyvekkel és szobrokkal valóban törődnek, akiknek egy-két jó vagy egy-két rossz percet szerez ez a néhány vers és kép. Azt a furcsa embert, aki ezeket a verseket írja, költőnek, azt a másik szomorú urat, aki a képeket festi, festőnek nevezik. Ennyi az egész. Jól van, talán emlékeznek is a nevére néhány napig. Talán szobrot is fognak állítani a kitűnő művésznak valamelyik elviselhetetlenül rút terükön a komédiázó emberek, vagy talán mindenféle ceremóniák között megfogják a festményt s felakasztják valamelyik félreeső múzeumban egy halhatatlan szögére. Jól van. Hát aztán? Mi köze mindehhez az életnek? Higyje el, nagyon sok jó könyvet írtak már, nagyon sok szép szobrot faragtak már, nagyon sok okos és bölcs szót mondtak, súgtak, kiabáltak már költők, tudósok, művészek, gondolkodók az emberek fülébe. És mi van? Okosabbak, szebbek, jobbak lettek talán az emberek? Jobb, szebb, okosabb lett talán az életük? Van talán egy szikrányi szépség és bölcsesség is az emberek életében? Ne haragudják, hogy éppen magát fogom fülön, de maga esik a kezem-ügyébe. Nézze, maga író, kétségtelenül az. És nagyon szép és okos dolgokat szokott írni. De mi köze ehhez a maga életének? Meglátszik talán írásainak szépsége és okossága a maga életén? Nem éppen olyan csúf és ostoba az, mint a többi emberé? Látja, ha írásai saját magára sincsenek hatással, hogyan kívánhatja, hogy megváltoztassák a többi emberek életét? Ne vegye rossznéven, nevetséges és hazug komédiázásnak tartom ezt az egész mai művészeskedést. Semmi köze sincs az élethez. Még azt sem hiszem el, hogy néhány szép művészi alkotásban valóban gyönyörködni tudjon néhány ember. Ez sem igaz. Az öröm olyan, mint a szenvedés. Nyomot hagy az emberen. Ha az emberek valóban gyönyörködni tudnának a szép dolgokban, szebbek és művészebbek volnának ők maguk is, szebb és művészebb volna az életük is. Nincs semmi egyetemes gondolat, nincs semmi egység a mai életben. Mindenféleképpen foglalkoznak az emberek; gépeket gyártanak, fegyvert kovácsolnak, orvosokat készítenek, cipőt varrnak, ruhát szabnak, szónokolnak és izgatnak, de mindezt a rettentő lázas tevékenységet nem fogja össze semmiféle egységes érzés, semmiféle lelkes, szép és okos terv és cél. Művészetet is úgy csinálnak, mint ahogy cipőt varrnak. Kielégít valami primitív szükségletet, de ezenkívül semmiféle érdemes hivatást nem teljesít és semmiféle egységes és döntő hatása nincs. Néhány ember megél belőle, mert néhány embernek van rá pénze a mai rendezetlen viszonyok között. Foglalkozás, ipar és üzlet a legnagyobbaknál is, mert akármilyen nemes

intenciókból fakad is, az emberek iparrá és üzletté fokozzák le végeredményben. Van néhány művész, de a mai életnek nincs művészete. Ha minden ember művész lesz, ha érzései túláradásában mindenki verset fog írni és képet festeni és szép táncokat lejteni, ha az egész életet a szépség és bölcsesség fogja mozgatni és megédesíteni és elviselhetővé tenni, ha a művészi alkotás úgy fog kinőni mindenki szívéből, mint a rózsza a földből, ha ebben a rózsában mindenki magára fog ismerni s minden ember mindnyájunk megszépült és megokosodott életét fogja csodálni és élvezni benne, akkor nem lesz értelme többé a művészet hiú és üres kasztjának és akkor érdemes lesz művésznak lenni. Kérek egy szivart.

Öreg fali órám, melyet édes anyámtól örököltem, négyet ütött. Hajnali négy óra volt; a májusi reggel bederengett a sárga függönyök között. Éjféltajt jött hozzám, váratlanul, de mindig jólesőn az én barátom, azóta itt ülünk szobámban a feketekávés asztalka előtt és szivarozunk, kávézunk és beszélgetünk.

- Látja, - mondta Hári János - most megint sok pénzem van. És most kedvem támadt egy szép kertet alkotni. Ma vonatra ülök és meg sem állok Sziciliáig. Ott fogom megcsinálni a kertemet. Néhány hónapig fogok dolgozni rajta s egy-két napig lakom majd benne. Aztán eltávozom és tárva-nyitva hagyom a kapukat. Üljön le a kertben, lakjék benne, aki akar. Az olaszokban még van valami hajlandóság a szép dolgok megőrzésére, ők talán meg fogják hagyni a kertet abban a fejedelmi pompájában, amelyben én megalkotom. De az is lehet, hogy egy félév multán már felferi a gaz. Máshol meg egész biztosan saját kezelésébe veszi az állam s megszokott nagy szorgalmával repcét ültet el benne. Nem igaz? Egész rendes dolog.

Sűrű füstfellegeket fújt maga köré.

- Mondja, nem azért-e a legrútabb és legostobább a mai emberek élete, mert azt hiszik, hogy küzdeni kell érte? Megfoghatatlan, hogy hogy' tülekednek és marakodnak egy falat kenyérért, meg egy korty vízért. Mintha egy csillag sem volna az égen. Mintha egy szem sem ragyogna a csontkoponyákban. Gyilkolnak és görcsösen vonaglanak oly dolgokért, melyekért szép és okos embereknek csak ki kellene nyújtaniok szép és okos gesztussal a kezüket. Nem ad-e eleget a föld s nem adna-e még többet, ha megérdemelnék? És látja, az a csodálatos, hogy ez a gyilkos hajsza, ez az ősi és könyörtelen barbárság nem hiányzik a művész életéből sem. Ha az emberek gyilkolni és rabolni tudnak egy darab keserű kenyérért, a művész, éppen az, akit a mai zavaros tömeg igazinak tart, lopni és gyilkolni tud egy érzésért, egy művészi célért, egy alkotásért. Ezt én nem most találom ki. Hogy a maguk időszámítását vegyem igénybe, én ezt már legalább hatszáz éve tudom.

Felnevettem, ő arcomba fujta a füstöt.

- Ne nevéssen, Michaello. Én ezt a magam életéből tudom. Hallgasson ide.

Hátradőlt karosszékében, lábait kinyújtotta, fejét a szék támlájára fektette.

- Nem tudom most hamarjában pontosan megmondani, hányadszor voltam én akkor újra húszesztendős, amikor Brassó városa leghíresebb ötvösének, a mesterek-mesterének tartott engem széles ez ország. Mert az voltam. Az az ember, akit akkor atyámnak tekintett a világ s akit akkor illendőségből, okos látszataból én is atyámnak neveztem, céhmester volt az ötvösök közt s így meg tudta könnyíteni inas- és legényéveimet. De már inaskoromban is magamra vontam a mesterek figyelmét. A magyar zománc, vagy amint hivatalosan mondják: a sodrony-zománc megteremtésében nekem jelentős szerep jutott. Én voltam az első, aki szakítottam a rekeszes zománcsal, aki arany- és ezüstdrótokat raktam a rekeszbe, amelyeket nem reszeltem le szokás szerint, hanem inkább kiemeltem, hogy elevenebbé tegyék a díszítést. Hála hitvalló szent Eligiusnak, aki védszentünk volt és tiszteletreméltó atyámnak, Aurifaber Györgynek, szerencsésen elmúltak fejem fölött a legényélet vándorlásai. Háborgó egy élet volt az, uram! Keserű vad vér tombolt bennem, nem bírt velem senki, én magam sem. Nem maradhatott

tőlem nyugton egyetlen lilimos leány sem, nem védte meg tőlem a világ egyetlen szerelmes menyecskéjét sem a férj ökle, az asszony sikítása, a világ felháborodása, ahol hírét hallottam egy zengő nevetésnek, egy friss piros száznak, egy égő szempárnak, vérem hét tüzes sárkányán menten odaröpültem. Tomboltam. Száz legény fejét berepesztettem, amíg egynek sikerült megkarcolnia az én koponyámat, vasárnapnak éjszakáján hajnali hétfőre vérrózsák virítottak késemen, melyet abban az időben a csizmám szárában viseltem. És tudja ön azt, uram, mi az a »hegy leve«? Azt hiszi, tudta azt jó Garay János, hogy mit tesz az, hármásban inni a hegy levét? Bakancsos is voltam én valaha, meg vén is, hogyne; de aki csak a bakancsomat meg a vénségemet látja meg belőlem, az, uram, rövidlátó. És azt sem tudja, mi az a hegy leve? Mert nem három legénnyel, hanem harminchárommal állottam én ki ivászatra. És mind az asztal alatt maradt, mind, bizony. Amikor pedig eldőlték, egy rakásba dobtam őket, felültem a kupacukra s tovább ittam, egymagám, hogy illőn köszönthessem a hajnalt. Akkor aztán elmentem s egy frissen született nótás verssel költöttem fel a város legszebb asszonyát. Sosem volt elég belőle. A bajból se, pedig az is volt csöstül. De hála hitvalló Szent Eligiusnak és tiszteletreméltó brassói atyámnak, Aurifaber Györgynek, a céh nem talált súlyosan kivetnivalót magaviseletemen s nem gördített akadályokat későbbi előmenetelem elé.

- Voltam arany- és ezüstolvasztó, voltam decan és decurio, s megválasztottak a legények atyjává, hogy aztán amikor a mesterek közé léptem, mint legfiatalabbat engem hívjanak a céh ifjú mesterének. Abban az időben, amikor felvettek a mesterek közé, lassú változáson estem át. Nem találtam már úgy örömet a lányokban és asszonyokban, nem ízlett a bor, megújtaltam a kockát. Időnként valóságos undor és düh fogott el, ha egy asszony ingerkedőn rám mosolygott, és számban megkeseredett a nyál, mint az epe, ha a régi zivataros csókok eszembe jutottak. Emlékszem, egyszer a nyári mezőn megfojtottam egy bálványosan szép cigányleányt, aki mindenáron a nyakamba csimpaszkodott. Még leghívebben a bor mellett tartottam ki.

- Valami forrt-főtt bennem, amit akkor nem értettem, nem is ismertem. Amíg azelőtt a hangos beszédet és a duhaj, csapatos társaságot hajszoltam, most nem szerettem megszólalni s a magányt, a csendet kerestem. Naphosszat el tudtam kóborolni a brassói hegyek közt, messze elkerültem minden ismerős és idegen embert, az erdő sűrűjében eldőlttem az avaron s késő éjszakáig hallgattam a levelek és madarak zenéjét. Ha hazamentem; beosontam kamrámba s leültem a sötétben. Sosem gyújtottam lámpát. Csak ültem a sötét szobában s hallgattam a vér zúgását fejemben. Titokzatosabb és csodálatosabb volt az minden tündérmesénél. Én, aki azelőtt három-négy csirkének kitekertem a nyakát s ahány a tálban volt, annyit nyeltem le együltömben, most úgy szemelgettem az ételt, mint egy sápkóros hajadon. Sosem voltam éhes. Csodálatos dolgokat fedeztem fel magam körül. Megláttam a felhőket s bár most már ki sem mozdultam városunkból, velük szálltam és vándoroltam; megláttam a fűvet, a virágokat, a harmatot és szivemben csodálatos könnyek fakadtak, amelyekkel szakadatlanul öntöztem őket. Megláttam az embereket és megláttam, hogy mindegyiknek más az arca és másképp ragyog a szeme. Megláttam Istent s megmámorosodtam ifjúi szépségétől. Megláttam magamat és megdöbbsentem tőle.

- És amikor egy reggel bementem a műhelybe, megláttam az aranyat és drágagyöngyöket. Eddig is láttam őket, de nem vettem észre titkukat. Most egészen más sárga volt ez a sárga fém, most már egészen másképp tűzött szemembe a fénye. Kezembe vettem a sárga darabokat és órák hosszat meredtem rájuk. Nem, nem volt az akkor világos, nem volt annak semmiféle színe. Sötét volt, mint a halál és távoli, mint az ég. Akkor lesz színe és akkor lesz az enyém, ha vésőmmel és kalapácsommal szétlapítom és összezúzom és egybeforrasztom, ha alakatlan tömegének alakot adok, ha kaján nevetését megfojtom, ha sötét méhéből világraszülöm azt a gyermeket, akitől az én agyam vemhes. Ha legyőzöm és hatalmamba kerítem. Ő az anyag és én vagyok az erő. A művész ébredezett bennem.

- Ön tudja, uram, hogy az erkölcsi élet tisztasága érdekében a mestereknek nőknek kellett lenniök. Pesten az új mesternek a felvételtől számított egy év eltelte után meg kellett nőszülnie. Ennyi idő multán a kecskeméti új mestert is rákényszerítették a házasságra, ha nem élt jámborul. Debrecenben az új mestert nem hagyták művelni, ha egy év alatt meg nem nősült, feltéve, hogy nem olyan ok kényszerítette a házasságra, »mint akinek ereje és hatalma nem volna a házasságra«. Szigorú volt a céh nagyon; még az asszony életmódja miatt is felelősségre vonták a mestert. A kassai Ötvös Mátét, mert neje parázna életet élt a legényével, legényével együtt örökre kitiltották a városból, az asszonyt pedig a hitvesi hűség megszegése miatt magavarrta zsákba kötve vízbe fullasztották.

- Műhelyem egyre híresebb lett s mindig tele volt munkával. Városunk négyszázötvenöt forint és negyvenkét oszpora ára nászajándékot adott Szapolyai Jánosnak, az ötvösművek nagy része az én műhelyemben készült. Jobbmódú menyasszony hozományának elkészülése az én közreműködésem nélkül elképzelhetetlen volt abban az időben; jobbfajta ékszerek és ezüst-edények elkészítése, előkelőbb nők és férfiak ruhájának, a fegyverzetnek s a ló szerszámjának díszítése az én munkám volt. Alig húszesztendő koromban versenyeztem már a leghíresebb kassai, kolozsvári, nagyszebeni és brassói ötvösökkel s hírem már akkor feszegette az ország határait.

- Tiszteletreméltó atyám, becsületes Aurifaber György, ebben az időben figyelmeztetett engem a céh szokásaira s a mesterek kötelességeire. Így szólt hozzám: »Fiam, Aurifaber János, válassz magadnak egy leányt a sok közül és tedd őt hites asszonyoddá«. Tudomásul vettem. Már régóta jámbor és istenfélő életet éltem ugyan s úgy éreztem, hogy gondolatban sem vétkeztem immár az erkölcsnek egyetlen felesleges szabálya ellen sem. De ha ez is egy próbája a művészetnek, ám legyen. Minden próbának alávetem magam és minden szenvedést elszenvedek, csakhogy megszüljem az arany és gyöngy hideg testében álmaim gyermekét.

- Másnap vasárnap volt s a többiekkel együtt én is elmentem a templomba. Végignéztam az ájtatos gyülekezeten és sorba vettem a szeplőtlen hajadonokat. Az emlékeket idéző rajongó és szemrehányó pillantások elől kitértem, olyat kerestem, aki tekintetem alatt lesüti szemét s a szemérem és félelem bíborkendőjébe rejtje el arcát. Világ Antal bíró tizenhatéves világszép leánya térdepelt a második sorban és buzgón ájtatoskodott. El volt merülve kapcsos könyvében, amikor ráesett pillantásom. Láttam, hogy gyöngyösen csörgedező ajkai megakadnak és megfakulnak, láttam, hogy lilomtejes arcából vér fakad, láttam, hogy megbabonázottan feltáru szemének kárpitja, de hirtelen aléltn összecsukódik s a kék szem, a kék szem ragyogása átvillog, átizzik minden függönyön és falon át. Elállt a lélegzete és szinte elállt a szíve verése. Ráesett pillantásom és ráesett választásom.

- Házasságunk idején én már egy nagy műbe fogtam. A templom előtt a tér közepén állott a Fekete Szűz szobra. Reá kellett diadémot készítenem, fejdísz aranyból és gyöngyből, mely virágfűzérhez legyen hasonlatos.

- Boldog volt az én házasságom, nagyon boldog. Szébb és szerelmesebb és szeplőtlenebb asszonyt nem ismert férfi az én feleségemnél. Magas volt és karcsú, ép oly magas és karcsú, mint én. Izmos és szelíd. Csodálatos kék szemeiben minden mult és jövő világok öröme és bánata szivárványlott. Egy esztendő alatt két gyermeket ajándékozott nekem az ő csodálatos méhe, kire csak áldó fohással ajkaimon tudtam gondolni: ikreket adott nekem társam a boldogságban, egy fiút meg egy leányt, kiknek szemében anyjuk kék szeme élt s akiknek fehér fogaiban az én erőm és hitem fagyott csonttá.

- Sokáig dolgoztam a Fekete Szűz diadémján, de amikor kibújt a két gügyögő angyal tejes fogsora, elkészült úgy, ahogy a csodálatos virágkalap. Mindenki azt mondotta, hogy a világ legszebb műremejét készítettem el. Az akkori legelőkelőbb ékszerészek, a világ aranyművesei, az ötvösművészet nagyfejedelmei csodájára jártak s leborultak előtte. Mindenféle,

szebbnél-szebb, sokszínű gyöngyből és aranyból alkottam meg, gyöngy- és gyémántporral hintettem be: frissen szakított virágcsokorhoz hasonlított a mű. A Fekete Szűz fekete kőarca életrekelt alatta: az éjsötét, titokzatos arc tavasszal és napnyugtakor virággá és csillaggá és könnyé változott át, a fekete arc édes-bájos fényben, túlvilági tűzben ragyogott. Mindenki bámulta s térdei hajtott előtte. Leborultak és imádkoztak előtte az öreg mesterek, a művészek és hívők, az avatottak és laikusok. Azt mondták rá, hogy ez már nem egy művészeknek, hanem egy varázslónak, az ördöggel cimboráló szentségtelennek a műve. Azt mondták, hogy hússá változtatom a követ és megszólaltatom a gyöngyszemeket. Azt mondták, hogy e remekművel több lelket tudok kiragadni az ördög karmai közül, mint a legékesebb nyelvű hitszónok. Azt mondták, hogy ha nem vagyok cimborája az ördögnek, akkor áldozata leszek, mert ellenségemmé teszem, amikor a szépség erejével küzdök ellene. Azt mondták, hogy az ördög nem tudja tehetetlenül nézni e szakadatlan zarándoklatokat a megelevenedett Fekete Szűz elé s meg fog látogatni engem, hogy elpusztítson.

- Feleségem, a kékszemű asszony hozta e híreket s forró leheletével arcomba súgta őket, amikor szőke feje mellettem pihegett az éjszaka habfehér párnáján. S amikor kinevettem, megdobogott a szíve s reszketve simogatta meg két alvó gyermekünket, akik nyitott piros szájjal, csillogó fehér fogukkal kinevetve az éjszakát, édesdeden aludtak. Én csak mosolyogtam, kinevettem a kósza híreket, mert én magam még mindig nem voltam megelégedve a Fekete Szűz ékességével. Kiadtam kezemből a művet, mert letelt már a határnap, amelyen át kellett adnom a városnak a megrendelt ékszer. Pedig még néhány hétre lett volna szükségem, hogy világra hozzam az én agyam gyermekét.

- Félni az ördögtől? Én? Komoly emberek csak mosolyogni tudnak ezen. Csak a szerelmes asszony galambszíve remeghet meg erre a gondolatra. Mindenki tudta rólam, hogy nem az az ember vagyok, akit könnyen el lehetne téríteni kötelességeitől vagy művészi rajongásától. Brassó legerényesebb férfiainak büszke mintaképe lett belőlem, tiszteletreméltó atyám, Aurifaber György tisztelettel tekintett fel reám, aki egy korhely élet után magam lettem a jószág, a hűség, a szeretet.

- Művem engem, mondom, egészen más szempontból nyugtalanított. Azt éreztem, hogy remekművet alkothattam volna, emberrel, idővel és Istennel dacoló csodát, ha nem engedem időnek előtte elragadni kezemből. Nyugtalanítás fogott el. Nem tudtam dolgozni, nem tudtam elvégezni rendeléseimet, már hajnalban kimentem a templom elé és néztem, egyre néztem a Fekete Szűzet. Délben újra ott voltam s amikor este lebukott a nap a brassói hegyek mögött, ismét megjelentem a Fekete Szűznél. Napsütésben és alkonyatkor, hóban és esőben, a napnak minden színében és hangjában egyre néztem és figyeltem és kutattam a Fekete Szűz arcát és ékességét, kerestem elégedetlenségem okát, azt kutattam, hogy mi hiányzik még a diadémból. S kínom és gyötrelmem annál elviselhetetlenebb volt, mert nem tudtam rájönni elégedetlenségem okára, nem tudtam felfedezni: hol, miben tökéletlen a Fekete Szűz.

- Egyszerre elviselhetetlenné vált az én boldog életem. Nem tudtam enni, nem tudtam aludni, nem tudtam örömezni asszonyom kedvességének és szépségének, nem tudtam hallgatni gyermekeimnek gondtalan kacagását. És annál elviselhetetlenebb volt az én szenvedésem, mert senki sem tudta megérteni. Mi gyötörheti ezt a boldog embert, akinek mindent megadtak az önzetlen istenek? És minél jobban kérleltek és minél gyengédebben faggattak, annál zordabb és durvább lettem. Ha asszonyom hozzám simult, felordítottam, mintha a legégetőbb Nessus-inget borították volna testemre; ha gyermekeim megfogták kezemet, ajkamba haraptam, mintha vipera mart volna belé.

- Végül elmentem a városi tanácshoz s engedélyt kértem tőlük, hogy a Fekete Szűz gyöngykalapját néhány napra visszavihessem műhelyembe. Azt mondtam, hogy néhány drágakő meglazult benne, meg akarom erősíteni a füzérben. Beleegyeztek, s én lélekszakadva rohantam a Fekete Szűzhöz. Mellelhez szorítottam az ékszert s műhelyembe szaladtam vele.

- Bezárkóztam. Magam elé tettem. Forgattam. Simogattam. Lökdöstem. Kérdeztem, kérleltem, könyörögtem. Ragyogott, csillogott, nem felelt. Éreztem, hogy tökéletlen, de nem tudtam megmondani, miért. És nem tudtam rájönni és nem tudtam megbékélni művemmel.

- Napokon át nem mozdultam ki műhelyemből s vitatkoztam a Fekete Szűzzel és harcoltam magammal. Ott ültem, vésővel és kalapáccsal kezemben, s már porrá akartam zúzni az egész kincset. De ehhez sem volt bátorságom. Mindenkit elzavartam a műhelyből, mindenkit elmartam magam elől, nem engedtem magam elé asszonyomat sem, édes gyermekeimet sem. Azt hittem, a magány és csend meghozza a megoldást. És már fogytán éreztem erőmet.

- A tanács sürgette a diadémot. Érte küldtek. Nem adtam oda. Elrejtettem. Mulasztásaimért megbüntettek. Mert elmulasztottam az isteni szolgálatot, külön megbüntettek egy font viasszal. Megfizettem. Törvény ez, mely mindenkire, a legnagyobbakra is kötelező. És én tisztellem a törvényt.

- Egy májusi estén immár aléltan ültem a műhely kőcockáin és eszelősen mindenféle imát mormoltam magam elé. Ekkor az ajtó, melyről azt hittem, hogy kulccsal és retesszel zárva van, hirtelen és csendesen felnyílt s velem szemben, a küszöbön galambősz szakállú öreg úr jelent meg. Ki akartam dobni, de nem jutottam szóhoz. És jóságos szemei, szelíd és okos mosolya meg is nyugtatott kissé. Hozzám lépett, lassú, nesztelen léptekkel nevemen szólított, üdvözölt és így szólt:

»Bizonyára uraságod a világ leghíresebb aranyművese. Önről beszélnek csodákat úgy Firenzében és Toledóban, mint szerte az egész világon.«

- Helyeslően bólintottam. Aztán ezt mondta:

»Szerencsémnek tartom, hogy színről-színre láthatom önt, Aurifaber János úr. De engedje meg tudtára adnom, hogy abból a híres, pompás diadémból, az ön remekéből, melyről azt hiszi, hogy már minden drágakövet tartalmaz, a két legszebb, legritkább fajta hiányzik. Nélkülük pedig, engedje meg, a remekmű nem remekmű, hanem tökéletlen s önhöz méltatlan.«

- Bágyadtan mosolyogtam s megkérdeztem, honnan tudja ezt. Azt felelte, hogy Indiából csak azért jött most Brassóba, hogy megtekintse a csodaművet. Már tíz napja keres engem, hogy közölje velem véleményét, de eddig nem tudott besurranni hozzám.

- Megdöbbsenem. Megrémültem. Az volna-e a tökéletlenség oka, hogy két, előttem ismeretlen drágakő hiányzik a diadémból? De hát van fém és gyöngy, melyet én nem ismerek? Én, a mesterek - mestere, minden idők minden céhének szemefénye és büszkesége? Feleségem, karján mindkét gyermekünkkel, ekkor lassan és félénken betolta az ajtót. Be akartak jönni. Rájuk ordítottam. Felsikoltottak és elszaladtak.

- Ugyanekkor pedig a galambősz szakállú öreg úr két nagy drágakövet s egy másfajta sokkal kisebb kövekből készült díszes nyakéket vett elő a tarisznájából. Tenyerében tartotta a kincseket, felém nyújtotta egy lépésnyi távolságra, úgy nézhettem őket. Be kellett látnom, hogy valóban nem ismertem addig a gyöngyöknek ezt a két gyönyörű fajtát. Egyszerre elfeledtem minden szenvedést és gyengeséget s elragadtatva kiáltottam fel, oly csodásan szépek voltak a kincsek. A két nagy drágakő valamennyire a zafírhoz hasonlított, de még inkább az én egyetlen asszonyom halhatatlan két kék szeméhez. A nyakékbe foglalt apró ékkövek gyöngyalakúak voltak, de sokkal fénylőbbek a gyöngyháznál, olyan szivárványosan fénylők,

mint boldog kisgyerekeim fogacskáit. És mindegyik drágakő mintha a szó szoros értelmében élt volna, amikor rájuk néztem. Elragadtatásomban diadalmasan felkiáltottam.

- Az öreg úr pedig így szólt:

»Való igaz, hogy a Fekete Szűz egészen csinos produkció azzal a sikerült diadémmal, vagyis virágkalappal. De higgye el, hogy hasonlíthatatlanul szebb volna, ha a nyakán ez a nyakék és füleiben ezek a függők díszelnének. Higgye el, barátom.«

- Én akkor művész voltam és hittem neki. Lehajtottam fejemet és szégyenkezve bevallottam, hogy mindaddig nem ismertem a gyöngynek ezt a két ritka fajtáját. Majd felugrottam, mohón kikaptam kezéből a drágagyöngyöket s reszkető, síró hangon megkértem, adja el nekem a köveket, hadd ékesítsék ők is a Fekete Szűzet. Adja el nekem, minden árat megadok értük.

- Nevetett. »Oh, én nem adom el, ezek a gyöngyök nem eladók...« - mosolyogta.

- Kérleltem, vitatkoztam vele. Ránk szakadt az este, ránk borult az éjszaka. Nevetett rajtam, ki-gúnyolt, kontárnak nevezett és szájhősnek. Gyáva ifjanc, paprikajancsi, - ilyeneket is mondott. Feltűzelt, kétségbeejtett. Nekirohantam, ügyesen kisíklott karjaim közül, amikor azt hittem, hogy megragadtam, akkor volt a legmesszebbre tőlem. A lármára és dulakodásra bekopogott halhatatlan asszonyom és két édes gyermekem. Kizártam őket. Elűztem őket magamtól. Messze! Messze! El tőlem, a világ végére! Panaszos sírásuk, szerelmes jajongásuk a velőmet tépte, szívemet szurkálta. Lassan továbbmentek. Távolodó nyöszörgésük megnyugtató. Újult erővel az idegenre támadtam. Fáklyát gyújtottam, hogy szemtől-szembe láthassam. A falhoz szorítottam és megragadtam a torkát. Megmondtam neki, hogyha élve nem adja el nekem a gyöngyöket, megfojtom s akkor ingyen elveszem tőle.

- Szelíden rámmosolygott és így szólt:

»Oh, én nem adom el, én önnek ajándékozom. Bedobom mindkettőt az olvasztókemence tüzebe. Keresse és találja meg. Már egyik sem az enyém, már mindkettő az öné.«

- És szenvedélyesen hozzámhajolt és szájamba lehelt, mintha a lelkemet szívna magába. Azzal el is tűnt. Mindenfelé kerestem, - a fáklya lobogott, - sehol nem találtam. Kinéztem utána, fejem fölé tartva a fáklyát, az úton sincs semmi nyoma. Most nekiestem az olvasztókemence tüzeinek. Széthánytam, feldúltam. A maró folyadékok, a tüzes paraszak összeégették, meglyukasztották testemet. Az ékszerek sehol sem voltak. Megátkoztam lázas álmaimat, megátkoztam életemet. Szétromboltam dühömben a műhelyt és szétromboltam életemet.

- És ekkor ellenállhatatlan, mély álom fogott el engem, melyben már ott láttam a Fekete Szűzön a nyakéket és a diadémet, az én halhatatlan remekműveimet.

- Amikor másnap délben felébredtem, a műhely asztala alatt találtam magam. Felmart kezem ökölbe szorult; benne voltak a ritka drágakövek. Boldogan nézegettem őket: úgy ragyogtak, mintha még élnének.

- Most aztán hozzáfogtam a munkához. Kettős retesszel láttam el az ajtót, nem jöhetett be hozzám senki. Semmiféle munkával nem törődtem, csak a Fekete Szűz ékesítésén dolgoztam. Egy álló hónapig nem láttam senkit, halhatatlan asszonyomat sem, édes gyermekeimet sem. Az inas, aki naponta háromszor az ételt hozta, mondott néha egy-két hírt. Azt mondta, hogy az egész városban csak rólam beszélnek; az egész várost bejárja a hír, hogy a nagy mester nyakéket és fülönfüggőket készít a Fekete Szűz számára, azért nem jár sehová. Azt is mondta az inas, hogy feleségem és gyerekeim megbetegedtek, a kislány talán meg is fog halni... Rákiáltottam. Ne zavarjanak munkámban. Nem akartam hallani ezekről a mendemondákról.

- Amikor letelt a hónap, elindultam a székesegyház felé, hogy új ékszerekkel díszítsem a Fekete Szűzet. Ünnepe volt ez a nap a városnak, ünnepe volt ez a nap életemnek. Talpon volt

az egész város. Megjelentek fehér és piros és lila díszükben a papok, kivonult az egész céh, ünneplőbe öltözött minden szegény és gazdag. Csengett-bongott a sok harang. Sápadtan lépdelt a menet élén, a térdeim reszketett. Imádkoztam. És szívemhez szorítottam életem remekét. Már az orgona zúgása is hallatszott, egyre közelebb és közelebb értem a Fekete Szűzhöz. Már csak néhány lépést kellett tennem. Ekkor éreztem, hogy a remekművek megvonaglanak a szívemen. Odapillantottam. A fülbevaló két kék drágaköve egyszerre csak elkezdett könnyezni. A nyakék gyöngyei megmozdultak és tisztán hallottam, hogy tejet kérnek. Éhesek voltak.

- Hangosan énekelni kezdtem, mellemből felhangzott az Urat dicsérő zsoltár. A Fekete Szűz elé léptem, kiegyenesedtem és feltettem a Fekete Szűz felragyogó kőarcára a diadémot, a nyakéket és a fülönfüggőket. A nép szívéből felharsant a hálaadó ének. A boldog nép leborult a szépség és szentség előtt, a papok megáldottak, a mesterek és művészek megöleltek és dicsőítettek.

- Körülnéztem. Hiába fordítom el tőlük a fejemet, meg kell látnom őket. Hiszen belémkapaszkodnak, hiszen hozzám simulnak, hiszen ragaszkodnak hozzám és szeretnek úgy, mint azelőtt. Az én halhatatlan asszonyom és az én édes két kis gyermekem. De a ragyogó ifjú asszony vak s a két gyerek szája üres, mint a sír. Az asszony két kék szeme ott ragyog a diadémában, a gyerekek drága fogacskáit ott csillognak és nevetnek a Fekete Szűz nyakékében.

- Arcomat felemeltem az ég felé, az Úr Istent akartam látni, aki mindeneknél szebb és bölcsőbb. Mégegyszer felharsant belőlem a diadalmas ének, azután aléltan zuhantam a Fekete Szűz lábai elé. Elgyengülő testemen még éreztem a megvakított asszony könnyeit s a tépett szájú gyermekek puha, meleg csókjait...

...Aurifaber János, illetve Hári János elhallgatott és új szivarra gyujtott. Egy ideig hallgattunk, szótlanul tűnődtünk.

- Így volt - mondta később barátom s felállt. Lesimította ruháját s leverte róla a szivarhamut. - Hol a kalapom?

- Siet? - kérdeztem.

- Igen, sok dolgom van Sziciliában. Vár a kertem. Igaz, Michaello! Mondja, adna ötven korona kölcsönt a Fekete Szűz diadémjára?

Bánatosan, kedvesen mosolygott. Én is nevettem.

- Hogyne, parancsoljon.

Mellényzsebébe gyűrte a bankjegyet s kisurrant szobámból. Lent az uccáról felhallatszott a füttyülése, együtt szállt be hozzám a májusi reggel napos illatával.

DIADAL A HÚVÖS PIROS ESTÉBEN.

A hegyről lefutott a hűvös alkonyat. A csúcs mögött szétömlött a nap, a fű zöldjében vörös színek bújkáltak, a föld hideget fűjt a szürkülő ég felé.

- Hé, Miska, Laci, Zebulon az apátokat! - kiáltott a pásztor a birkákra, amelyek szanaszét kószáltak a domboldalon, meg a völgyben, mialatt ő hanyattfekve megint megverte az ellenséget. - Gyerünk haza. Hé, buta ökrök!

Nevükön szólította a türelmes állatokat, amelyek az »ökök« címzésre nem sértődtek meg, hanem tovább rágták a lekopasztott rétet. Kénytelen volt összeterelni őket vékony, görcsös botjával. Nehezen ment. Fállábát ellőtték a dünkircheni ödöklésnél, falábával most csak lassan vonszolódott. Már az utolsót hajtotta csapatba, amikor hirtelen megborzongott. A botja valahogy furcsán koppant meg az állat fején; a koppanás reszkettette meg most újból a testét. Eszébe jutott, hogy ugyanígy koppant a bajonétje egy katonának a fején, amikor leszúrta. Az is ilyen menekülőn, ilyen kérdezőn, ilyen tehetetlenül bámult rá, mint ez a birka. Aznap reszketni kezdett a teste és hat hónapig, amíg csak le nem szakították a lábát, szakadatlanul reszkettett.

Mikor felejtí már el ezt a rettenetet?

Kotorászni kezdett a zsebében. Dohányt keresett. Nem volt. Elszíta az utolsó morzsákat még délben. Ma csak csütörtök. Hol van még a szombat, amikor zsoldot kap. Zsoldot... hogy a...! káromkodott.

Szemére húzta zsíros pörgekalapját és botorkált a kedvükre szaladgáló birkák után. Azt hitte, hogy ezután már sohasem lesz gondja kosztra, dohányra, fasszolásra. Adnak a győztesek. Mi mindent is ígértek! Pénzt, kvártélyt, tisztességet, módot, rangot. Amikor győztek és leszereltek. Az ám! Elhelyezték itt birkapásztornak a fállábával, hogy ne tévferegjen ott a hivatalok körül. Hiszen nem rossz. Van levegő, szabadság, béke. Csak ám a levegő kiszívja az ember gyomrából a menázsit. Meg ha volna legalább mindig színivaló az ember szájában. Hogy a...! Csak a medáliák zizegnek a mellén. Egész sor. Szegények. Már meg is marta a szél az ezüstjüket, a vasasabbik meg úgy villog már, mintha acél volna. A szalagjuk meg egy rongy. Rojtozza, fesli az élet, szíja szálukat a nap. Szépek. Meg hasznosak is. Ha megrázza a mellén, kolomp sem kell, összefut csilingelősükre a sok birka.

De hideg este jön. Onnét a hegyről! Hogy idetolja annak a halott bakának a képét, amitől nyavalyatorós lett az egész tavaszra. Mikor lesz mán nyugvás, Úristen Atya!

Hogy ezért gyilkolta egymást annyi szegény ember! A reszketőért, a sok sokért, meg a hideg szájért, meg az üres hasért. Meg ezekért a mafla birkákért.

Hű, ha még egyszer előlről kéne kezdeni!

Hát ez mi volt?

Az bizony!

Hát kár volt így nekikeseredni.

Ahogy ott előreiramodtak a birkák a hideg, piros estében és szanaszét baktattak keresztben az országúton, közéjük vágatott vagy hat darab nagy gépkocsi. Úri kocsik, automobílok. Azt' az egyiket úgy nyakonsodorta, hogy menten hanyattvágódott és kimúlt.

- Meghót, - mondta csendesén, ahogy ráhajolt, megmegint körülnézett. - E biz meg - hagyta rá.

De honnét is jöttek ezek a szagos gépek? Csak nem a csatatérről? Akárhogy is, de onnét. Innét ni! Ahol a nagy öldöklés volt, ahol a bajonétje koppant annak a fején. Ahol leszakították a lábát. Ahol nyavalyatörős lett egy tavaszra.

Hát ezek mit csináltak?

Beballagott bicegő falábával a néptelen, néma csatatérre, amelynek közepén most oszlop nőtt ki a földből. Mi ez mán, te jószágú? Ez a diadalmi mű. Szép faragott oszlop, akárcsak a kertekben. Van rajta betű is. Azt mondja hogy: »A dünkircheni diadal örök emlékére. 1917-1920.« Szép, aranyos betűk, a tetején meg egy sisak, a sisakon koszorú zöld babérből. No, még hogy lengeti a szél. Most állíthatták ide azok a sietős urak. Ünnepet tarthattak itt.

Megállt az emlékmű alatt és körülvitte tiszta, szürke szemét az estébe hulló végtelen mezőn. Körülötte megint szétmentek a birkák, az a döglött meg ott az országúton visszabámul rá. Mi is lesz most?

Reszketett. Már gyön megint a nyavalya a testébe. Mit mondjon a gazdájának, miért nem vigyázott a huszonkettedik birkára? Megint dohányért kezdett kotorászni, megint eszébe jutott, hogy messze a szombati fasszolás. Gyomra korgása nótát vert a falubeli torony esti szavához.

Nohát jó van. Engem ugyan nem rémítgetsz tovább - mondta csendesen, talán a halott ellenségnek, akinek a fején akkor halkan koppant a bajonétje. Leoldotta nadrágszíját, felmászott a diadalmi műre, fejét bedugta a sisakba a koszorú alá, és a nyakát rákötötte az oszlopra.

A szél megrezegtette a zöld babérleveleket, meg a mellén a medáliákat. A birkák pedig bégettek. Fáztak.